

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2020

ȚARUL NICOLAE II APROBĂ
EVACUAREA TEZĂURULUI BNR LA MOSCOVA
CU 2 SĂPTĂMÂNI ÎNAINTE
CA GUVERNUL ROMÂN SĂ IA DECIZIA

1420

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

NOIEMBRIE 2020

ȚARUL NICOLAE II APROBĂ
EVACUAREA TEZĂURULUI BNR LA MOSCOVA
CU 2 SĂPTĂMÂNI ÎNAINTE
CA GUVERNUL ROMÂN SĂ IA DECIZIA

SUMAR

noiembrie

2020

4 Studentul și Titanul
Ș. CIOCULESCU

5 Evul Mediu,
cum a fost
*Răspuns nedumeririlor
unor cititori*
I.-A. POP

8 Care aur?
Cel despre care
vorbesc arhivele ruse
și sovietice
*Cum a ajuns Tezaurul
B.N.R. la Moscova*
I. SCHIPOR

15 Tinerețe
fără bătrânețe
*Casa Sfântului
din Brașov la 600 de ani*
AL. ȘTEFAN

19 „Pacificarea”
româno – ungară
văzută de la Berlin
*Rapoartele diplomatice
ale lui Raoul Bossy*
O. TRAȘCĂ

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

24 Dansul săbiilor
*Amintirile
unei balerine despre
revoluția bolșevică*
M. KȘESINSKAIA

29 Preoți și preotese
în lumea dacică
C. BORANGIC

33 Când nu crezi
ce-ți spune globul
de cristal
*De ce nu au fost
ascultați cei care
au prezis prăbușirea
comunismului*
A. POP

EXCLUSIVITATE

37 Șase ani
ambasador în România
M.Y. MENÉNDEZ

42 Epurarea
„aristocrației”
de la B.N.R.
C. NIȚULESCU

magazin istoric

Anul LIII – serie nouă – nr. 11 (644)
noiembrie 2020

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 După intrarea României în Primul Război Mondial, Imperiul Rus a sperat că va reuși să evacueze pe teritoriul său familia regală, autoritățile statului român și cât mai multe dintre bogățiile sale. Până la urmă au ajuns la Moscova doar Tezaurul B.N.R. și multe obiecte din patrimoniul cultural-artistic. Unele, precum Cloșca cu puii de aur (în imagine, una dintre piese, patera; credit foto: Sailko), s-au mai întors. Aurul B.N.R. încă nu

2 Unul dintre simbolurile orașului Brașov, Casa Sfatului, așa cum arată astăzi, la împlinirea a 600 de ani de existență, și stema orașului

3 Regele Ludovic al XIV-lea a întreținut o frumoasă relație de prietenie cu această doamnă, Elisabeth-Charlotte de Bavaria (1652 – 1722), soția fratelui său mai mic, Philippe d'Orléans. Născută la Heidelberg, era fiica electorului palatin Karl I Ludwig și venise la Curtea Franței cu o educație foarte austeră, ceea ce a determinat-o să lase în urma ei o corespondență stufoasă despre lejeritatea moravurilor de la Versailles. Pictura, de Pierre Mignard (1612 – 1695), s-a crezut în mod eronat multă vreme că o reprezintă pe doamna de La Vallière, o metresă a monarhului, dar mantoul de hermină cu flori de crin de pe umeri, purtat exclusiv de o prințesă de familie regală și în niciun caz de o favorită, elimină această variantă

4 Despre Agnès Sorel, una dintre favoritele regelui Franței Carol al VII-lea, s-a spus că face parte dintr-o categorie specială de personaje ale istoriei: cele care și-au revoluționat epoca, dărâmand bariere și desființând tabuuri. Acest tablou realizat de Jean Fouquet și care o prezintă sub chipul Fecioarei alăptând pruncul pare să confirme afirmația

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Georgeta Apreotesei
Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiu Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 15,
Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155, Telefon:
021.312.68.77

ATINGERI CU TITANUL

ȘERBAN CIOCULESCU

Când am intrat la Universitate, în toamna anului 1920, credeam că personalitatea cea mai atrăgătoare pentru studenți nu putea fi alta decât aceea a profesorului Nicolae Iorga. Știam cât de mare fusese rolul său în anii grei ai refugiuului la Iași. Gazetarul de mare clasă reaprindea zilnic în paginile jurnalului său, *Neamul românesc*, flacăra

încrederii în victoria finală, slăvea pe tinerii, unii foștii săi studenți, căzuți în luptă, primea și încuraja pe combatanții care-l cercetau în permisie, întreținea „moralul” prăbușit al oamenilor politici, într-un cuvânt era pârgăia de rezistență a sufletului național. Cu un an înainte de venirea mea la București, jucase un rol de seamă în primul Parlament al țării, sub regimul votului universal. Se alesese președintele Camerei, condusese cu autoritate dezbaterile, iar după căderea guvernului Al. Vaida, luase conducerea opoziției în mare fierbere și prezisese că sângele va stropi zidurile palatului regal.

Politicește, așadar, Nicolae Iorga domina cu statura și verbul său agitația care coborâse în stradă, ca protest împotriva metodelor cinic abuzive ale lui C. Argetoianu, „mâna forte” a guvernului generalului Averescu. N-aveam să particip la această frământare, care nu cuprinsese studențimea. Mă mulțumeam să asist la cursurile profesorului, din sala a IV-a a vechii Universități, deși nu eram hotărât să urmez istoria, pe atunci în cuplaj oarecum firesc și obligatoriu cu geografia, în cadrul larg al Facultății de Filosofie și Litere.

Intram din vreme în sala de curs și mă așezam în fața catedrei, într-una din primele

bănci, ca să văd și să aud cât mai bine. Intrarea profesorului nu se petrecea întotdeauna așa cum avea să descrie „fenomenul” G. Călinescu, într-o pagină memorabilă din *Istoria literaturii* sale, cu buzduganul lui Făt-Frumos și alte metafore în serie. Este drept că N. Iorga începea să rostească primele cuvinte ale prelegerii înainte de a se fi instalat la catedră,

că fluxul tumultuos al frazelor lui, unele adevărate încrângături aparent inextricabile, era greu de urmărit de către totalitatea auditoriului tânăr, că profesorul își zmălța lecția cu glume și chiar cu diatribe împotriva puternicilor zilei, că râdea sau se încrunta înainte de a și le fi debitat, că desfășura momentul istoric al Veacului de mijloc, cu rivalitățile dintre papi și împărați, nu fără conexiune cu conjunctura politică internă [...]

La 24 ianuarie 1923, vorbi la Ateneu cu prilejul zilei Unirii. Eram de față. Când a rostit numele domnitorului sărbătorit, un grup de studenți, venit anume să provoace incidente, a strigat „trăiască profesorul A.C. Cuza”. Într-un grup compact de manifestanți, au izbucnit aplauze și urale la adresa profesorului care patrona de câteva luni bătaia huligănească pentru introducerea așa-zisului „numerus clausus” în universitate. Atunci profesorul a coborât de la tribună, a părăsit sala, s-a întors acasă și a redactat o petiție prin care își înainta demisia de la catedră. Cum era de așteptat, aceasta n-a fost primită, dar N. Iorga nu s-a mai prezentat la cursuri până la sfârșitul anului universitar.

(*Amintiri*, Editura Eminescu, 1975)

47 Un baron criminal
G.-V. RUSU

52 Ultima retragere.
Din Cadrilater
I. GIURCĂ

ADDENDA
ET CORRIGENDA

57 Câte observatoare
astronomice
a avut Bucureștiul?
M. STAVINSCHI

60 Mircea Vulcănescu
și Rugul Aprins
M. VASILEANU

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 Ferește-mă,
Doamne, de prieteni...
„Grupa specială“ S.S.I.
supraveghează Armata
Roșie și pe comuniști
G. TROHANI

71 Pe vremuri
oamenii
își trimiteau scrisori
Suferindul
Barbu Ștefănescu
Delavrancea
se confesează
G. FILITTI

76 Misterul morții
unei favorite regale
Agnès Sorel
T. STĂNESCU-
STANCIU

81 Urme de gloanțe
Exponatul lunii
la Muzeul Național
de Istorie
C. PĂIUȘAN-NUICĂ

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

63; 83; 84
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

AL XXVIII-LEA
SIMPOZION DE
ISTORIE
ȘI CIVILIZAȚIE
BANCARĂ
„CRISTIAN
POPIȘTEANU“

85 Un secol de la
unificarea monetară

Viena, la Berlin sau la Roma. Mai întâi, peste tot în lumea europeană, aceea care are Evul Mediu, acesta durează de la finele Antichității și până la Renaștere, prin care se trece la Epoca Modernă. Prin urmare, Evul Mediu occidental debutează la finele secolului al V-lea (476 d.H.) și se termină în jurul anilor 1500 (după unii la 1453, după alții la 1492, după alții la 1517 etc.).

Nici la noi lucrurile nu sunt foarte diferite. Perioada migrațiilor face parte peste tot din Evul Mediu. La noi, sfârșitul Antichității poate să fie plasat prin secolul al VI-lea (odată cu derularea conviețuirii dintre daco-romani și slavi), iar debutul Lumii Moderne se situează în jurul anilor 1550 – 1600. Renașterea la români a fost ușor decalată față de Occident și nu a avut aceeași intensitate și amploare ca acolo, dar s-a manifestat în forme specifice, uneori ca Renaștere Bizantină, cu influxuri dinspre Apus în Transilvania și dinspre Răsărit în Țările Române extracarpătice. Mihai Viteazul este mai mult un principe al Lumii Moderne decât al Evului Mediu. El

nu i-a legat pe țărani de glic – cum se scria în manualele de pe vremuri –, ci a făcut o „samă” (un fel de recensământ), ca să asigure stabilitatea populației în

Academicianul David Prodan

vederea străngerii eficiente a impozitelor.

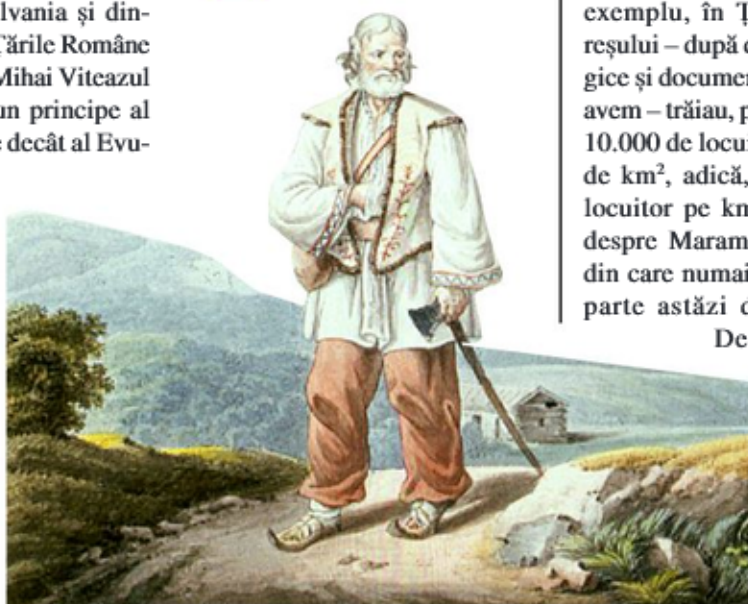
Firește că în mileniul petrecut între secolele al VI-lea și al XVI-lea au fost multe cataclisme naturale, molime, foamete, sărăcie și multe conflicte, dar oamenii nu au trăit ca să se lupte între ei pe grupuri. Cei mai mulți

ani au fost de pace, de muncă, de creație. Eu nu am spus că toți țărani din Transilvania aveau câte opt perechi de boi, câte patru cai și câte 150 de porci, ci doar că erau unii care aveau acest număr de animale, și nu o spun eu, ci mai mulți istorici (între care și David Prodan) care au studiat instituția iobăgici din Transilvania de la 1300 până la 1848 și au găsit aceste date în documente. Ba existau (mai ales la începuturile Epocii Moderne) anumiți nobili, ziși „de trei prune”, mai săraci decât unii țărani.

Proprietatea funciară are în Evul Mediu alt înțeles decât în lumea noastră. În primul rând ea nu este „sfântă și inviolabilă”, ci este relativă. În al doilea rând, pământurile erau – mai ales până pe la 1300 – din belșug și țărani erau liberi să facă lăzuri, curături, desecări și să-și extindă mereu terenurile arătoare. În al treilea rând, populația era foarte rară. De exemplu, în Țara Maramureșului – după datele arheologice și documentare pe care le avem – trăiau, pe la 1300, cam 10.000 de locuitori pe 10.000 de km², adică, în medie, un locuitor pe km². Este vorba despre Maramureșul istoric, din care numai o treime face parte astăzi din România.

Deși aveau atâtă pământ și, uneori, multe animale, țărani români nu erau deloc bogați, din

Țăran din Bucovina

După apariția articolului domnului academician Ioan-Aurel Pop (Magazin istoric, nr. 7-8/2020) am primit la redacție o scrisoare semnată de domnul Nicolae Cupărescu și un e-mail de la domnul Ilie Pătrașcu. Ambii își exprimau nedumerirea provocată de diferența dintre imaginea pe care o aveau despre Evul Mediu românesc, așa cum o căpătaseră în școală, și cea pe care o contura articolul amintit.

Domnul academician Ioan-Aurel Pop a avut amabilitatea să revină cu o serie de precizări.

ISTORIA REALĂ

Academician IOAN-AUREL POP

Lumea Evului Mediu are specificul său, greu de înțeles după o jumătate de mileniu trecut de la stingerea ei. Cititorii, după lectura articolului meu, se întreabă ce istorie au învățat domniile lor. Evident, au învățat istoria oficială a vremii, cum s-a întâmplat în toate societățile care au folosit trecutul ca instrumentum regni (mijloc de guvernare). În istoria predată la școală pe atunci era foarte multă ideologie.

În centrul filosofiei istorice era atunci materialismul dialectic și istoric, axat pe principiul „luptei de clasă”. Motorul care ar fi împins dintotdeauna (după „orânduirea comunei primitive”) societatea înainte era „lupta de clasă”

și, din această perspectivă, trebuia extrase din trecut și augmentate doar acele episoade care evidențiau conflicte sociale violente. Evident, asemenea episoade existau din belșug în fiecare epocă, numai că, scoase din context și

îngroșate, falsificau trecutul prin omisiune. În „lumina” concepției marxiste, Evul Mediu se suprapunea peste „orânduirea feudală” și dura la noi de pe la finele mileniului I al erei creștine (numită oficial „era noastră”) până la

1848, 1821 sau 1784, adică până atunci când propaganda de partid considera (cu variațiuni între 1948 și 1989) că au fost abolite „relațiile de producție feudale”.

Toate aceste erori și exagerări dictate de factorul

politic au fost îndepărtate și corectate în ultimele trei decenii. De altfel, la facultate, fie și în anii comunismului, noi nu am învățat această istorie, ci pe aceea reală, știută de dascălii noștri care aveau studii interbelice serioase la Paris, la

Tărani români din Transilvania, la început de secol XIX

TEZAURUL ROMÂNIEI LA MOSCOVA. ARGUMENTE DIN ARHIVELE RUSE

Dr. ILIE SCHIPOR

În cel puțin șase instituții arhivistice de stat ruse – Arhiva de Stat a Federației Ruse (RGVA), Arhiva Rusă de Stat pentru Istoria Social-Politică (RGASPI, fosta Arhivă a Kominternului), Arhiva Economică de Stat Rusă (RGAE), Arhiva de Stat Istoric-Militară Rusă (RGVIA) și Arhiva de Politică Externă a Imperiului Rus (AVPRI) din Moscova, respectiv Arhiva Istorică de Stat Rusă (RGIA) din Sankt Petersburg – sunt păstrate documente relevante privind evacuarea la Moscova, în 1916 – 1917, a Tezaurului României și destinul sovietic al acestuia.

Cum cele mai multe dintre aceste documente nu au fost și nu sunt cunoscute de specialiștii români, lucrările și studiile apărute în țară sunt fundamentate mai ales pe argumentele cuprinse în înscrisurile generate de autoritățile române și memoriile publicate de cei implicați în transferarea la Moscova a Tezaurului României.

Această realitate a făcut posibilă punerea în circulație a unor scriituri fanteziste privind risipirea fără urme a Tezaurului, confiscarea acestuia de autoritățile albgardiste, însușirea lui de voluntarii români transilvăneni sau cehoslovaci, restituirea integrală a bunurilor financiar-bancare și patrimonial-culturale românești depozitate la Moscova, readucerea în țară, de colonelul Joseph Boyle (Magazin istoric, nr. 4/2001) a bijuteriilor reginei Maria, predarea – în secret, în perioada interbelică – a Tezaurului B.N.R. către autoritățile de la București etc.

Pentru a face cât mai accesibile informațiile identificate în arhivele ruse și a evita posibilele confuzii rezultate din terminologia utilizată de autoritățile sovietice pentru definirea Tezaurului României, precizez că valorile bancare conținute în primul transport (decembrie 1916) sunt definite drept rezerva de aur a României (золотой запас Румынии/zolotoi zapas Rumîinii) sau aurul românesc (румынское золото/rumînskoe zoloto), iar bunurile patrimonial-culturale evacuate în iulie 1917 sunt numite simplu valorile românești (румынские ценности/rumînskie tennosti) ori comorile/odoarele românești (румынские сокровища/rumînskie sokrovișcia).

Având încrederea că arhivele ruse pot deveni mai accesibile în ceea ce privește documentele referitoare la Tezaurul României, am redat mai sus și voi folosi adeseori formulările întrebuintate în limba rusă, întrucât, în epoca internetului, acestea pot deveni utile pentru efectuarea unor căutări sistematice în mediul online.

Contrar unor opinii vehiculate în istoriografia română, evacuarea valorilor Băncii Naționale a României s-a făcut din inițiativa și chiar la presiunea autorităților guvernamentale și militare ruse.

În ziua de 28 octombrie 1916 – cu o lună și jumătate

înainte ca Guvernul României să aprobe, la 12 decembrie 1916, să se pună „în siguranță în Rusia tezaurul Băncii Naționale a României” – Piotr Lvovici (Liudwigovici) Bark (ultimul ministru de Finanțe al Imperiului Rus) a transmis generalului-adjutant Mihail Vasi-

lievici Alekseev (șeful Statului Major al Comandamentului Suprem, Stavka, între 18 august 1915 – februarie 1917) adresa nr. 496 prin care i se cerea să se sugereze autorităților de la București ca Banca Națională a României să fie evacuată în interiorul Imperiului Rus:

mai multe motive: productivitatea foarte scăzută, lipsa economiei de piață, discriminările față de „schismaticii” din Transilvania, atacurile otomane la nord de Dunăre etc. Pământul se secătuia foarte repede (principiul asolamentului va fi aplicat târziu, spre amurgul Evului Mediu) și satele „roiau” de multe ori la câțiva kilometri în vecinătate, ca să bage plugul în teren virgin, mai bogat în resurse naturale. Așa că animalele multe nu-ți asigurau neapărat prosperitatea, dar te ajutau să nu mori de foame.

Prin urmare, lumea Evului Mediu nu a însemnat o vreme de paradis, dar nu a fost nici o însumare

Țăran din grupul lui Horea, din 1784

Mihai Viteazul, așa cum l-a pictat Frans Franken la Curtea din Viena

de jale perpetuă, cu țărani exclusiv zdrențăroși și flămânzi, dornici să-i taie pe nobili și pe boieri. Țăranii nu erau bogați, dar nici nu aspirau să fie, pentru că ordinea lumii trasată de Dumnezeu le era de ajuns. Valorile morale și sociale ale țăranilor erau credința, ierarhia, supunerea, privilegiul sau lipsa lui, munca tăcută. Pentru ei, atunci, egalitatea, democrația și liberalismul nu aveau niciun sens, nu încăpeau în mințile lor. De aceea, dacă judecăm Evul Mediu în funcție de valorile noastre de astăzi greșim iremediabil. Orice societate trebuie înțeleasă

în funcție de propriile realități.

Marile schimbări, marile sărăciri, marile asupriri și marile jafuri au venit abia după 1500 – 1600, adică odată cu zorile Epocii Moderne. Firește că au fost multe nenorociri și înainte de acest prag, au fost oameni săraci și au existat migratori care au luat prăzi și robi dintre români, dar pământul era mult și darnic, credința în Dumnezeu era puternică și speranța mântuirii era mare. Primul tribut plătit otomanilor este consemnat pe la 1417, în Țara Românească, și pe la 1456, în Moldova. Până spre 1550, tributul acesta reprezenta sume relativ rezonabile și era considerat o modalitate de cumpărare a păcii. Abia după 1550 (adică atunci când se termina Evul Mediu), sumele de bani și de produse ale Țărilor Române către Poartă devin spoliatoare, abia atunci țăranii fug de pe moșii ca să scape de birul luat prin cisluire și de rapacitatea unor boieri. Mai ales după 1500 vin marile răscoale cu participări de masă și cu cruzimi teribile îndreptate contra țăranilor. Când unii oameni au început să creadă că nu Dumnezeu, ci omul este măsura tuturor lucrurilor de pe Pământ și că omul este înzestrat cu liber arbitru, atunci ordinea medievală – așa, imperfectă, cum era ea – s-a stricat. Asta nu înseamnă că societatea medievală a fost una ideală, dar nici una malefică, cum își închipuie unii dintre noi. Lumea medievală a fost cu de toate, și cu bune și cu rele, ca viața în ansamblul ei. ■

României tocmai a plecat din București spre Iași“.

Pus în fața acestui răspuns al autorităților române, generalul Alekseev a transmis ministrului de Finanțe – prin Statul Major General – telegrama nr. 6.069 din 6 noiembrie 1916, prin care Piotr Lvovici Bark, inițiatorul evacuării Tezaurului României, era informat: „Președintele Consiliului de Miniștri al României a comunicat generalului Beliaev faptul că rezerva de aur a Băncii Naționale a României tocmai a plecat din București spre Iași. Alekseev. Nr. 6.069“.

Răspunsul oferit de autoritățile române privind derularea, încă din primele zile ale lui noiembrie 1916, a operațiunii de mutare din București a rezervei de aur a B.N.R. este parțial adevărat, întrucât hotărârea din 11 octombrie 1916 a Consiliului General al B.N.R. („dacă Guvernul își mută reședința de la București în alt oraș, să fie strămutată și reședința și sediul legal și de fapt al Băncii Naționale în acel oraș“) privind mutarea la Iași, începând cu 15 noiembrie 1916, a sediului central al B.N.R. a fost aprobată – prin Decretul nr. 3.120 – abia peste două săptămâni, respectiv la 17 noiembrie 1916.

Evacuarea la Iași a Parlamentului, unor ministere, corpului diplomatic, funcționarilor publici a început la 13 noiembrie 1916, în timp ce Guvernul și Curtea Regală au părăsit Capitala în jurul datei de 20 noiembrie 1916.

Tezaurul B.N.R. și bunurile Casei de Depuneri și Consemnațiuni au plecat spre Iași cu garnitura din ziua de 13 noiembrie, respectiv cu 11 zile după invocata discuție (din 2 noiem-

Premierul Aleksandr Feodorovici Trepov a purtat o intensă corespondență cu Curtea imperială privind aducerea Tezaurului B.N.R. la Moscova

brie 1916) dintre Ion I.C. Brătianu și generalul Beliaev.

La 25 noiembrie 1916, ministrul Rusiei în România, Stanislaw Poklewski-Koziell, a transmis la Petrograd telegrama secretă nr. 719 prin care țarul Nicolae al II-lea era informat: „Aseară, în mod secret, Costinescu [Emil Costinescu, ministrul de Finanțe al României – n.n.] mi-a cerut să aduc la cunoștința Guvernului Imperial faptul că Guvernul României [...] dorește

Comisia condusă de senatorul Dmitri Ivanovici Zasiadko a fost ținută de militari departe de deciziile legate de evacuarea aurului românesc

acum să transfere la Moscova fondul [Tezaurul – n.n.] său de aur și câteva documente și hârtii; pentru aceasta, se solicită să se pună la dispoziție la Iași, în cel mai scurt timp, un tren format din 25 vagoane de marfă solide și 5 vagoane de pasageri pentru personalul de însoțire a Tezaurului român. De asemenea, Guvernul României roagă Guvernul Imperial să nu refuze solicitarea de a prelua asupra sa paza acestui tezaur pe timpul deplasării și în Moscova“.

Peste două zile – la 27 noiembrie 1916, respectiv cu două săptămâni înaintea ședinței extraordinare a Consiliului de Miniștri al României din 12 decembrie 1916, prin care s-a decis „să se pună în siguranță în Rusia tezaurul Băncii Naționale a României și aprobă transportarea lui“ –, țarul Nicolae al II-lea a aprobat (prin rezoluția personală „Trebuie să fim de acord“ consemnată textual pe telegrama secretă nr. 719 expediată din Iași de Poklewski-Koziell, la 25 noiembrie 1916) aducerea „la Moscova a Fondului de aur [Tezaurului bancar – n.n.] al României“.

Abia la 2 decembrie 1916, deci la cinci zile după aprobarea de către țarul Rusiei a evacuării tezaurului românesc la Moscova, Consiliul General al B.N.R. a hotărât în principiu posibilitatea punerii la adăpost a tezaurului în Rusia (Procesul verbal nr. 55 al ședinței din 2 decembrie 1916).

La 11 decembrie 1916, Aleksandr A. Mosolov, proaspătul ministru al Rusiei la Iași, l-a informat oficial (prin scrisoarea confidențială nr. 148, din 11 decembrie 1916, a Legației Imperiale a Rusiei în România) pe ministrul de Finanțe al României

„Mult prea stimat domnule Mihail Vasilievici!

Având în vedere evoluția acțiunilor militare pe teatrul românesc și, în legătură cu acestea, perspectiva mai mult sau mai puțin apropiată a evacuării Bucureștilor, vă semnalez, Excelența Voastră, dacă nu cumva ar trebui luat în calcul faptul că s-ar impune adoptate în timp util măsurile adecvate pentru protecția rezervelor de aur ale Băncii Naționale a României.

Dacă și dumneavoastră, Excelență, împărtășiți acest punct de vedere, vă rog respectuos să nu ezitați ca, prin intermediul autorităților militare din România, să oferiți Guvernului României serviciile noastre în ceea ce privește transportul aurului românesc în una dintre filialele Băncii noastre de Stat, unde acesta va fi stocat până la o mai favorabilă evoluție a situației din zonă.

Pe lângă acestea, având în vedere că datele privind organizarea acestui transport trebuie cunoscute din timp, cu umilință vă solicit, Excelența Voastră, să mi se comunice cât mai repede posibil dacă Guvernul României este de acord cu propunerea noastră, astfel încât să pot da în avans instrucțiunile necesare pentru organizarea primirii aurului românesc la Iași și trimiterea în continuare a acestuia în adâncimea Imperiului.

Cu umilință vă rog, Excelența Voastră, să primiți asigurarea deosebitei stime și sincerului devotament pe care vi le port.

P. Bark“.

A doua zi, la 29 octombrie 1916, generalul Alekseev a dispus, prin rezoluția scrisă pe documentul primit de la ministrul Bark: „Telegramă cifrată adresată generalului Beliaev.

Ministrul de Finanțe al Imperiului Rus, P. L. Bark, s-a aflat în spatele evacuării Tezaurului B.N.R. la Moscova

De comunicat ideea M. F. [ministrului de Finanțe – n.n.]. După primirea răspunsului generalului Beliaev, îmi voi spune opinia mea“.

Ca urmare a acestei rezoluții, la 30 octombrie 1916 de la Stavka s-a transmis generalului Mihail Alekseevici Beliaev (din 10 august 1916 era membru în Consiliul Militar și reprezentant al Statului Major General rus în cadrul Marelui Cartier al României; devenit, la 3 ianuarie 1917, ministru de Război

Generalului Mihail Alekseevici Beliaev i-a revenit sarcina să convingă autoritățile române că evacuarea la Moscova era cea mai bună soluție pentru a proteja tezaurul B.N.R.

al Imperiului Rus; arestat de organele CEKA și executat în 1918) următoarea telegramă: „Ministrul de Finanțe mi-a adresat întrebarea dacă nu este cazul ca, în situația în care ar exista perspectiva evacuării Bucureștilor, să ia măsuri adecvate în sensul protecției rezervei de aur a Băncii Naționale a României.

În cazul unei asemenea perspective, este recomandabil să se ofere Guvernului României serviciile noastre în ceea ce privește transportul aurului românesc în una dintre filialele Băncii noastre de Stat, unde acesta va fi stocat până la o mai favorabilă evoluție a situației din zonă.

Faceți, printr-o *interpelare delicată* [subl. ns.], ca această întrebare să ajungă în cele mai înalte sfere ale Guvernului și, dacă există acordul acestora, continuați cu pregătirea măsurilor care se impun. Nr. 5.966. Alekseev“.

Concomitent, ministrul rus de Finanțe a fost informat, prin Statul Major General: „S-a transmis generalului Beliaev interpelarea adresată Guvernului României, pentru a se obține răspunsul referitor la notificarea Excelenței Voastre. Nr. 5846“.

Având în vedere caracterul urgent al solicitării autorităților civile și militare ruse, generalul M.A. Beliaev s-a străduit să execute cu promptitudine ordinul primit, l-a contactat pe șeful Guvernului României și în mai puțin de 48 de ore, la 2 noiembrie 1916, a transmis generalului M.V. Alekseev telegrama cifrată nr. 116, prin care a comunicat: „Președintele Consiliului de Miniștri al României mi-a transmis astăzi că rezerva de aur a Băncii Naționale a

evacuare); Vladimir Iosifovici Gurko (consilier personal și membru al Adunării Ruse, fiul generalului-feldmareșal Iosif Vladimirovici Gurko) și Stanislaw Poklewski-Koziell (fost ministru, până în decembrie 1916, al Rusiei în România).

Această comisie a fost însărcinată cu atribuții privind „evacuarea în Rusia a membrilor Guvernului român, Băncii Naționale și depozitelor”, respectiv „mutarea la Moscova a fondului de aur românesc, evacuarea populației, armatei și instituțiilor din România și cazarea acestora în guberniile Rusiei” ori „găzduirea, în orașul Herson, a Curții regale române”.

La 11 decembrie, senatul Zasiadko a fost imputernicit să primească de la Ministerul Afacerilor Externe copii ale telegramelor secrete referitoare la Tezaurul bancar al României.

La doar câteva zile după constituirea Comisiei și desemnarea senatorului Zasiadko drept președinte al acestui organism interdepartamental, Stavka a cerut ca toate acțiunile Comisiei să fie coordonate cu structurile logistice ale Frontului de Sud-Est.

Tonul corespondenței dintre Stavka și reprezentanții Guvernului de la Petrograd era un prim semnal clar al faptului că înalta structură de comandament militar nu agrea ideea ca operațiunea evacuării în Rusia a Tezaurului bancar al României să fie lăsată pe mâinile unor birocrați din Capitală, deși aceasta a fost inițiată de abilitul ministru de Finanțe Bark, care a înțeles că-și poate atinge scopul doar prin intermediul generalilor ruși și nu a utilizat, cum ar fi fost firesc, canalele diplomatice deosebit de active dintre Petrograd și București.

Ministrul Rusiei în România, Stanislaw Poklewski-Koziell, l-a convins pe ministrul român de Finanțe, Emil Costinescu, că soluția evacuării la Moscova a Tezaurului B.N.R. era cea mai bună

Ca urmare, Comisia Zasiadko – organism greoi, birocratic și aflat în proces de constituire – a fost ținută departe de deciziile evacuării aului românesc, care devenea astfel un prim trofeu concret și valoros al Armatei Dunării (16 octombrie – 5 decembrie 1916) și proaspătului format Front Românesc (3/16 decembrie 1916 – 5 martie 1918).

În timp ce Comisia s-a implicat doar în pregătirea spațiilor de depozitare, inventarierea și preluarea oficială a Tezaurului bancar românesc, generalii ruși de la Petrograd, Moghilev și Iași au fost cei care au convins autoritățile române – cu argumente ce țineau de „iminenta cădere a frontului de pe Carpați” – că aurul B.N.R. se afla în pericol și că salvarea acestuia putea fi făcută doar prin evacuarea în Imperiul Rus.

Armata rusă a fost cea care s-a ocupat de asigurarea garniturii (în care au fost încărcate cele 1.738 cutii de valori aparținând B.N.R., plus cele

două casete conținând bijuteriile reginei Maria), transportul sub pază militară pe căile ferate ruse până la Moscova, descărcarea și depozitarea în Kremlin.

Coroborând aceste documente cu lucrările și studiile referitoare la evoluția fondului de aur al Rusiei în Primul Război Mondial și imediat după încheierea acestuia, se conturează clar ideea că includerea – la început contabilă și apoi faptică – a Tezaurului bancar al României în rezerva valutară țaristă și sovietică a fost o operațiune politico-militară pregătită cu abilitate, care a contribuit la echilibrarea într-o măsură liniștitoare a balanței de venituri și cheltuieli a guvernelor de la Petrograd și Moscova.

In documentele de arhivă și lucrările de specialitate ruse, Tezaurul bancar al României (doar cele 1.740 de lăzi, cu o valoare echivalentă de 321.580.456,84 lei aur, depuse în Sala Armelor din Kremlin în decembrie 1916) este evaluat cel mai ades la „118,0 [sau, în alte surse, 117,0] milioane ruble aur”, respectiv „120 milioane lire sterline” sau „70 (până la 93) tone aur”.

Dacă la această sumă se adaugă cele 154 de lăzi cu valori ale serviciilor Casieriei, Scontului și Depozitelor B.N.R. (echivalente la 1.438.344.451,02 lei, predate împuterniciților oficiali ruși prin Protocolul din 5/18 august 1917 și depuse „în aceeași încăpere în care se află în păstrare aurul Băncii Naționale, conform protocolului întocmit la 16 februarie 1917”), valoarea Tezaurului bancar românesc depășește echivalentul a 120 milioane ruble aur.

Plecând de la această realitate, se poate constata ușor că

că „printr-o telegramă primită astăzi de la Excelența Sa N. Pokrovski [Nikolai Nikolaevici Pokrovski, consilier personal al țarului din 14 aprilie 1913, ultimul ministru de Externe, din 30 noiembrie 1916 până la 1 martie 1917, al Imperiului Rus], ministrul Afacerilor Externe, m-a informat că Excelența Sa M. Bark, ministru de Finanțe, m-a autorizat să semnez în numele lui procesul-verbal care

prevede că toate lăzile cu valoarea declarată de Banca Națională a României au fost încărcate în tren și că Guvernul rus garantează integritatea lor, atât pe timpul transportului, cât și pe timpul depozitării la Moscova”.

Peste o zi de la primirea acestor garanții oficiale, Consiliul de Miniștri a decis „să se pună în siguranță în Rusia Tezaurul Băncii Naționale a României și aprobă transportarea lui”.

Încărcarea trenului rusesc cu Tezaurul bancar al României s-a făcut în gara Iași, a durat aproape trei zile (între 12 și 14 decembrie), iar peste o săptămână (la 20 decembrie 1916/2 ianuarie 1917) garnitura cu 24 de vagoane a ajuns la Moscova.

Abia după trecerea Anului Nou, la 16 februarie 1917, la Moscova s-a semnat Protocolul privind predarea-preluarea detaliată a celor 1.740 de lăzi conținând Tezaurul bancar al României și bijuteriile reginei Maria și gruparea acestuia după felul monedelor și lingourilor aflate în lăzi.

În prima decadă a lui de-

Prima și ultima pagină a Protocolului încheiat la 14/27 decembrie 1916, la Iași, cu ocazia predării primului transport al Tezaurului B.N.R. către delegații Guvernului imperial rus pentru a fi transportat la Moscova; Guvernul imperial rus își asuma răspunderea pentru securitatea transportării, depozitarea și readucerea lui în România

cembrie 1916, între Curtea imperială și Guvernul (Consiliul de Miniștri) de la Petrograd, condus (între 10 noiembrie și 27 decembrie 1916) de Aleksandr Feodorovici Trepov, s-a purtat o intensă corespondență privitoare la măsurile ce se impuneau pentru punerea în aplicare a rezoluției țarului Nicolae referitoare la „aducerea la Moscova” a Tezaurului bancar al României.

O primă soluție identificată a fost constituirea Comisiei interdepartamentale pentru unificarea tuturor măsurilor adoptate privind posibila evacuare a României (Межведомственное совещание по объединению всех мероприятий, вызываемых возможностью эвакуации Румынии), condusă de senatorul Dmitri Ivanovici Zasiadko, membru al Consiliului Casei Imperiale.

Conform Comunicării nr. 15.197 din 12 decembrie 1916, semnată de premierul Trepov, din Comisia interdepartamentală Zasiadko (confirmat în această funcție de țar la 11 de-

cembrie) făceau parte: baronul Vladimir Borisovici Frederiks (ministru al Curții și comandant al Marelui Cartier Imperial Rus între 1897 și 28 februarie 1917); generalul-adjutant Ivan Konstantinovici Grigorovici (ministru al Marinei și membru al Consiliului de Stat); generalul Dmitri Savelevici Șuvaev (ministru de Război între 15 martie 1916 și 3 ianuarie 1917); Aleksandr Aleksandrovici Rittih (ultimul ministru al Agriculturii); Grigori Ermolaevici Rein (ministru

al Sănătății începând cu 22 septembrie 1916); Aleksandr Aleksandrovici Makarov (ministru al Justiției și procuror general între 7 iulie și 20 decembrie 1916); Nikolai Nikolaevici Pokrovski (ministru al Afacerilor Externe); Piotr Lvovici Bark (ministru al Finanțelor); baronul Pavel Nikolaevici Ignatiev (ministru al Educației între 9 ianuarie 1915 și 27 decembrie 1916); cneazul Vsevolod Nikolaevici Șahovskoi (ministru al Industriei și Comerțului); Nikolai Pavlovici Raev (avocat de stat al Sfântului Sinod); Serghei Grigorevici Feodosiev (președinte al Comisiei economice superioare de stat); Aleksandr Aleksandrovici Lodijski (din 25 septembrie 1915 era șef al Cancelariei Comandamentului Suprem – Stavka); Aleksandr Dmitrevici Protopopov (adjunct, din 16 septembrie 1916, apoi ministru de Interne, începând cu 20 decembrie 1916); senatorul Pavel Fedorovici Iordanov (adjunct al prințului Aleksandr Petrovici Oldenburgski, șeful Serviciului sanitar pentru situații de

Tezaurul B.N.R. evacuat la Moscova era compus mai ales din monete de aur, care, pe lângă valoarea intrinsecă, aveau și o valoare numismatică greu de evaluat

aportul aurului românesc la susținerea rezervei de aur a Rusiei a evoluat permanent, de la semnificativ în 1917, la deosebit de important și chiar decisiv în primii ani după instalarea puterii sovietice.

Apoi, simptomatic este și faptul că la începutul lui august 1917, la doar câteva zile după plecarea spre Moscova, la 28 iulie, ora 14.00, a Tezaurului cultural-patrimonial al României (șalonul II), Comisia Zasiadko a fost desființată, atribuțiile ei fiind preluate de Comisia de evacuare din cadrul Comitetului Special al Apărării.

Ultima verificare directă și certă referitoare la existența integrală a Tezaurului bancar românesc predat împuterniciților ministrului de Finanțe al Rusiei, la 16 februarie 1917, a fost făcută de reprezentanții B.N.R. (Th. Capitanovici, C. Nacu și N.C. Constantinescu), în prezența consulului general al României, P. Guérin, la 5/18 august 1917, când în depozitul din Sala Armelor au fost introduse

alte „188 lăzi, închise și sigilate” cu „monete din aur, titluri de rentă, obligațiuni, depozite, cărți, documente și altele” în valoare de 1.594.336.721,09 lei.

Rezultatele acestei „inspecțiuni” au fost comunicate guvernatorului Băncii Naționale a României prin raportul nr. 12.331 din 12/25 august 1917 (document înregistrat la destinatar la 23 august/5 septembrie și prezentat Consiliului General al B.N.R. o zi mai târziu), în care se preciza: „Cu ocaziunea deschiderii tezaurului statului rus de la Kremlin, pentru depozitarea ultimelor valori aduse din Iași aici, am procedat și la verificarea stocului de aur depus în acel tezaur încă din luna ianuarie 1917 și am constatat următoarele:

Lădițele cu monetele de aur le-am găsit în perfectă stare purtând sigiliile cuvenite, iar numărul și valoarea conținutului sunt următoarele:

Mărci germane 725 lădițe a 8 saci de 1.000 buc. [în valoare de] 143.260.000 lei;

Coroane austriece 548 lădițe

a 8 saci de 1.000 buc. [în valoare de] 92.064.000 lei;

Napoleoni 288 lădițe

a 8 saci de 1.000 buc. [în valoare de] 46.080.000 lei;

Caroli 6 lădițe a 8 saci de 1.000 buc. [în valoare de] 960.000 lei;

Lire sterline 110 lădițe a 8 saci de 1.000 buc. [în valoare de] 22.193.600 lei;

Lire otomane 47 lădițe a 8 saci de 1.000 buc. [în valoare de] 8.535.200 lei;

Diverse monezi 11 lădițe în valoare de 1.150.409,04 lei;

Lingouri aur 3 lădițe în valoare de 337.247,80 lei.

Total 314.580.456,84 lei.

S-a mai găsit asemenea 2 lăzi mari sigilate și marcate cu literele P.R. în valoare declarată de 7.000.000 lei [este vorba despre bijuteriile reginei Maria – n.n.].

Dacă la lădițele de mai sus conținând monete de aur mai adăugăm și cele 4 lădițe: C 18; C 20, C 21, C 22 din ultimul transport, care conțin și ele tot monete de aur în valoare de 574.523,57 lei, se constată că s-a[u] depozitat în total în tezaurul de la Kremlin până azi 1.742 lădițe cuprinzând monete diferite de aur în valoare de 315.154.980,41 lei“.

(Va urma)

MOMENTE DE REFERINȚĂ	MĂRIMEA FONDULUI DE AUR AL RUSIEI (U.R.S.S.)	EXISTENTUL FIZIC, PE TERITORIUL RUSIEI, A TEZAURULUI ROMÂNESC	PROCENTUL DIN FONDUL DE AUR RUSESCO/SOVIETIC REPREZENTAT DE TEZAURUL ROMÂNESC
1 ianuarie 1917	2.146.000.000 ruble aur (Valentin Katasonov, <i>Aurul în economia și politica Rusiei</i> , AKIL, Moscova, 2009, pag. 78)	118.000.000 ruble aur (K.K. Fediaevski, <i>Evoluția fondului nostru de aur între 1918 – 1926</i>)	5,50 %
23 octombrie 1917	1.275.200.000 ruble aur (K.K. Fediaevski, <i>Evoluția fondului nostru de aur între 1918 – 1926</i>)	118.000.000 ruble aur (K.K. Fediaevski, <i>Evoluția fondului nostru de aur între 1918 – 1926</i>)	9,25 %
Noiembrie 1918 (la evacuare spre Siberia a aurului Rusiei)	780.740.000 ruble aur (Valentin Katasonov, <i>Aurul în economia și politica Rusiei</i> , AKIL, Moscova, 2009, pag. 193 – 194 și Vladlen Sirotkin, <i>Aurul lui Kolciak</i> , EKSMO, Moscova, 2010, pag. 238)	117.800.000 ruble aur (S.A. Bubiakin, <i>Raport referitor la istoricul aurului românesc</i> , 13 decembrie 1924)	15,09 %
Martie 1920	450.000.000 ruble aur (Valentin Katasonov, <i>Aurul în economia și politica Rusiei</i> , AKIL, Moscova, 2009, pag. 193 – 194 și Vladlen Sirotkin, <i>Aurul lui Kolciak</i> , EKSMO, Moscova, 2010, pag. 238)	117.800.000 ruble aur (S.A. Bubiakin, <i>Raport referitor la istoricul aurului românesc</i> , 13 decembrie 1924)	26,18 %
„Începutul lui 1922“	251.414.792,96 ruble aur (Vladlen Sirotkin, <i>Aurul Rusiei de peste hotare</i> , OLMA-PRESS, Moscova, 1999, pag. 305)	87.074.501 ruble aur (Vladlen Sirotkin, <i>Aurul Rusiei de peste hotare</i> , OLMA-PRESS, Moscova, 1999, pag. 305)	34,63 %
„Începutul lui 1922“	252.014.789 ruble aur (Valentin Katasonov, <i>Economia lui Stalin</i> , Moscova, Ed. Institutului pentru civilizația rusă, 2014, p. 258 – 259 și N.P. Obuhov, <i>Evoluția rezervei de aur a Rusiei în 1921 – 1933</i> , în <i>Finanțe</i> , nr. 6/2002, pag. 69)	87.074.501 ruble aur (Valentin Katasonov, <i>Economia lui Stalin</i> , Moscova, Ed. Institutului pentru civilizația rusă, 2014, p. 258 – 259 și N.P. Obuhov, <i>Evoluția rezervei de aur a Rusiei în 1921 – 1933</i> , în <i>Finanțe</i> , nr. 6/2002, pag. 69)	34,55 %
1 februarie 1922	233.723.113,95 ruble aur (K.K. Fediaevski, <i>Raport privind existentul rezervei de aur în monete, obiecte și lingouri la 25 mai 1922</i>)	87.074.501 ruble aur (Valentin Katasonov, <i>Economia lui Stalin</i> , Moscova, Ed. Institutului pentru civilizația rusă, 2014, p. 258 – 259 și N.P. Obuhov, <i>Evoluția rezervei de aur a Rusiei în 1921 – 1933</i> , în <i>Finanțe</i> , nr. 6/2002, pag. 69)	37,26 %
25 mai 1922	168.393.348,95 ruble aur (K.K. Fediaevski, <i>Raport privind existentul rezervei de aur în monete, obiecte și lingouri la 25 mai 1922</i>)	87.074.501 ruble aur (Valentin Katasonov, <i>Economia lui Stalin</i> , Moscova, Ed. Institutului pentru civilizația rusă, 2014, p. 258 – 259 și N.P. Obuhov, <i>Evoluția rezervei de aur a Rusiei în 1921 – 1933</i> , în <i>Finanțe</i> , nr. 6/2002, pag. 69)	51,71 %
1 octombrie 1924	275.900.000 ruble aur (K.K. Fediaevski, <i>Evoluția fondului nostru de aur între 1918 – 1926</i>)	min. 35.000.000 ruble aur (K.K. Fediaevski, <i>Evoluția fondului nostru de aur între 1918 – 1926</i>)	peste 12,69 %

Casa Sfatului își face intrarea în istorie la finele anului 1420. La 23 decembrie, reprezentanții influentei bresle a blănarilor încheie un acord cu magistratul Brașovului și cu delegații celorlalte comunități săsești din Țara Bârsei. Cei din urmă puteau astfel să-și construiască o încăpăre deasupra prăvăliei lor, aflată în mijlocul pieței, unde doreau să își desfășoare întrunirile administrative și judecătorești ale orașului și provinciei.

Se pare că invazia otomană din anul următor a oprit pentru moment edificarea unei case a sfatului, dar nu pentru multă vreme. Începând cu anul 1503, sediul apare în cele mai vechi socoteli păstrate ale orașului ca fiind complet funcțional, iar denumirea atribuită – *Praetorium* – sugerează organizarea instituției asemenea unei veritabile primării. Izvoarele consemnează diverse întâlniri diplomatice și tranzacții desfășurate aici, inclusiv cheltuieli făcute pentru aprovizionarea cu lumânări și lemne de foc ori pentru curățarea coșurilor de fum și degajarea zăpezii din preajma clădirii.

La 1515 apar și primele informații referitoare la construcția turnului, pentru care judele Brașovului alocă 50 de florini. Totuși, trebuie menționat că, în ciuda aspectului actual, clădirea sfatului a fost ridicată în jurul unui turn de veghe mai vechi, din care mai poate fi observată doar baza laturii sale estice. Așadar, anul 1515 marchează debutul unor ample lucrări de augmentare și consolidare, deopotrivă ale clădirii și turnului inițial. În acest context edilitar sunt consemnate și alte amănunte, precum mobilierul aflat în sala magistratului – o sobă, patru mese cu bănci și un dulap

de acte –, ori existența unei încăperi cu rol de închisoare. La 1520 turnul era deja înzestrat cu ferestre, dar care în locul geamurilor aveau fixate pieci îmbibate în ulei pentru a le face translucide.

Tot atunci este menționat și un ceas, pentru al cărui reparații s-au cheltuit 3 florini. Acesta a fost unul dintre cele trei orologii publice ale Brașovului medieval (*Magazin istoric*, nr. 10/2001), alături de cel aflat în clopotnița bisericii parohiale – Biserica Neagră de mai târziu –, menționat documentar încă de la 1514, și de cel instalat în anul 1537 în turnul interior al bastionului străzii Porții – strada Republicii de astăzi. Trei ani mai târziu, ceasul din turnul Casei Sfatului beneficiază de îmbunătățiri prin instalarea unui mecanism și a unei cuve din cupru pentru anunțarea orelor.

Lucrările edilitare par să se fi încheiat în anul 1528, când meșterul dulgher Antonius din Sibiu construiește noul acoperiș al turnului cu patru turnulețe în colțuri, simbol al dreptului de paloș, potrivit căruia Brașovul putea pronunța și executa sentințe capitale. Tot atunci, în globul din vârful turnului principal a fost pus un memoriu întocmit de Lucas Grüngras, notarul orașului, în care au fost cuprinse cele mai importante evenimente ale vremii și lista celor 18 membri ai magistratului, în frunte cu judele Lucas Hirscher.

Judele Lucas Hirscher

Biserica Neagră și Casa Sfatului într-o gravură de la mijlocul secolului al XVII-lea

Papagalul generalului, deranjat de trompetist

Memoriul din 1528 a putut fi recuperat după ce un fulger ce a lovit turnul Casei Sfatului la 5 iulie 1608, provocând importante

CASA SFATULUI DIN BRAȘOV LA 600 DE ANI

ALEXANDRU ȘTEFAN

„Marile clădiri, ca și munții cei mari, sunt opera veacurilor“, spunea Victor Hugo în romanul țesut în jurul uneia dintre cele mai faimoase clădiri ale lumii, Catedrala Notre Dame din Paris. La fel stau lucrurile și în cazul mult mai micului oraș de la poalele Tâmppei. Primul edificiu de acest fel care ne vine în minte este tocmai Biserica Neagră, construită, reconstruită, distrusă și refăcută în repetate rânduri de-a lungul celor șapte secole ale existenței sale. Însă o „clădire mare“ nu trebuie să fie și impozantă prin dimensiunile sale, ci poate fi la fel de bine importantă prin rolul jucat în sânul unei comunități. Iar o astfel de clădire este Casa Sfatului din Brașov, care celebrează în acest an șase veacuri.

Rapid și ușor recunoscută de ochii oricărui turist sau localnic, prin poziționarea sa în mijlocul pieței omonime ce a animat viața de zi cu zi a orașenilor încă din Evul Mediu, Casa Sfatului a fost martorul tăcut al înșeși istoriei Brașovului. În încăperile acestui edificiu s-au luat acele hotărâri care au marcat destinul urbei, iar sub ferestrele sale s-au petrecut toate evenimentele importante, de la zile de târg mai mult sau mai puțin liniștite, la schingiuri și execuții ale răufăcătorilor (Magazin istoric, nr. 7/2002), ori rebeliuni și revoluții (Magazin istoric, nr. 7/2013), celebrări, festivități, parade și concerte.

Am scris acest articol în amintirea arhivistului Gernot Nussbächer (1939 – 2018).

Gernot Nussbächer

... și două imagini
de la începutul secolului trecut

mansarda clădirii, pe latura sudică, determinate de creșterea numărului de funcționari din administrația orașului. Dacă introducerea iluminatului cu gaz aerian la 1870 poate fi considerată o modernizare substanțială, lipsa spațiului pentru structurile administrative devine tot mai apăsătoare, motiv pentru care la 1876 Primăria orașului se mută în strada Porții, într-o clădire mult mai adecvată acestei funcțiuni. În Casa Sfatului nu a rămas decât valoroasa arhivă a orașului.

Aproape de dărâmare

La începutul secolului al XX-lea, Primăria Brașovului lansează ideea dărâmării și înlocuirii Casei Sfatului cu o clădire administrativă modernă, însă, sub presiunile hotărâte ale opiniei publice, propunerea a fost retrasă în anul 1903. În anii 1909 – 1910, clădirea trece printr-o nouă etapă de restaurare și modernizare. Cele mai evidente intervenții se fac la nivelul turnului, al cărui acoperiș de tablă a fost înlocuit cu unul piramidal, cu țigle colorate în negru și

galben. Tot acum sunt montate noile cadrane din sticlă pe cele patru laturi, astfel încât ceasul să poată fi iluminat electric pe timp de noapte, dinspre interior.

După Marca Unire, spațiile destinate arhivei orașului devin neîncăpătoare, iar în 1923 s-a luat hotărârea ca aceasta să fie mutată în Bastionul Fierarilor, modificat anume în acest sens, unde se regăsește și în prezent. Încăperile rămase libere au revenit Primăriei, care le-a folosit pentru birouri de mai mică importanță, iar la parter au continuat să funcționeze diverse prăvălii. În anul 1935 sunt desființate chioșcurile semicirculare din lateralele logiei, precum și remiza de pompieri de pe latura nordică.

Abia în anul 1949 Casa Sfatului va primi o nouă destinație, devenind sediul Muzeului Regional Brașov, recent constituit prin naționalizarea și reunirea colecțiilor ce aparținuseră odinioară muzeului românesc al Astrei și celui săsesc al Țării Bârsei. Dacă inițial toate colecțiile tematice au fost expuse în această clădire, rând pe rând ele și-au obținut propriile spații, în Casa Sfatului rămânând numai secția de istoric a muzeului, un destin cât se poate de potrivit trecutului său multiseclar. În prezent, Casa Sfatului adăpostește cea mai mare parte a spațiilor destinate expozițiilor permanente și temporare ale Muzeului Județean de Istorie Brașov.

Profilul turistic al Brașovului și poziționarea sa centrală au determinat în ultimii ani o preocupare constantă pentru aspectul exterior al clădirii, din anul 2010 fiind chiar repuse în funcțiune mecanismele pentru anunțarea ceasurilor pline și a sferturilor de oră. În schimb, mai puțin fericită este situația interiorului, văduvit de o restaurare adecvată epocilor istorice pe care Casa Sfatului le-a traversat și care, la rândul lor, și-au pus fiecare amprenta specifică. A venit așadar rândul generației actuale să găsească soluțiile cele mai potrivite pentru a pune în valoare și a transmite mai departe o clădire-simbol, ce a stat mărturie fiecărui freamăt stărnit în piața înconjurătoare din ultimii 600 de ani, de la oprobiul mulțimii pentru un hoț încătușat de stâlpul infamiei, la acordurile de pian ale unui interpret american de blues. ■

stricăciuni la acoperiș și orologiu și un incendiu care, potrivit mărturiilor, a fost stins cu mari eforturi, turnându-se peste foc inclusiv vin, oțet și lapte. La mijlocul secolului al XVII-lea, clădirea a fost iarăși renovată, iar comunitatea centumvirală și-a putut amenaja un spațiu nou, mult mai potrivit pentru desfășurarea ședințelor și judecăților. La scurt timp, o altă calamitate s-a abătut asupra Casei Sfatului. Cutremurul din dimineața zilei de 17 iunie 1662 a zdruncinat puternic turnul, acesta prăbușindu-se două săptămâni mai târziu peste sala comunității centumvirale, iar lucrările de refacere au durat mai bine de doi ani.

Marele incendiu din 21 aprilie 1689 a afectat în mod inexplicabil Casa Sfatului, de vreme ce clădirea era singura care se afla izolată în centrul pieței orașului. Cel mai probabil, focul a fost pus și aici de armata austriacă – aflată în regiune din pricina războiului cu Imperiul Otoman (1683 – 1699), în urma căruia Transilvania a intrat în componența Imperiului Habsburgic – cu ajutorul iscoadelor, așa cum s-a întâmplat în mai multe puncte strategice ale orașului. Cert este că pârjolul a provocat importante pagube materiale, inclusiv în interiorul clădirii, Brașovul pierzând astfel o bună parte din arhiva sa medievală. Totuși, privilegiile orașului au supraviețuit focului, ele fiind păstrate separat,

într-o încăpere boltită cu piatră de la primul etaj.

Atât de nimicitor a fost acel incendiu pentru brașoveni, încât lucrările de refacere a Casei Sfatului încep abia pe parcursul anului 1691 și se desfășoară cu numeroase întreruperi timp de aproape un secol, perioadă în

În spatele acestui locuitor al Brașovului se înalță Casa Sfatului, așa cum arăta în secolul al XVIII-lea

Stampă din 1865...

care s-au remarcat mai ales intervențiile comandanților militari austrieci pe lângă magistratul orașului. Spre exemplu, la 1727, după ce fusese instalat în turn un nou orologiu în valoare de 200 de florini, trompetistul ce însoțea bătăile de clopot a fost concediat, întrucât muzica sa deranja papagalul generalului ce își avea reședința pe una dintre laturile pieței.

Între 1770 și 1778 au loc ample lucrări edilitare care aduc clădirea aproape de forma în care se prezintă astăzi. Pe lângă intervențiile masive la zidăria edificiului și la șarpanta acoperișului, la finele anului 1774 este instalat un al doilea clopot și mecanismul aferent pentru bătaia sferturilor de oră, fiind totodată confecționate și montate opt arătătoare noi ale ceasului. Mai mult, în spatele acestora au fost refăcute frescele cadranelor, înscriindu-se chiar și anul realizării lor – 1775. Amenajările din interiorul clădirii au fost terminate în prima parte a anului 1778, permițând adunării centumvirale să își desfășoare la 18 martie prima ședință festivă în noua sală de consiliu la 18 martie.

În exterior, lucrările au continuat până la finele anului. Acoperișul turnului și-a căpătat cu ajutorul unui tinichigiu forma barocă de „bulb de ceapă”, a cărui parte superioară se păstrează și astăzi. Intrările de pe latura vestică, de la parter și etajul întâi, au fost armonizate printr-o logică cu scări laterale de acces, pe al cărei frontispiciu a fost lucrată în tehnică *stucco* stema orașului.

Pe parcursul primelor decenii ale secolului al XIX-lea singurele intervenții au vizat reparații punctuale și amenajări de noi birouri în

mutarea populației românești în est, pe de altă parte, crea premisele reîntregirii Transilvaniei în cadrul Coroanei Sf. Ștefan. Diplomația germană, confruntată cu escaladarea tensiunilor în cadrul relațiilor româno-maghiare în vara anului 1941, a manifestat receptivitate față de această soluție, arătându-și totodată disponibilitatea în vederea transmiterii ei forurilor decizionale din București. Astfel se explică faptul că îndeosebi în perioada imediat următoare declanșării conflictului dintre cele două mari puteri totalitare, funcționarii din Auswärtiges Amt au evocat în cadrul convorbirilor purtate cu diplomații români, în repetate rânduri, posibilitatea despăgubirii României pentru pierderea Transilvaniei de Nord prin intermediul anexării unor teritorii din est, urmărind cu alte cuvinte atragerea României într-o politică de expansiune spre est și renunțarea astfel la Transilvania.

La 19 iulie 1941 ministrul plenipotențiar român la Berlin, Raoul Bossy, informa Ministerul de Externe din București că în discuțiile avute pe tema frontierei de est a României, interlocutorii germani din cadrul Auswärtiges Amt lăsau să se înțeleagă că Reichul agreea ideea anexării Podolici și Transnistriei, respectiv colonizarea acestor teritorii cu românii din Transilvania și U.R.S.S. În opinia lui Bossy, acest plan era de fapt un deziderat al diplomației maghiare, care „preconiza la Berlin și Roma extinderea cât mai largă a frontierelor României

Mihai Antonescu și Manfred von Killinger coboară din avion la reîntoarcerea dintr-o vizită în Transnistria

spre est și poate chiar eventual spre vechea Pocuție, cu condiția colonizării acestor regiuni cu românii din Ardeal, urmând ca Transilvania întreagă să fie definitiv cedată Ungariei“.

Ținând seama de autorii planului, de scopurile urmărite, precum și de consecințele nefaste ce puteau rezulta pentru România în cazul aplicării acestuia, Raoul Bossy a considerat necesară revenirea asupra acestei chestiuni în cadrul unui amplu raport, datat 5 august 1941 și intitulat sugestiv „România, stat răsăritean?“. „Din ce în ce se desprinde mai limpede – releva Raoul Bossy – că participarea ungară la războiul antisovietic nu a fost dorită și mai puțin solicitată de Reich [...] Cel mult s-ar fi putut mulțumi Guvernul din Budapesta cu trimiterea «simbolică» a unui corp expediționar care să se alăture cruciadei antimarxiste în același mod ca celelalte țări fără interese

directe în Rusia. Dacă însă ungurii au vrut să marcheze că sunt și ei beligeranți aliați cu Germania, că se reînnoiește vechea «Waffenbruderschaft» germano-maghiară, aceasta a fost dintr-un pur calcul politic: dorința de a evita ca armata română să fie singura «tovarășă de război» a armatei germane în Europa Centrală și ca această înfrățire ostășească să procure României o situațiune politică precumpănitoare la Berlin. Căci ura împotriva României este unicul principiu statornic în politica de echilibristică și de echivocuri a Ungariei.“

Guvernul român a respins, cu jumătate de gură, anexarea unor teritorii dincolo de Nistru

Plecând de la motivațiile ce au stat la baza deciziei Ungariei de a se alătura „cruciadei împotriva bolșevismului“, Bossy a surprins esența planului conceput la Budapesta și preluat ulterior de Berlin. În căutarea unei formule care să permită reîntregirea Transilvaniei și Banatului sub stăpânire maghiară, susceptibilă de a fi prezentată la Berlin și acceptată de conducerea Reichului și care să nu prezinte aparența unei lovituri date României, guvernul maghiar a inventat o teorie stranie potrivit căreia „adevărata menire a României nu ar fi în Centrul Europei, ci la Răsăritul ei. România nu ar trebui, prin urmare, să năzuiască a deveni un Stat

Documente din arhivele românești și germane ne oferă imaginea eforturilor depuse de Raoul Bossy, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Berlin, pentru susținerea intereselor noastre în disputa cu Budapesta (Magazin istoric, nr. 9 – 10/2020).

RELATIILE ROMÂNNO-UNGARE ÎN RAPOARTELE LUI RAOUL BOSSY

Dr. OTTMAR TRĂȘCĂ

La 22 iunie 1941 armata română s-a alăturat Wehrmachtului în ceea ce propaganda regimului antonescian a denumit „cruciada împotriva bolșevismului”. Dacă Germania nazistă își propusese cucerirea U.R.S.S. și distrugerea regimului bolșevic, participarea României a urmărit obiective mult mai limitate: redobândirea teritoriilor pierdute în vara anului 1940 în favoarea statelor vecine (U.R.S.S. și Ungaria).

Soldați români în Transnistria

În scrisoarea din 14 august 1941 Hitler propunea Conducătorului statului român, printre altele, preluarea sarcinii asigurării siguranței teritoriului dintre Nistru și Nipru. În afara considerentelor administrative și militare, oferta Führerului avea la bază inclusiv motivații de natură politică.

România, stat răsăritean?

După declanșarea conflictului sovieto-german, diplomația maghiară a susținut în cancelariile Puterilor Axei că diferendul teritorial româno-maghiar cu privire la apartenența Transilvaniei putea fi soluționat prin intermediul

despăgubirii României în est, respectiv anexarea Transnistriei și Galiției în schimbul renunțării României la pretențiile asupra Transilvaniei de Nord. În viziunea Budapestei, o atare soluție prezenta avantaje multiple: pe de o parte, oferea posibilitatea omogenizării etnice a teritoriului maghiar prin stră-

tatea obținerii victoriei această provincie urma să fie inclusă în componența statului român.

Astfel, în ședința Consiliului de Miniștri din 26 februarie 1942 Conducătorul statului afirma următoarele cu privire la viitorul statut al Transnistriei: „Nu este un secret că eu nu sunt dispus să mai dau din mână ce am luat. Transnistria va deveni o provincie românească, o vom face românească și vom scoate de acolo pe toți străinii. Voi purta cu toată greutatea pe umerii mei, ca să aduc la îndeplinire acest deziderat. Noi trebuie să deschidem spațiul pentru români, pentru că românii nu se mai pot hrăni. De aceea avem tuberculoză la sate, pentru că poporul nu are posibilități de câștig. Pe acest popor îl voi lua, îl voi duce în

Transnistria, unde îi voi da pământul de care are nevoie, chiar 100 pogoane, dacă le poate munci. Voi găsi un număr suficient de gospodari pentru aceasta“. Așa cum sublinia însă chiar mareșalul Ion Antonescu în cadrul aceleiași ședințe, pe durata războiului o declarație publică în acest sens era exclusă, tocmai pentru a nu periclita drepturile României asupra Transilvaniei de Nord.

Prin urmare, în toate declarațiile sale oficiale guvernul român a dat de înțeles Berlinului într-o manieră neechivocă faptul că nu există nicio legătură între operațiile militare ale

armatei române peste Nistru și „chiar ocupația militară a teritoriilor transnistrene, care are drept rațiune gajul politic și economic – despre care am vorbit – și drepturile românești față de Ungaria, la care nicio dată națiunea românească nu va renunța. Târguri nu se pot face pe drepturi sfinte, și nicio compensație între drepturile care ne aparțin. În orice caz, nimic nu poate să scoată națiunea română din arcul Carpatic și nicio satisfacție dată peste

nu au dispărut în totalitate. În schimb, presa germană – îndeosebi cea din statele ocupate sau controlate de Al III-lea Reich – a continuat să publice numeroase articole pe această temă. „Articole de acest soi, unele mai fățișe, altele mai mascate – se arăta într-un raport al Legației române de la Berlin din 27 iulie 1942 – apar tot mai numeroase în presa de peste hotare. Cursa ce ni se întinde nu este nouă. Anumite cercuri în slujba propagandei maghiare vor să ni se distragă gândul de la problema fundamentală a politicii noastre externe: recuperarea Ardealului de Nord, leagănul obârșicii noastre, gând care să fie, în schimb, îndreptat – ca o compensație – spre teritorii răsăritene“. Autorul raportului, Mihail Stănescu, însărcinat cu afaceri

al României la Berlin, considera că „această propagandă subversivă și destul de abilă, înfățișând o soluțiune inspirată de cercurile din Budapesta, va trebui combătută de noi cu toată energia, deoarece există încă anumite cercuri germane care cred că România s-ar putea resemna în cele din urmă în a accepta arbitrajul de la Viena ca o soluție definitivă“.

Anul 1942 a însemnat o escaladare fără precedent a tensiunilor în cadrul relațiilor româno-maghiare. Astfel, confruntată cu ostilitatea existentă în cadrul armatei față de continuarea cu efective mărite a

Românce din Transnistria întâmpină cu flori trupele române

Nistru nu poate să echivaleze dreptul pe care îl avem de a ne recâștiga Ardealul“.

Ridicarea moralului românilor din teritoriul cedat

Chiar dacă, în urma poziției tranșante adoptate de cercurile decizionale din București în chestiunea Transilvaniei, declarațiile oficialităților germane cu privire la despăgubirea teritorială a României în est în schimbul renunțării la Transilvania de Nord s-au rărit simțitor în cursul anului 1942, acestea

central-european, ci un stat răsăritean, «ein Oststaat»⁴. Drept urmare, teoria prevedea extinderea frontierelor României spre est și nord-est, prin anexarea Podoliei și a Transnistriei, precum și alungarea populației autohtone din aceste provincii pentru a face astfel loc elementului etnic românesc, ce urma să fie strămutat din Transilvania și Banat.

Teoria era respinsă în termeni categorici de Raoul Bossy, care o considera irealizabilă și fantasmagorică. „România, stat răsăritean? – se întreba retoric Bossy. Atunci când poporul român este de origine și de structură sufletească occidentală, când își are leagănul pe podișul Transilvaniei, când toate privirile și înclinațiile sale se îndreaptă spre Apus? Admițând chiar că teoria fantastică a deplasării a milioane de români din Carpați în stepele rusești ar fi realizabilă din punctul de vedere practic, s-ar putea oare concepe ca o națiune de esență europeană și occidentală să-și părăsească sălașurile spre a face loc unei națiuni

de obârșie asiatică? A enunța numai o asemenea teorie este a o condamna. Dacă totuși îmi îngădui a o releva este pentru că, spre surprinderea mea, am găsit în diferite cercuri – și chiar la unii funcționari de la Auswärtiges Amt – tendința de a accepta formula «Rumänien-Oststaat» ca o soluție posibilă și atrăgătoare a conflictului secular româno-maghiar⁵.

În fața acestei tendințe, Bossy considera necesar ca Guvernul de la București să adopte o atitudine politică prudentă în privința anexării unor teritorii în est pentru a nu periclita revendicările teritoriale asupra Transilvaniei de Nord, respectiv să intervină energic la Berlin „spre a arăta cu toată seriozitatea că nu voim să renunțăm la locul și la rolul ce ne este desemnat de Istorie și de pozițiunea geografică a așezărilor românești”.

Avertismentele primite din partea Legației române de la Berlin referitoare la proiecțiile conturate în cadrul Auswärtiges Amt privind soluționarea conflictului româno-maghiar prin intermediul unor „com-

pensații” teritoriale oferite României în est nu au rămas fără urmări la București. În discuțiile purtate cu diplomații germani acreditați în România cu privire la colaborarea politică și militară dintre cele două state, respectiv modalitatea reglementării problemei Transnistriei, oficialitățile române au adoptat o atitudine prudentă. În cadrul întreprinderilor din 24 – 25 iulie 1941, vicepreședintele Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu a comunicat ministrului plenipotențiar german Manfred von Killinger că România era în principiu de acord cu instituirea unui regim de ocupație militară în Transnistria, urmând ca Guvernul român să-și exprime poziția oficială cu privire la pretențiile sale teritoriale în est în momentul în care avea să ia la cunoștință punctul de vedere german referitor la viitoarea configurație teritorială a Ucrainei. În consecință, în răspunsul său la propunerea germană din 14 august 1941, Guvernul român a respins ideea anexării oricăror teritorii dincolo de Nistru, acceptând doar „răspunderea pentru administrarea și exploatarea economică numai a spațiului dintre Nistru și Bug”, întrucât „teritoriul țării și mai ales al Basarabiei au nevoie de totală refacere și reorganizare administrativă și economică”. Acest refuz se cuvine însă a fi nuanțat. Chiar dacă mareșalul Ion Antonescu era ferm decis să nu anexeze Transnistria – din motive politice – cel puțin până la sfârșitul războiului, există unele luări de poziție ce denotă faptul că în eventuali-

Manifestație a românilor din Transnistria

Avanpremieră editorială

În anul 2017 izbucnea la Moscova un scandal înainte de lansarea filmului Matilda, care rememora povestea de dragoste dintre dansatoarea Matilda Kșesinskaia, ce avea să devină prim-balerină a Teatrului Imperial Rus, și viitorul țar Nikolai al II-lea (Magazin istoric, nr. 3/2017). Editura Corint pregătește pentru publicare memoriile mării artiste.

Pentru cei care le vor citi, va fi șocantă ruptura pe care revoluția bolșevică din 1917 a produs-o. Rafinata societate nobiliară rusă, pe care Matilda o frecventa, s-a prăbușit sub tăvălugul grobianismului bolșevic. Pentru că toată lumea știa că fusese amanta și apoi protejata țarului, iar ulterior se îndrăgostise de marele duce Andrei Vladimirovici, vărul țarului Nikolai al II-lea – cu care s-a căsătorit după ce au părăsit Rusia și s-au stabilit în Franța –, Matilda a avut de suferit prigoana noilor stăpâni din Rusia.

Vă prezentăm în continuare fragmente din volumul ce urmează să apară, în care descrie atmosfera apăsătoare de după izbucnirea revoluției în Rusia și fuga din țară.

DIN VREMEA REVOLUȚIEI

MATILDA KȘESINSKAIA

Cu fiecare zi, primeam din ce în ce mai multe vești îngrijorătoare. Nimeni nu știa motivul exact al acestei neliniști, dar deasupra Capitalei plutea o atmosferă amenințătoare, care vestea parcă apropierea furtunii; nesiguranța creștea.

În prima săptămână a lui februarie, generalul Halle, șeful poliției din cel de-al patrulea district al Petersburgului, pe care îl cunoșteam foarte bine și care mă avertizase deja din ianuarie, mi-a telefonat pentru a mă sfătui să părăsesc urgent orașul împreună cu fiul meu [Vladimir, Vova,

născut în 1902; nu s-a știut niciodată exact cine era tatăl], măcar pentru o vreme. Potrivit lui, era posibil ca în Capitală să izbucnească în orice clipă tulburări cu prilejul redeschiderii Dumei la 14 februarie. Aflată chiar în capătul Kamenostrovski Prospekt, casa mea era, în mod special, în pericol. Mi-am dat seama că era un temei în toate acele zvonuri îngrijorătoare care circulau, așa că am hotărât să plec împreună cu fiul meu

campaniei militare pe Frontul de Est, dar și cu reacțiile negative și criticile venite din partea opiniei publice, îndeosebi a opoziției democratice, cercurile decizionale din București au încercat să contracareze această stare de spirit nefavorabilă printr-o campanie propagandistică agresivă, anti-bolșevică și antimaghiară. În viziunea autorităților antonesciene această campanie avea menirea de a prezenta și justifica în fața opiniei publice participarea armatei române pe fronturile de luptă din U.R.S.S. drept o premisă a redobândirii Transilvaniei de Nord. Pe de altă parte, ea urmărea ridicarea moralului minorității românești din teritoriul cedat, greu încercate ca urmare a măsurilor discriminatorii aplicate de autoritățile maghiare.

Deschiderea unui magazin de icoane, cărți și obiecte bisericești la Tiraspol

Berlinul dezavuează atacul lui Mihai Antonescu

Evenimentul ce a marcat declanșarea acestei acțiuni propagandistice l-a reprezentat discursul rostit de vicepreședintele Consiliului de Miniștri Mihai Antonescu la 19 martie 1942, în cadrul unei adunări festive desfășurate la Facultatea de Drept, la care au luat parte membri ai Guvernului, ierarhii Bisericii Ortodoxe și Greco-catolică, precum și corpul profesoral al Universității din București. Dacă prima parte a discursului a avut menirea de a prezenta și reliefa importanța reprezentată de școală și Biserică în societatea românească, respectiv necesitatea continuării luptei împotriva bolșevismului alături de Al III-lea Reich, cea de a doua parte a fost consacrată aproape în totalitate relațiilor cu Ungaria și situației minorității române din Transilvania de Nord.

Discursul rostit de Mihai Antonescu a fost primit cu răceală și iritare la nivelul conducerii celui de Al III-lea Reich. Deși Mihai Antonescu informase, în prealabil, Berlinul cu privire la intenția sa de a răspunde, în cadrul discursului pe care urma să-l rostească în 19 martie 1942, la „anumite afirmații și incidente de partea maghiară“, asigurându-l, în același timp, pe ministrul plenipotențiar german Manfred von

Killinger că va utiliza, în acest sens, un „ton corespunzător“, totuși virulența atacului îndreptat împotriva Ungariei a surprins și a iritat, în egală măsură, forurile decizionale din Reich. Din postul său de observație din Berlin, Raoul Bossy era nevoit să constate faptul că în discuțiile cu funcționarii de rang înalt din cadrul Auswärtiges Amt aceștia din urmă au evitat cu obstinație orice aluzie la discursul vicepreședintelui Consiliului de Miniștri, în timp ce funcționarii inferiori erau „oarecum speriați“ de tensionarea bruscă a raporturilor româno-maghiare în urma discursului.

Prin urmare, concluziona Raoul Bossy în raportul său adresat Centralei din București, „am impresia că nu va avea loc vreo atitudine oficială față de declarațiile domniei voastre, după cum nu s-a luat nici după ce am remis memoriul denunțării arbitrajului de la Viena“. Iar desfășurarea ulterioară a evenimentelor avea să confirme opiniile diplomatului român. Preocupat la acea dată de mobilizarea potențialului uman și material al Puterilor Axei în vederea proiectatei campanii de vară, Berlinul a dezavuat atacarea de către Mihai Antonescu a sentinței arbitrale de la Viena, respectiv încălcarea armistițiului de presă româno-maghiar și tensionarea relațiilor dintre cele două state, ceea ce, în viziunea autorităților germane, avea ca rezultat dezvăluirea în fața opiniei publice mondiale a disensiunilor existente în interiorul Axei și, implicit, slăbirea coeziunii frontului antibolșevic.

(Va urma)

Cu Vova

cu expresii preocupate pe chip. Îmi amintesc că am văzut-o și pe Kollontai (*Magazin istoric*, nr. 10 – 12/1986), care, între timp, a murit. Stătea cocoțată pe un scaun, cu picioarele încrucișate într-un mod pe care l-am găsit a fi prea îndrăzneț, cu o țigară între buze și o ceașcă de ceai în mână.

Când am intrat în casă, am încremenit de uimire: magnifica scară din marmură care ducea în hol și era acoperită cu un covor roșu era plină de cărți, pe care mai multe femei și le dădeau din mână în mână cu neglijență. Când am început să urc, au sărit la mine furioase, pretinzând că le călcam pe cărți. Nu m-am putut abține și le-am răspuns indignată că eram acasă la mine și puteam merge pe unde pofteam. Apoi am fost condusă în biroul de la parter, iar însoțitorul meu m-a rugat politicos să mă așez pe fotoliu, același în care, în trecut, îmi plăcea să mă odihnesc. Unul dintre soldații din casă era un tip cumsecade. Atunci când însoțitorul meu l-a întrebat de ce el

și camarazii lui stăteau de atâta vreme în casa mea, în loc de răspuns, ne-a arătat fereastra din colț, care oferea o excelentă priveliște asupra Podului Troițki și a cheiului. A susținut că era de mare importanță pentru ei. Am înțeles atunci că erau bolșevici și că se pregăteau, probabil, pentru o nouă revoltă. Nu voiau să renunțe la un post de observație foarte convenabil, care le permitea să vegheze asupra podului și, la nevoie, chiar să deschidă focul asupra lui.

Când toate eforturile mele de a-i alunga pe ocupanții casei au eșuat, m-am hotărât să îl abordez pe Kerenski în persoană, așa că am mers la Ministerul Justiției. Kerenski m-a primit cu cea mai mare politețe și mi-a explicat că locuința mea nu putea fi eliberată: orice încercare de a face asta avea să implice vărsare de sânge, lucru care nu ar face decât să complice și mai mult lucrurile. Mai târziu, mi-am dat seama că nu era în poziția de a lua vreo măsură.

Am părăsit Petrogradul la 13 iulie. Primele zile ale acestei călătorii s-au scurs fără incidente, însă după ce am trecut de Moscova trenul a fost invadat de o mulțime de dezertori care proclamau domnia „libertății”, susținând că fiecare

Iulie 1897, în Nunta lui Thetis și Peleus, de Marius Ivanovici Petipa

putea face orice poftea. Am ajuns la Kislovodsk [stațiune balneară din Caucazul de Nord] la zece scara.

Atunci când am aflat de noua revoluție bolșevică și de primele măsuri luate de guvern – confiscarea tuturor conturilor bancare, a economiilor și a proprietăților aparținând burgheziei – ne-am dat seama că, într-o singură zi, am rămas fără un ban în buzunar. Potopul bolșevic, care înghițea provincie după provincie, n-a ajuns în Kislovodsk decât la începutul lui 1918. Primele mișcări au presupus arestarea oficialilor și închiderea băncilor, a poștei și a centralei telefonice – adică tot ce se întâmplase și la Petrograd, în octombrie trecut, în vremea Revoluției.

Într-unul dintre saloanele casei sale

Copiii anunță uciderea familiei imperiale

La 27 ianuarie 1918, invitaseam câțiva prieteni la cină și tocmai ne așezam la masă, când un grup de soldați roșii s-a năpustit în vilă ca să

la Rauch Sanatorium, lângă Imatra, în Finlanda, unde am stat aproape o săptămână.

Politetea lui Kerenski

La 15 februarie, generalul Halle m-a informat telefonic că totul era calm la Petrograd și că ne puteam întoarce în oraș, ceea ce am și făcut. Atmosfera părea, într-adevăr, mai relaxată, așa încât sora mea m-a convins să organizez un dîneu. La 22 februarie, am dat o cină pentru 24 de persoane, pentru care am scos cel mai fin serviciu de Limoges, serviciul danez pentru pește și tacâmurile aurite copiate după două seturi care îi aparținuseră Ecaterinei cea Mare și care puteau fi admirate la Ermitaj. Acestea îmi fuseseră oferite de Andrei. Invitații au fost fermecați de masa decorată cu flori de nu-mă-uita și dantelă adevărată. Avea să fie cântecul meu de lebedă la Petrograd, ultima mea petrecere înainte de izbucnirea revoluției.

În ziua următoare, în timp ce menajera verifica argintăria, paharele și fețele de masă, așa cum făcea întotdeauna după petrecerile mari, Vova s-a năpustit în cameră și mi-a povestit că mulțimea se revărsa pe Balșaiia Dvorienskaia Ulița. Era începutul aceluiași lucru de care se temea toată lumea: demonstrațiile de stradă.

La 26 februarie, într-o duminică, generalul Halle m-a sunat din nou ca să mă avertizeze că situația din oraș era foarte gravă și mi-a sfătuit să salvez tot ce puteam din casă înainte de a fi prea târziu.

În ziua următoare, devenise

Matilda Kșesinskaia,
prim-balerină
a Teatrului Imperial Rus...

limpede că, în pofida speranțelor generalului Halle, abcesul nu avea să se spargă și că era o neghiobie că contăm pe o perioadă de acalmie. Situația se înrăutățea de la oră la oră. Camioane pline de soldați care fluturau steaguri roșii treceau prin fața casei noastre.

M-am instalat în casa fratelui meu la 1 martie, cu o zi înainte de ziua mea. În a doua zi a șederii noastre, am aflat cea mai îngrozitoare veste posibilă: țarul abdicase. Părea un lucru atât de neînchipuit, încât nici nu ne-a venit să credem. Nu era, nu putea fi adevărat. De ce să fi abdicat țarul? Ce urmărea făcând asta? Vestea

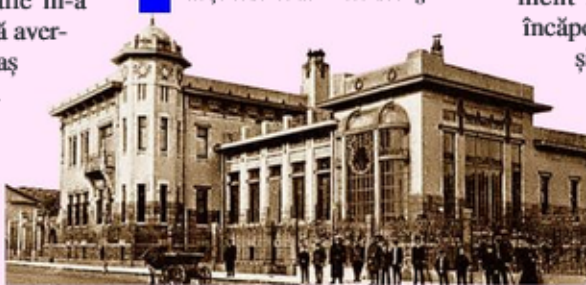
a fost urmată de o a doua, la fel de copleșitoare: marele duce Mihail Aleksandrovici demisionase. Un guvern provizoriu preluase puterea. Una câte una, instituțiile statului se prăbușeau. Iar Petrograd devenise un coșmar: arestări, ofițeri asasinați în plină stradă, incendii, jafuri...

Unul dintre vechii mei prieteni, Vladimir Pimentovici Krîmov, gazetar și editor al faimoasei reviste *Stolița i Usadba*, a venit curând după aceea să mă viziteze. Când i-am povestit în ce situație mă aflam, a dictat de îndată o scrisoare către Kerenski din partea mea, pe care a dus-o imediat la Ministerul Justiției. Kerenski mi-a telefonat. A fost foarte amabil, a promis să mă protejeze și mi-a dat numărul lui de telefon personal, oferindu-mi asigurări că îi puteam telefona la orice oră din zi sau din noapte, dacă aveam nevoie de ajutor. Am fost foarte mișcată de atitudinea lui.

Într-o singură zi, fără un ban în buzunar

După ce am petrecut o vreme în casa fratelui meu, m-am încumetat, într-o zi, să merg de una singură la Palatul Taurida [sediul Guvernului provizoriu – *n.trad.*], pentru a solicita ca personajele care îmi ocupau locuința să fie date afară. Am umblat din departament în departament: toate încăperile erau pline de fum și miroseau greu a tutun, podcaua era acoperită de hârtii și chiștoace de țigări, totul sub o murdărie de nedescris, iar oameni îngrozitori apăreau la tot pasul,

... și casa ei din Petersburg

Veștile că familia imperială a pierit la Ekaterinburg (*Magazin istoric*, nr. 10, 11/1990, 2/1991) au început să se răspândească în Kislovodsk. Am văzut copii vânzând foi tipărite și alergând pe străzi, urlând cât îi ținea gura: „Uciderea familiei imperiale“. Era o veste atât de îngrozitoare, încât nici nu ne venea să credem. Cu toții nutream speranța că era doar o știre falsă răspândită de bolșevici și că țarul și familia lui erau bine. Am păstrat această speranță în inimile noastre vreme îndelungată, și astăzi mi se pare că aud strigătele acelor copii, împrăștiindu-se cu ecou, în toate direcțiile.

Cea mai amară și mai dureroasă încercare

Chiar înainte de Crăciun [1919], poziția Armatei Albe a devenit critică. Totul părea să indice faptul că albi nu mai erau capabili să le țină piept roșilor și să oprească invadarea Caucazului. Pentru a nu fi prinși ca într-o cursă, s-a hotărât să părăsim Kislovodsk cât mai curând cu putință. Trebuia să mergem la Novorossiisk și să așteptăm acolo, pregătiți ca, în caz de urgență, să părăsim țara. În sfârșit, la 30 decembrie, ora 11.00 seara, am pornit spre gară. Trenul a rămas în gară toată noaptea. Am izbutit să plecăm abia a doua zi, de dimineață, pe la ora 11.00. Când convoiul s-a pus în mișcare, câțiva refugiați încă mai atâneau de vagoane, implorându-ne să îi luăm și pe ei. Am văzut aceeași panică în fiecare gară. Oamenii se luptau pentru a urca în tren.

Cei doi soți...

Am sărbătorit Anul Nou 1920 în Gara Mineralnîc Vodî. La miezul nopții, familia Șapoșnikov, care se mutase în vagonul nostru, a scos o sticlă de șampanie; murdari și obosiți, înghesuiți pe scaune de lemn, am băut în cinstea Noului An, fiecare dintre noi încercând să le insufle celorlalți speranța într-un viitor mai bun, deși eram cu toții deprimați. Trenul a plecat trei ore mai târziu, iar la 4 ianuarie, ora 09.00 dimineața, și după sute de întârzieri și complicații, am ajuns, în sfârșit, la Novorossiisk.

Am petrecut șase săptămâni în vagon înainte de a putea părăsi orașul. Amânarea ple-

cării noastre a fost provocată în principal de faptul că nu erau nave care să navigheze direct spre Franța sau Italia. Toate vapoarele care plecau mergeau doar până la Istanbul, unde ar fi trebuit să debarcăm, să găsim un hotel, să obținem viză și să așteptăm un alt vapor. Într-un final, am aflat de sosirea „Semiramisci“, un vas italian aparținând companiei Lloyd-Triestino, care urma să se întoarcă la Veneția.

La 13 februarie 1920, ne-am îmbarcat. Aceasta a fost ziua în care am părăsit pământul Rusiei, căci, deși ancorat într-un port rusesc, vaporul era străin. După câte înduraserăm, cabinele de la clasa întâi păreau de un lux incredibil. La cină am avut cu toții senzația că ne aflăm în fața unui miraj: fețe de masă curate, pahare, cuțite și furculițe. Eram destul de jenați să ne așezăm la masă în hainele noastre ponosite, însă când chelneri îmbrăcați impecabil au început să ne servească, ne-am simțit ca și cum eram într-o altă lume. În sfârșit, la 19 februarie, chiar de aniversarea abolirii iobăgiei de țarul Aleksandru al II-lea în 1861 (*Magazin istoric*, nr. 11/1991), „Semiramisa“ a ridicat ancora.

Nu există cuvinte care să poată descrie cu exactitate sentimentele ce ne animau. Lăsam o parte din noi în Rusia, o parte din viețile noastre, din inimile noastre, iar Andrei avea o strângere de inimă încă și mai mare pentru că era ultima oară când purta uniforma militară. Dintre toate încercările pe care le înduraserăm sau pe care fuseserăm siliți să le îndurăm, aceasta era, fără îndoială, cea mai amară și mai dureroasă.

**Traducere de
Alina BĂLTÂC**

... și Matilda, în anii '50

caute și să confiște arme. Au vrut chiar să ia micul pumnal al lui Vova, iar Ivan, valetul meu, a intervenit: „Nu vă e rușine să vă luați de un copil?”. Imediat s-a lăsat o liniște amenințătoare, dar, în final, soldații l-au lăsat în pace. Curând după plecarea lor, unul dintre ei s-a întors în taină și ne-a avertizat să stîngem de îndată lumina și să ne împrăștiem, altfel o să fim în pericol.

La 13 aprilie, a sosit la Kislovodsk o comisie financiară, condusă de Bulle, probabil de origine lituaniană, și trimisă de la Moscova cu scopul de a stoarce de la burghezia care locuia în stațiuni o contribuție de aproape 30 de milioane de ruble. Fără niciun fel de ceremonie, am fost duși la Grand Hotel, unde era cazată comisia. Printre noi se aflau și mulți cunoscuți evrei, inclusiv Rebecca Markovna Weinstein, care, în clipele acelea, s-a dovedit a-mi fi o prietenă adevărată. În ziua aceea eram foarte bolnavă și abia mă puteam ține pe picioare. Văzând în ce stare mă aflam, Rebecca Weinstein s-a adresat comisarului Bulle și i-a spus că Matilda Kșesinskaia se afla în cameră, că era bolnavă și că se numărase printre primii afectați de Revoluție; așadar, întrucât își pierduse deja casa și banii, nu mai avea nimic ce ar putea da comisiei. Bulle s-a apropiat și, cu toată corectitudinea, s-a interesat de starea sănătății mele. M-a sfătuit să merg direct acasă, a pus o mașină la dispoziția mea și a ordonat cuiva să mă însoțească. După aceasta, nu mi s-a mai cerut niciodată o contribuție financiară.

În general, perchezitiile presupuneau confiscarea oricăror lucruri valoroase găsite de

Cu Andrei și Vova, în Franța

soldați, așa că încercam să ne dovedim iscusința, ascunzând bijuteriile și argintăria. Însă ascunzătorile trebuia schimbate adesea, de vreme ce cam toată lumea recurgea la aceleași

soluții și, de îndată ce soldații descopereau un loc, apoi mergeau direct la țintă. De pildă, oamenii piteau bancnote sub un cuțar în care lăseau numai lucruri lipsite de valoare. Într-o zi, soldații au descoperit o asemenea ascunzătoare și, de atunci, au început pe dată să ridice lăzi, casete și cufere. Eu mi-am ascuns banii la parter, sub ramele de sus ale ferestrelor. Cele câteva mici bijuterii pe care le luasem cu mine în taină le-am depozitat într-un picior gol pe dinăuntru al patului, fixând o sfoară în jurul lor pentru a le putea trage mai ușor. Unii oameni și-au ascuns lucrurile în borcanele cu unguent și cremă de față, dar soldații au început curând să își vâre degetele în acestea.

În amintiri, Matilda Kșesinskaia menționează în câteva rânduri și familia regală română.

Am apărut o singură dată pe scenă, la 18 iulie 1898, la Peterhof, cu prilejul vizitei de stat a regelui României.

După ce ajunge în Franța, are prilejul să o întâlnească pe regina Maria.

Mai târziu, am vizitat-o pe regina Maria a României, care locuia la Chateau Fabron, la Nisa. Atunci când eu și Andrei am sosit, regina și sora ei, marca ducesă Victoria Fiodorovna, ieșiseră la o plimbare. Maria și Kira Kirilovna, fiicele marii ducese Victoria, au avut bunătața de a ne primi. Curând, regina s-a întors la Chateau. Era incredibil de frumoasă, o doamnă extraordinară, plină de viață și de energie, capabilă să întrețină o conversație cu multă inteligență și succes și care avea darul de a se face imediat plăcută.

În anul 1936 Matilda este invitată să danseze la Londra, la Covent Garden.

Am avut parte de o primire minunată. Am fost chemată la rampă de 18 ori, un eveniment extrem de rar în Anglia, unde publicul este mai rezervat decât cel din Rusia sau Franța. Scena era acoperită de flori. A fost ultima mea apariție pe scena acestui teatru. Aveam aproape 64 de ani. Două zile mai târziu, Andrei a primit o scrisoare de la regina Maria a României, care își exprima bucuria privind extraordinarul meu succes și totodată regretul că nu putuse asista la reprezentație. Curtea Angliei încă era în doliu după moartea regelui George al V-lea.

Cetățile dacice de la Costești (stânga) și Blidaru

în virtutea unor tradiții sau a poziției în comunitate. Lipsa templelor din unele zone, pe lângă motivația de mai sus, ar trebui să oblige la reevaluarea noțiunii de „sanctuar”, care nu ar mai trebui cantonată în sfera edilitară.

Un loc de cult poate fi o pădure, un izvor, o insulă, un tumul sau un mic cimitir, un loc simplu, dar special pentru o comunitate anume, depărtată de templele propriu-zise. Sunt documentate astfel de locuri de cult: o fântână la Ciolănești din Deal (județul Teleorman), una la Brad (județul Bacău) sau un lac la Conțești (județul Argeș). Un asemenea loc trebuie considerat sanctuar, chiar dacă urmele lui sunt ilizibile astăzi, ceea ce nu înseamnă că populația din teritoriu nu era lipsită de manifestări religioase comune sau

mai puțin spectaculoase, din perspectiva noastră.

O ultimă direcție de analiză o reprezintă conexiunile dintre elitele religioase și cele militare. Descoperirea lângă majoritatea cetăților a urmelor unor edificii de cult sugerează existența unor credințe și ritualuri specifice războinicilor și argumentează legăturile strânse dintre cele două elite, cea militară și cea sacerdotală. Este chiar destul de probabil ca anumite manifestări religioase să fie accesibile doar celor două categorii, caz în care putem vorbi de forme de pietate colectivă elitară, ambele elite fiind în căutare de legitimitate, oferită fiecărei grupe de cecalitate.

Citând copios din Dion Chrysostomos

(orator și filosof grec), Iordanes (istoric got romanizat din secolul VI) vorbește despre reorganizarea elitelor din timpul lui Burebista, reformă patronată de Deceneu, spunând că înaltul personaj a dispus ca o parte a aristocrației să se dedice vieții religioase (*Getica*, 40; 71 – 72.). Restructurarea societății, impusă de cleric – deși am putea spune mai degrabă că acesta a instituționalizat o stare de fapt – a avut în vedere fixarea unei părți a aristocrației războinice, turbulentă și indisciplinată prin tradiție, de altfel, în proximitatea și sub supravegherea autorității regale. Semnul distinctiv al acestor specialiști ai sacrului a fost căciula specifică, *pileusul*. Noul eșafodaj social a fost explicat de istorici ca o reorientare profesională a unora dintre aristocrați, care în noile posturi ar fi devenit dedicați vieții și practicii religioase. Fără a putea nega posibilitatea ca într-adevăr dimensiunea fenomenului religios să fi căpătat formele sugerate, vizibile de altfel în

Statuia unui prizonier dac cu pileus, păstrată la Vatican

Continuăm prezentarea sacerdoțiului din Dacia preromană, începută în numărul trecut. Textul are la bază informațiile din lucrarea Seniorii războiului în lumea dacică. Elite militare din secolele II î.H. – II d.H. în spațiul carpato-dunărean, apărută în anul 2017.

CLERUL DACILOR

CĂTĂLIN BORANGIC

Sanctuarele de andezit de la Sarmizegetusa Regia

Lipsa manifestărilor religioase caracteristice elitelor dacice, după cucerirea regatului, arată ieșirea dură din scenă a clerului, precum și diferențele între religia oficială omniprezentă în proximitatea Sarmizegetusei și a principalelor cetăți și religia cu caracter mai degrabă popular, din zonele depărtate de Capitală.

Nu se cunosc nici amplitudinea și nici forța radiată de centrul religios de la Sarmizegetusa asupra acestei vaste lumi rurale a Daciei preromane și nici care dintre preceptele religioase specifice elitelor au fost implementate în teritoriu. Probabil distanța dintre centru și periferie dilua progresiv punerea politicii spirituale în aplicare, situație și mai complicată după fragmentarea regatului lui Burebista. Așa

se explică parțial și refacerea regatului în dimensiuni mai reduse. Desigur, o parte dintre teritoriile cucerite de Burebista erau prea departe și prea puțin conectate la nucleul de la Sarmizegetusa. Mai degrabă, refacerea a cuprins acele zone unde influența religioasă (în primul rând?) a fost mai puternică și caracterul pan-dacic al cultelor practicate în Dacia ar trebui înțeles în limitele stăpânirii lui Decebal.

O pădure, un izvor, o insulă...

În ce mod se oficiau actele religioase în zonele fără temple nu putem ști cu certitudine, putem doar presupune că – dacă lipsa acestora nu ține de stadiul cercetărilor – existau anumite culte domestice și gestionarea lor cădea în sarcina unor personaje locale (căpetenii, vraci, femei?), cu o oarecare calificare obținută

Burebista – Deceneu, mult mai credibil este că Avezina a fost un înalt sacerdot, cu funcții bine stabilite în cadrul politic și militar redat, într-un moment dominat de moarte, eroism și comuniune a grupului, legăturile extinse cu această ocazie incluzând și divinitatea care patrona războiul. Orice astfel de relație cu sacral, întâmplată pe câmpurile de luptă, nu putea avea loc sau finalitate fără sacrificii, sângeroase sau nu, și, implicit, fără prezența unor sacrificatori cu competențe sacrificiale.

O organizare militară

Sacrificiile sângeroase de natură fie animală, fie umană reprezentau forma supremă a sacrificiilor, acțiuni ce reclamau momente speciale ale comunității, instrumentar deosebit și, desigur, personal calificat, capabil să interprete-

ze semnele sau „mesajele” primite cu această ocazie. Fără a face supoziții gratuite, atrage atenția un amănunt din relatarea lui Herodot privind sacrificarea solului trimis la Zalmoxis. În binecunoscutul pasaj dedicat acestui ritual (IV, 94), sunt relatate nu doar modul original de ucidere a mesagerului, ci și procedurile aplicate atunci când sacrificiul nu decurgea în mod corect.

Dacă omul aruncat în lănci nu murea și astfel se rata călătoria lui către divinitate, culpa era exclusiv a victimei (chiar dacă alegerea ei fusese rodul unei trageri la sorți!), acuzată că „este un om rău”, lipsit deci de calitățile necesare unui moment și unei misiuni atât de importante. Se poate extrage de aici substratul inițiativ al întregii acțiuni, precedate oricum de pregătirea atentă a victimei (cărcea în prealabil i se încredințează, prin învățare și memorare, desigur,

„toate nevoile lor”), în spatele cărora putem bănuia un întreg eșafodaj logistic, reclamat de momentul extrem de important. Personajele implicate, atât solul, cât și participanții secundari, nu puteau fi alese pentru acest act religios decât din cadrul elitei.

Or, acești sacrificatori nu puteau proveni decât din rândurile clerului, personaje specializate în gestionarea relațiilor cu divinitățile. Este imposibil de stabilit cu precizie dacă acestor sacerdoți-războinici le aparțineau coifurile cu morfologia derivată din cea a *pileusurilor*, prezente între trofee romane expuse grafic pe baza Columnei, singurele indicii fiind costurile fabricării unor astfel de echipamente și originalitatea lor.

Nu trebuie pierdută din vedere o altă caracteristică a clerului, la modul general. Întotdeauna „oamenii zeilor”, înțelegând prin această sintagmă preoți și adepți deopotrivă, au avut o organizare și o ierarhizare comparabilă cu structurile militare. Posesia de arme și agresivitatea războinică au fost lipsuri relativ rare din registrul mișcărilor și instituțiilor religioase antice și medievale. Exemplele în acest sens sunt numeroase și le putem înscrie între mișcările zeloților iudei și ordinele călugărești medievale. Desigur, nu există nicio probă că preoția dacică era una războinică, dar analogiile, coordonatele istorice, psihosociale și comportamentale enumerate nu-i interzic accesul pe câmpurile de luptă. Dimpotrivă. ■

Iată în ce chip se socot nemuritori: credința lor este că ei nu mor, ci că cel care piere se duce la Zalmoxis, divinitatea lor, pe care unii îl cred același cu Gebeleizis. Tot în al cincilea an, aruncă sorții și întotdeauna pe acel dintre ei pe care cade sortul îl trimit cu solie la Zalmoxis încredințându-i de fiecare dată toate nevoile lor. Trimite-re solului se face astfel: câțiva dintre ei, așezându-se la rând, țin cu vârful în sus trei sulite, iar alții, apucându-l de mâini și de picioare pe cel trimis la Zalmoxis, îl leagă de câteva ori și apoi, făcându-i vânt, îl aruncă în sus peste vârful sulitelor. Dacă, în cădere, omul moare străpuns, rămân încredințați că zeul le este binevoitor; dacă nu moare, atunci îl învinuiesc pe sol, hulindu-l că este om rău; după ce aruncă vina pe el, trimit pe un altul. Tot ce au de cerut, îi spun solului cât mai e în viață. Când tună și fulgeră, tracia despre care este vorba trag cu săgețile în sus, spre cer, și își amenință zeul, căci ei nu recunosc vreun alt zeu în afară de al lor.

Herodot, Istorii

arhitectura sacră din zona Capitalei, precum și în complexele arhitectonice ridicate în alte zone ale Daciei, rămâne de explicat cum a receptat războinica aristocrație modificarea impusă.

Semnul distinctiv al clerului

Războiul, văzut ca sursă de bogăție și glorie, era fenomenul care îi reprezenta fundamental pe acești militari, cel care le dădea identitate, statut și scop. Desigur, consacrarea religioasă putea fi o evoluție spirituală, o ridicare deasupra cotidianului, dar ea nu poate explica și nici include dedicarea unui întreg corp socio-profesional. Chiar dacă admitem că doar o parte dintre aristocrați au ales sau li s-au impus statutul clerical și rezidența în preajma templelor, un trai fără multe griji de altfel, este dificil să vizualizăm războiul, dus adesea departe de zona de rezidență, purtat fără suportul religios. Cel mai probabil scenariu este că armatele erau însoțite în expediții de preoți și acoliți ai acestora. Ritualurile necesare, întotdeauna înainte de luptă și în cazurile fericite și după, cereau prezența unor oficanți. Cine erau aceștia, sursele literare nu ne spun,

Sinuciderea regelui dac Decebal, detaliu...

iar a purta discuția în lipsa informațiilor directe duce ușor la diverse grade de presupunere. Singura constantă a problemei este nevoia imperativă de relaționare cu divinitatea – vorbind generic – în momente de maximă încordare și pericol, așa cum este orice bătălie. Relaționare care a avut întotdeauna nevoie de mediatori între planul real și cel fantastic al existenței, intermediari cu atât mai necesari cu cât războiul aduce omul de arme pe linia subțire care desparte cele două lumi.

Revenind la semnul distinctiv al clerului, *pileusul*, el este prezent consistent în arta imperială, adesea abuziv folosit ca element de identificare etnic și mai puțin social. Pe Columna Traiană nu mai puțin de 68 de personaje poartă boneta specifică, asociată în acest cadru doar cu statutul de aristocrat războinic. Câți dintre aceștia erau și preoți

... de pe Columna lui Traian, de la Roma

sau doar cumulați și atribuții religioase, pe o scară de la *pater familias* la rege? Izvoarele istorice sunt perfect opace asupra oricărui detaliu.

Putem doar specula în această direcție pe baza prezenței la Tapae a celui demnitar, Avezina (conform ultimelor studii, se consideră că acesta era numele real al marelui preot; în text apare și forma Vezina, în conformitate cu textul din *Fontes*, de unde este luat citatul), secund al regelui Decebal. „Între dușmani se afla și Vezina, care venea, ca demnitate, îndată după Decebal” (Dio Cassius, LXVII, 10, 1–3; excerptele lui Xiphilinus, traducere *Izvoare privind istoria României, I*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964; potrivit lui Dan Dana, numele real ar fi fost Avezina; *Dékinaš et Avézina. Précisions onomastiques sur deux noms historiques des daces*, în *Ephemeris Napocensis*, Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca, XIII, 2003, p. 143 – 147). Era dregătorul respectiv preot sau vicerege? Nu se cunoaște din alte surse existența demnității de vicerege la daci. O asemenea funcție politică ar fi putut să o dețină fratele regelui, prințul Diegis, mult mai îndreptățit de altfel la această demnitate, pe baza înrudirii și a principiului succesoral agnatic (potrivit căruia demnitățile dinastice nu reveneau moștenitorilor direcți, ci exclusiv rudelor masculine cele mai în vârstă), dacă el a existat la daci.

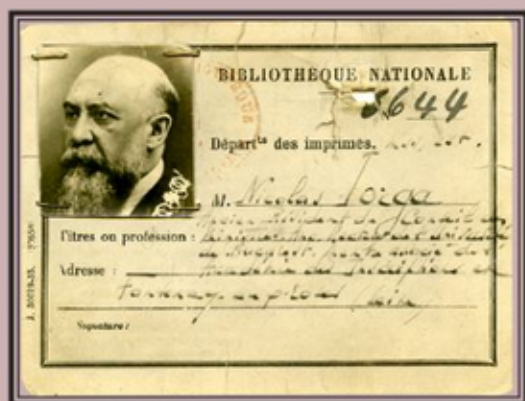
Având în vedere binomul

Paris, 7 noiembrie 1931, de la stânga la dreapta:
N. Iorga și un alt savant,
distinși cu titlul de Doctor Honoris Causa
ai Universității din Paris,
și rectorul Universității, Sebastian Charleley

Diploma Doctor Honoris
Causa acordată lui
Nicolae Iorga
de Universitatea din Oxford

Permisul de intrare la Biblioteca
Națională din Paris;
în dreptul numărului se vede gaura
făcută de glonț (colecția M.N.I.R.)

Cu Dimitrie Ghica, ministrul
Afacerilor Străine (în dreapta)
și Ciolak Antici, ministrul Iugoslaviei
la București (în stânga)

ALBUM ISTORIC

Muzeul Național de Istorie a României consacră manifestarea „Exponatul lunii“ celor 80 de ani care au trecut de la asasinarea, la 27 noiembrie 1940, de către legionari, a lui Nicolae Iorga. Publicăm în acest Album istoric imagini ale documentelor găurite de gloanțe din colecția M.N.I.R. și fotografii ale savantului din colecția revistei.

Regele Carol II și N. Iorga la Vălenii de Munte (13 august 1936)

N. Iorga, la 13 ani, împreună cu fratele său, George...

... și în puterea vârstei

În mijlocul studenților săi de la școala română din Fontenay aux Roses

*Cu primarul Capitalei,
Dem I. Dobrescu*

*Carnet de Identitate
pentru pensionarii
statului și membrii
de familie
ai pensionarilor
de stat și funcționarilor
publici cu reducere
50%; în stânga
jos, urma glonțului
(colecția M.N.I.R.)*

*Carte de liberă
circulație pe
C.F.R., în calitate
de parlamentar;
urma glonțului
este vizibilă în
partea de jos a
cotorului (colecția
M.N.I.R.)*

*Abonament de serviciu eliberat de
Navigațiunea Fluvială Română;
glonte l-a găurit în stânga, sus
(colecția M.N.I.R.)*

*Nicolae Iorga și mareșalul Josef
Pilsudski, șeful statului polonez*

Opinia dominantă, exprimată încă de timpuriu, a fost aceea că „toamna națiunilor” și prăbușirea Uniunii Sovietice au marcat, prin lipsa anticipării lor, un eșec colosal atât al sovietologiei, cât și al științelor politice în ansamblu.

Luată prin surprindere de amploarea și rapiditatea cu care s-au derulat evenimentele ce au însoțit traiectul prăbușirii imperiului sovietic, mulți kremlinologi au absolutizat, retrospectiv, acest eșec, acreditând ideea conform căreia nimeni nu a prevăzut colapsul iminent al Uniunii Sovietice și al imperiului său extern, și cum percepțiile mediului universitar le influențează adesea și pe acelea ale politicianilor, diplomaților și oficialilor din comunitatea de informații, această idee s-a impus cu vigoare și în cercurile experților în informații. În 1996, Robert M. Gates, fostul șef al CIA, mărturisea că „a fost uimit de prăbușirea U.R.S.S. și își întemeiază apărarea pe observația în întregime corectă [subl. ns.] că practic nimeni în domeniul apărării și informațiilor nu a prevăzut că Uniunea Sovietică era destinată coșului de gunoi al istoriei până când nu a ajuns pe fundul acestuia”.

Demonstrația că lucrurile nu au stat tocmai în maniera descrisă de opinia dominantă și că în realitate au existat atât kremlinologi – universitari și experți în informații – cât și, mai ales, „amatori” – jurnaliști, comentatori și politicieni – care au anticipat corect condițiile de natură a genera schimbări sistemice în imperiul sovietic și a-i precipita sfârșitul au făcut-o, încă din 1994, într-un articol de pionierat, sociologul american Seymour Martin Lipset și

Robert Gates

Seymour Martin Lipset

filosoful ungar Gyorgy Bence. Concluzia lor privind eșecul semnificativ, dar parțial, al anticipării prăbușirii comunismului a fost confirmată ulterior de sovietologul Robert Conquest, care în primul appendice al unei lucrări publicate în 2005 și-a documentat, printr-o selecție de citate, propriile anticipări privitoare la dezmembrarea sistemului sovietic pe care le-a făcut de-a lungul timpului. Confirmări ulterioare au venit din partea unor personalități avizate, precum fostul ambasador american la Moscova în epoca Gorbaciov, Jack Matlock, sau reputata analistă franceză Catherine Durandin, care au evidențiat limitele eșecului serviciilor americane de informații în a prevedea destrămarea Uniunii Sovietice.

Președintele George W. Bush îl decorează pe Robert Conquest

În paralel, confirmarea a venit și dinspre comunitatea americană de informații însăși care, deklasificând între timp o serie de documente elaborate de experții săi, a demonstrat, fără putință de tăgadă, că au existat voci izolate în interiorul său care au anticipat corect evoluțiile ce vor marca traiectul imperiului sovietic. În realitate, problema kremlinologiei nu a constat în faptul că nu a prevăzut deloc prăbușirea imperiului sovietic, ci în faptul că influența experților care au anticipat, chiar parțial și incomplet, acest deznodământ asupra nucleului dur al sovietologiei a fost mai degrabă redusă.

In primul rând, o analiză a cauzelor eșecului parțial al sovietologiei de a anticipa prăbușirea regimurilor comuniste în Estul Europei și fosta Uniune Sovietică trebuie să pornească de la limitele epistemologice inerente științelor sociale. Explicațiile oferite de teoriile cu care operează științele sociale, ce fac parte din categoria celor de „gamă medie” (*middle-range*

ANTICIPAREA PRĂBUȘIRII COMUNISMULUI UN EȘEC PARȚIAL

ADRIAN POP

*Două ipostaze ale prăbușirii
regimurilor comuniste:
dărâmare Zidului Berlinului...*

Pentru lumea academică occidentală surpriza revoluțiilor est-europene din 1989 – 1991 a fost de-a dreptul stânjenitoare. Caracterul extrem de rapid al schimbărilor politice sistemice din Europa de Est a surprins sovietologia occidentală nepregătită.

... și dărâmare statuilor lui Lenin

Retrospectiv, au existat voci – în general izolate, dar unele dintre ele avizate – care au încercat să acrediteze ideea conform căreia criticile privitoare la neanticiparea prăbușirii comunismului erau, din punct de vedere al teoriei cunoașterii științifice, nefondate. Argumentau acestea: științele sociale își întemeiază, în fond, demersurile științifice pe studiul datelor certe, confirmate, nu pe cel al datelor ipotetice, potențiale. Cum, la rigoare, se poate susține că științele sociale nu pot cunoaște decât trecutul și prezentul, performanța comunității științifice care le slujește nu ar trebui evaluată după capacitatea sau incapacitatea de a anticipa evoluțiile viitoare și/sau acuratețea acestora.

Argumentul purității științifice, implicat în această poziționare, nu este însă unul convin-

gător. Iar aceasta pentru simplul și bunul motiv că, indiferent de disciplina pe care o slujeau, mânați adesea de aspirația sporirii științificității sale, experții în kremlinologie s-au pronunțat, în repetate rânduri, asupra viitorului imperiului sovietic. Iar eșecul lor a fost suficient de mare, încât, retrospectiv, el să devină un studiu de caz de manual despre cum nu ar trebui profesată anticiparea.

plus, prelua ideea că dacă înțelegem preferințele actorilor relațiilor internaționale și cum percep ei lumea, putem avansa estimări rezonabile de valide despre

Joseph Nye (stânga) și Robert Keohane

comportamentul lor probabil în viitor. În realitate, după cum a demonstrat-o teoria jocurilor, interacțiunile strategice, în măsura în care sunt de sumă nulă, sunt inerent impredictibile. Mai mult decât atât, modelul liberal al interdependenței, propus de Robert Keohane și Joseph Nye către finele anilor '70, ce se axa pe relațiile de interdependență economică dintre marii poli de putere și care ar fi putut îndrepta atenția sovietologilor către perspectiva inevitabilității eșecului experimentului comunist în condițiile caracteristice avansului procesului de globalizare, a fost ignorat de majoritatea acestora, rămași prizonieri paradigmei neorealiste.

Ideea stabilității și durabilității sistemului sovietic era prevalentă și în științele politice, fiind împărtășită mai ales de promotorii studiilor sovietologice. În rădăcinarea sa profundă în mentalul colectiv al kremlinologilor era rezultanta modului cum se dezvoltaseră aceste studii, care au cunoscut în evoluția lor trei etape distincte.

Din anii '50 până în anii '70 în studiile de sovietologie a prevalat modelul totalitar, așa cum a fost el definit și consacrat prin lucrările lui Carl Friedrich, profesor de științe politice la Universitatea Harvard, Hannah Arendt, titulara unei importante catedre la inovatoarea universitate New School for Social Research din New York, și ale binecunoscutului analist politic Zbigniew Brzezinski, care, pe lângă o strălucită carieră universitară, a avut o carieră cel puțin la fel de strălucită în plan politic și guvernamental, cu precădere în timpul Administrației Carter, la sfârșitul anilor '70. Carl Friedrich a fost cel dintâi care a impus cu autoritate în cercurile sovietologice americane ideea că sistemul sovietic este unul stabil și durabil. Pentru el, regimul sovietic întrupea un sistem totalitar analog nazismului și fascismului – nazismul fiind considerat a fi chintesența totalitarismului. În opinia sa, în pofida diferențelor ideologice dintre ele, cele trei regimuri ipso-

taziau împreună statul totalitar – un stat „sui generis și unic în istorie” – caracterizat de o ideologie oficială ce ambiționa reglementarea tuturor aspectelor esențiale

ale existenței umane, un partid unic de masă, organizat ierarhic și condus de un singur lider, și controlul deplin asupra armatei, mass-media și societății. Peste această perspectivă fondatoare s-au suprapus contribuțiile importante ale Hannei Arendt, care considera totalitarismul un fenomen al secolului al XX-lea ce combină practica terorismului de stat cu managementul autoritar al puterii politice de către aparatul de stat. Pe de o parte, Arendt a diminuat aria de acoperire a acestui fenomen, circumscrindându-l exclusiv nazismului

Hannah Arendt

(pe care îl cunoștea foarte bine) și comunismului stalinist (pe care-l cunoștea mai puțin bine, dar pe care l-a introdus în studiile sale la recomandarea conducătorului său de doctorat, filosoful german Karl Jaspers). Pe de altă parte, fosta emigrantă iudeo-germană – care a primit cetățenia americană în chiar anul publicării cărții sale de referință, 1951 – a adăugat modelul totalitar unei taxonomii a regimurilor politice, care mai includea democrația și autoritarismul. Introducerea totalitarismului în tipologia regimurilor politice și plasarea sa într-o schemă evolutiv-istorică a acestora făcea ca totalitarismul să nu mai poată fi considerat drept un simplu epifenomen. Astfel, Arendt a canonizat ideea rezilienței sistemului sovietic, iar convingerea evasi-unanimă referitoare la stabilitatea și durabilitatea regimului totalitar s-a consolidat.

(Va urma)

theories), sunt orientate prioritar către trecut și, întrucâtva, către prezent, întrucât acolo se găsesc precumpănitor datele concrete care sunt supuse analizei. Prin urmare, capacitatea lor de a surprinde tendințe sistemice viitoare este redusă în mod inerent.

În al doilea rând, în perioada de după Al Doilea Război Mondial a existat o anume defazare între evoluția științelor sociale, care, dorind să-și sporească obiectivitatea, legitimitatea și predictibilitatea, au adoptat multe dintre metodele științelor exacte și naturale, într-o vreme când acestea din urmă abandonau gradual vechile metode în favoarea altora noi, ce admiteau indeterminarea, iregularitatea și impredictibilitatea – adică tocmai aspectele de care științele sociale se dispensau. Legat de acest aspect, istoricul kremenolog Richard Pipes observa: „Se pare că în cele din urmă motivul eșecului profesioniștilor de a înțelege situația sovietică proastă stă în indiferența lor față de factorul uman. În dorința de a imita succesele oamenilor de știință din științele naturale, ale căror judecăți sunt «neutre», politologia și sociologia au fost progresiv dezumanizate, construind modele și bazându-se pe statistici (multe dintre ele falsificate) și astfel pierzând contactul cu subiectul anchetelor lor – dezordonatul, contradictoriul și impredictibilul *homo sapiens*“. Deși ar putea părea unora excesiv de critică, observația lui Pipes este pertinentă, dacă avem în vedere ceea ce se știe astăzi, că pierderea încrederii elitelor comuniste în viabilitatea sistemului comunist, precum și deciziile de transformare sistemică ale ultimului lider al imperiului sovietic au jucat roluri de primă însemnătate în prăbușirea regimurilor comuniste în țările blocului estic.

În al treilea rând, dar strâns legat de aspectul precedent, eșecul lumii academice de a anticipa schimbarea sistemică a regimurilor comuniste a fost și o consecință a rupturii survenite între istorie, pe de o parte, și științele social-politice, pe de altă parte. Caracterul prea adesea ateoretic al celei dintâi și anistoric al celor din urmă i-a

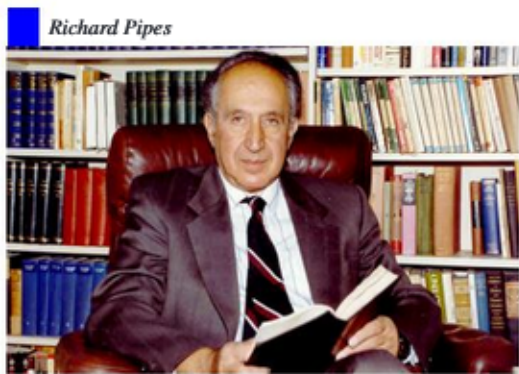
Fostul ambasador american la Moscova Jack Matlock și fostul președinte Mihail Gorbaciov

împiedicat pe sovietologi să surprindă complexitatea proceselor și fenomenelor ce au condus la schimbarea sistemică din 1989 – 1991.

Nu în ultimul rând, lănturile teoretice prin care erau abordate realitățile specifice Războiului Rece și regimurile politice în țările în care se întronase „socialismul real“ nu făceau decât să sugereze și, prin consens relativ, să consolideze ideile stabilității sistemice și rezilienței

regimurilor comuniste.

În condițiile bipolarității, analizele din domeniul relațiilor internaționale, circumscrise teoretic precumpănitor realismului structural/neorealismului, erau axate pe conceptul de balanță a puterii, ce implica prin chiar unul dintre sensurile definiției sale o politică deliberată de echilibrare a puterii. Această perspectivă asupra politicii internaționale, ca joc al echilibrării puterii între superputerile americană și sovietică, trăda o teamă implicită față de orice dezechilibru, față de tot ceea ce risca să perturbe *status-quo*ul instituit de cei doi poli majori de putere. Prin urmare, perspectiva era departe de a încuraja imaginarea unor posibile mutații de natură sistemică în viitor. Totodată, întrucât în viziunea realismului structural/neorealismului decidenții se presupunea că sunt indivizi raționali, părea greu de imaginat că ei ar putea renunța vreodată la puterea de a guverna, ce le fusese conferită sau pe care și-o apropiaseră chiar ei. În

Richard Pipes

că la întoarcerea mea din Sierra Maestra era probabil să fiu propus pentru un post de ambasador. Nu mi-a specificat unde și cred că nici el nu decisesese încă, pentru că mi-a dezvăluit că la presiunile diplomației nord-americane, guvernele țărilor latino-americane – unde trebuia de urgență să avem misiuni diplomatice acoperite cu personal – respingeau pe unii colegi cu antecedente comuniste și, oricum, eu nu aveam asemenea antecedente, deci putea fi vorba de o țară din America Latină pentru prima mea misiune.

Totuși, la întoarcerea mea din Sierra Maestra, o funcționară de la Departamentul de Personal m-a vizitat la birou ca să-mi ceară datele pentru redactarea *curriculum vitae* ce urma să fie folosit la cererea agrementului de la Guvernul român pentru numirea mea ca ambasador la București.

Cât de darnică a fost natura cu România

Plăcut surprins, m-am dus la biroul ministrului ca să mă informez oficial și am aflat că,

într-adevăr, destinația mea va fi București și că timpul care-mi rămânea până la plecare trebuia să-l folosesc în calitate de șef al Direcției de Cămine pentru a-mi îmbogăți cunoștințele în anumite practici ale muncii diplomatice.

Mărturisesc că pe atunci aveam foarte puține informații despre țara destinației mele, dar puținul pe care-l știam despre România mă făcea să-mi imaginez această țară ca pe un loc foarte interesant prin condiția ei de țară latină în mijlocul unei mări slave și maghiare.

Deși nu eram eliberat de sarcinile de șef de Protocol, m-am străduit să îndeplinesc, cât mai bine posibil, funcția administrativă de director de Cămine și să învăț sarcinile de birou și consulare ale unei ambasade, precum și să studiez ceva din istoria și geografia României.

La acestea am avut un mare ajutor din partea ambasadorului român de atunci, Mihai Magheru, precum și din partea altor diplomați ai Ambasadei sale, care mi-au pus la dispoziție publicații despre țară sau cărți de autori români în limba spaniolă sau engleză, pe lângă propriile lor relatări. Discuțiile mele cu aceste persoane s-au transformat de fapt în primele mele prietenii cu românii.

Călătoria lungă de la Havana la București, via Praga, în luna decembrie 1960, nu a fost ușoară. În primul rând pentru că a avut loc într-o climă excepțional de rece cum a fost acea iarnă în Europa și pentru că soția mea și cu mine călătoream cu cele trei fetițe ale noastre de 1, 2 și 3 ani. A patra s-a născut trei ani mai târziu, în România. Cu noi mai călătoreau o pereche care urma să lucreze în Ambasadă și o tânără care urma să îndeplinească munca de menajeră la reședința ambasadorului.

Îmi amintesc bine că la primirea de pe Aeroportul Băneasa, sub o ninsoare intensă, am fost întâmpinați de directorul Protocolului și alți funcționari de la Ministerul român de Externe și vreo zece ambasadori ai țărilor socialiste acreditați în România.

La 15 decembrie 1961 primul ambasador extraordinar și plenipotențiar al Republicii Cuba își prezenta scrisorile de acreditare președintelui Consiliului de Stat, Gheorghe Gheorghiu-Dej

Exclusivitate

AMINTIRI DIN MISIUNEA DE AMBASADOR ÎN ROMÂNIA

Manuel Yepe Menéndez (în centrul imaginii, alături de soție și de una dintre fiice), la sosirea pe Aeroportul Băneasa

MANUEL YEPE MENÉNDEZ (Republica Cuba)

Mi-am început activitatea diplomatică în octombrie 1959 ca Director de Protocol la Ministerul de Externe al Cubei, post pe care l-am ocupat timp de doi ani și jumătate înainte de a fi trimis în străinătate. Aveam pe atunci vârsta de 22 de ani.

Când am fost desemnat ca ambasador pentru Republica Populară Română mă afluam în Sierra Maestra, lanțul muntos din sud-estul Cubei, la un stagiul de practică ce avea să se încheie cu un curs de marxism-leninism pentru cadrele din Administrația centrală de stat, cu o durată de circa trei luni, și un stagiul în munți,

care constituia un test final al capacității de sacrificiu a cursanților.

Înainte de a intra la curs, ministrul Relațiilor Externe, Raul Roa, mult respectatul profesor al Universității din Havana și unul dintre cei mai importanți intelectuali marxiști din țara noastră, mi-a spus, cu maximă discreție,

pentru asta, prin intermediul Oficiului pentru Deservirea Corpului Diplomatic, am contractat o tânără profesoară de limba română care să-mi predă intensiv cunoștințele la Ambasadă. De asemenea, am decis să vorbesc oricum va fi posibil în românește chiar cu greșelile pe care inevitabil aveam să le comit. (Teoria mea era că greșelile erau scuzabile din cauza timpului scurt de când eram în țară, dar nu va mai fi așa mai târziu).

Primul meu obiectiv „mare” în acest domeniu a fost acela de a vorbi românește la televiziune, când am fost invitat cu ocazia sărbătorii naționale de la 26 Iulie. Am făcut-o cu o tehnică pe care mai târziu am folosit-o pentru toate discursurile mele, în special cele pe care le-am rostit la televiziune de două ori pe an tot timpul cât am stat la București: Ziua Insurecției Naționale (26 Iulie) și Aniversarea Triumfului Revoluției (1 Ianuarie).

Eu scriam discursurile în spaniolă și le dădeam la tradus celui mai bun traducător de care dispuneam, apoi acesta le înregistra pe bandă cu cea mai bună dicție. Cu magnetofonul, eu repetam până îl învățam pe dinafară. Grație acestui „truc”, am primit o mulțime de elogii nemeritate de la prietenii români care mă felicitau pentru „excelenta stăpânire a limbii și pronunție”.

O parte importantă a activității Ambasadei

noastre era consacrată lucrului cu studenții. Uneori aveam un funcționar care se dedica acestei misiuni, dar practic această sarcină trebuia distribuită tuturor funcționarilor diplomatici ai misiunii. De asemenea, trebuia organizate vizite în localitățile unde studiau. Frecvent convocam reuniuni cu studenții noștri la București sau în alte centre universitare.

Devenise un obicei ca la 31 decembrie să ne întâlnim toți la București, cu sprijinul organizatoric al centrelor universitare și al Ministerului român al Educației, la o reuniune care se încheia cu sărbătorirea triumfului Revoluției, după miezul nopții. Președintele Asociației Studenților Cubanezi în România și eu rosteam discursurile.

Îmi amintesc mereu, cu multă bucurie, partidele de vânătoare organizate în fiecare an de prim-ministrul Ion Gheorghe Maurer, cu participarea tuturor ambasadurilor acreditate în România. Ultima la care am luat parte a fost oferită de președintele Nicolae Ceaușescu. În anii în care am exercitat Decanatul mi-a revenit sarcina de a mulțumi amfitrionului cu un discurs, în numele Corpului Diplomatic.

Relația cu ambasadorul american

În România, unde am lucrat timp de peste șase ani ca ambasador al Cubei, am deținut, în ultimii doi ani, funcția de decan al Corpului Diplomatic, o demnitate care revine, în practica protocolară, ambasadorului cu cea mai veche acreditare în țară. Conducerea decanatului mi-a oferit experiențe extrem de valoroase în munca de protocol, deși a presupus obligații și activități pe care nu mi le-am imaginat niciodată ca parte din îndatoririle diplomatice. Astfel, de pildă, a trebuit să-mi asum președinția unui Club Diplomatic și să devin jucător de golf. Am luat decizii care impuneau intense negocieri prealabile în căutarea unui consens în treburile atât de străine de ceea ce în teorie sunt responsabilitățile unui diplomat, cum ar fi

Nicolae Ceaușescu și Ion Gheorghe Maurer la o vânătoare cu membrii corpului diplomatic acreditați la București

Toți făceau glume pe seama numeroaselor fete, tinerețea soției mele și a mea și cât de subțire eram îmbrăcați.

Ne-am cazat la un hotel din centru, „Lido“, de unde am organizat prima ambasadă a Cubei în România. Fetele mele s-au jucat pentru prima oară în viața lor în zăpadă, pe care o numeau *azúcar* (zahăr).

Curând ne-au predat o clădire situată pe strada Londra nr. 6, unde am instalat provizoriu cancelaria Ambasadei, și tot temporar mi-am cazat familia. După câteva săptămâni s-a terminat de pregătit reședința din strada Paris nr. 47. Câteva luni mai târziu, ni s-a predat un local frumos în Intrarea Armașului, care, mulți ani, a servit de Cancelarie.

Desigur, activitatea inițială a fost dedicată organizării prezentării scrisorilor de acreditare. Mai întâi o întâlnire cu directorul Protocolului din Ministerul Afacerilor Externe, Nicu Șerban, căruia i-am înmănat copiile scrisorilor de acreditare pentru ministrul Afacerilor Externe, Corneliu Mănescu. Câteva zile mai târziu, într-o ceremonie solemnă, am înmănat documentele oficiale președintelui Consiliului de Stat, Gheorghe Gheorghiu-Dej.

A urmat o lungă perioadă de vizite protocolare la principalii conducători ai țării și la șefii misiunilor diplomatice acreditați în România care întrețineau relații diplomatice cu Cuba. Aceștia mi-au întors vizita timp de mai multe săptămâni.

Prima recepție oficială pentru aniversarea victoriei revoluției cubaneze la București am oferit-o la Hotelul „Athenée Palace“.

La început erau în România puțini studenți cubanezi, dar cu timpul s-au înmulțit, adăugându-se alte specialități, deși cei mai mulți studiau extracția și procesarea petrolului. În scurt timp au venit vreo 150.

De asemenea, a fost necesar, și foarte profitabil pentru mine, să vizitez diferite regiuni și principalele orașe din țară. Nu am ocolit niciuna și în fiecare m-am întâlnit cu cele mai importante autorități locale. Oriunde am fost am avut motive să mă conving cât de extraordinar de darnică a fost natura cu România, nu numai cu bogăția subsolului, ci și cu frumusețea peisajelor și noblețea fiilor și fiicelor sale.

Raul Roa, ministrul de Externe al Republicii Cuba

Un truce pentru discursurile de la televiziune

Deși eforturile Guvernului american de a izola Cuba în plan internațional erau puternice, corelarea de forțe în sânul corpului diplomatic acreditat la București ne-a fost întotdeauna favorabilă.

Faptul de a face parte din comunitatea țărilor socialiste a oferit anumite avantaje reprezentanței noastre diplomatice în relația cu Guvernul român, component pe atunci al acestei comunități.

Această condiție ne-a facilitat un nivel ridicat de relații cu reprezentanțele diplomatice a aproape jumătate dintre țările cu ambassade la București. Numai Statele Unite, Israel și R.F. Germania nu aveau relații cu Cuba, dar nici unul dintre șefii acestor reprezentanțe la București n-a manifestat vreodată un comportament ostil față de Ambasada noastră.

În schimb, legăturile noastre cu țările din Lumea a Treia au fost întotdeauna foarte strânse. Curând am devenit pentru ei un punct de referință și de contacte cu diplomați din Vietnam și Coreea de Nord, pe atunci centre de atenție pe plan mondial, și cu tinerele națiuni care își cucereau rapid independența în Africa și cu care relațiile Cubei erau foarte puternice.

Chiar dinainte de a veni în România hotărâsem să învăț cât mai bine posibil limba țării și,

Continuăm relatarea dramei unor angajați ai „Bătrânei Doamne“, începută în numărul anterior al revistei.

FUNCTIONARI AI B.N.R. ÎN VREMURI TULBURI (1947 - 1952)

CIPRIAN NIȚULESCU

Virgil Constantinescu și Gheorghe Șerban sunt alți finanțiști care au lucrat până în 1952 în fosta B.N.R.

Virgil Constantinescu (n. 1911) a absolvit Facultatea de Drept din București (1933) și s-a angajat prin concurs, în iunie 1936, la B.N.R., Serviciul Studii. În 1938 era trimis de Bancă la Paris pentru a studia posibilitățile pentru exportul produselor românești pe piața franceză, iar în septembrie 1939 a fost trimis la Roma pentru practică la Institutul Central de Statistică. În 1944 era

detașat de B.N.R. la Comisia Română pentru Aplicarea Armistițiului, ca șef al Direcției Bunurilor Inamice. Între 11 august – 20 octombrie 1946 a făcut parte din delegația română la Conferința de Pace de la Paris. Reîntors în B.N.R., a fost referent tehnic la Direcția Decontărilor, apoi planificator-șef la Sectorul Planificarea Creditelor până la 16 iulie 1952, când a fost înlăturat din Banca R.P.R.

și întemnițat. Eliberat din Penitenciarul Gherla în iulie 1955, între septembrie 1955 – septembrie 1956 a fost funcționar la Mitropolia din București. S-a transferat apoi la Cooperativa „Metalica“. În 1958 – 1959 este menționat strungar la Cooperativa „Arta jucăriilor“, iar în 1961 era strungar la Cooperativa „Tehnometal“.

Gheorghe Șerban (n. 1899, Seghedin, Ungaria) este fra-

construirea unei piscine, cumpărarea unei mese de biliard sau cadoul de ziua de naștere a șefului statului din partea Corpului Diplomatic. Cu altă ocazie a trebuit să-mi asum sarcina nemaiauzită de a juca rolul de intermediar între doi ambasadori nordici, dintre care unul l-a ofensat pe celălalt, fiind în stare de beție la o cină în seara precedentă, fără ca măcar eu să fiu prezent când s-a produs incidentul.

Pentru îndeplinirea funcției de decan al Corpului Diplomatic, faptul că Cuba nu avea pe atunci

relații diplomatice cu câteva țări acreditate în România era, de asemenea, un obstacol care trebuia depășit. Chiar dacă nu existau asemenea legături, ca decan trebuia să exerciți reprezentarea întregului Corp Diplomatic, motiv pentru care trebuia să asigură căile de comunicare care să permită desfășurarea misiunii. Acest lucru nu a fost de fapt dificil în cazul colegilor din țările latino-americane, cu care am întreținut mereu relații personale, chiar de prietenie, deși nu existau legături oficiale. Numai că aceste relații trebuia să fie ascunse de privirea geloasă a diplomaților americani din motive evidente. Exercițarea de către mine a decanatului a servit de justificare a acestor relații în ochii diplomaților Statelor Unite, al căror ambasador era, de asemenea, obligat să vorbească cu ambasadorul cubanez în calitate sa de decan.

Contactele din acea perioadă cu ambasadorul Statelor Unite au fost corecte, ceea ce eu o atribui experienței diplomatice a reprezentantului american mai mult decât oricărui alt motiv. Chiar am putut lua cunoștință de faptul că atunci când vreun coleg lipsit de decență insinua, ca să-l lingușască, intenția unei acțiuni ostile la adresa autorității decanului, el îl făcea să renunțe și insista să nu se violeze ordinea protocolară în relațiile cu mine. Un fapt simpatice este că ambasadorul american mi-a spus că el are o fiică cubaneză, născută pe când ocupa un

Gheorghe Gheorghiu-Dej condus pe ultimul drum

post de secretar la ambasada țării sale la Havana cu ceva timp în urmă.

În calitate de decan al Corpului Diplomatic am luat parte la ceremoniile funerare pentru președintele Gheorghe Gheorghiu-Dej și la învestirea lui Nicolae Ceaușescu ca președinte al Consiliului de Stat.

Fiind ambasador în România, am fost însărcinat să conduc delegația Partidului Unit al Revoluției Socialiste din Cuba (P.U.R.S.C.) la al IX-lea Congres al Partidului Muncitoresc Român, care, de la acest eveniment, și-a schimbat numele în Partidul Comunist Român și l-a confirmat pe Nicolae Ceaușescu ca secretar general.

În cei șase ani cât am lucrat în fruntea Ambasadei Cubei în România, relațiile – până atunci extrem de sporadice – au primit un impuls impresionant în aproape toate domeniile. Sute de artiști, sportivi, academicieni, oameni de știință au urmat calea deschisă de studenții cubanezi pe care i-am întâlnit acolo când am deschis Ambasada cubaneză la București, precum și de cei care, după mine, au stat la conducerea ei, întotdeauna cu entuziasm și cu angajamentul nezdrcinat de solidaritate căruia toți i-am fost fideli.

**Versiune în limba română
Emilia VELCESCU**

taje Brăila (I.S.C.M.). În 1966 – 1967 soția sa predă lecții de limba franceză soților lui I.Gh. Maurer și Jean Livescu.

Mircea Miocu (n. 1913) este un alt angajat din anii '30 al Serviciului Studii, unde activa și în februarie 1949. Doctor al Facultății de Drept din Paris (1938), fiul preotului greco-catolic dr. Romulus Miocu, M. Miocu era în 1958 – 1959 inspector de credite la Banca R.P.R., filiala raionului Gh. Gheorghiu-Dej. Dosarul de Securitate semna că era în relații cu Mircea Arsenescu, fratele lt.-col. (r) Gh. Arsenescu, cunoscut luptător în mișcarea de rezistență anticomunistă din munți.

Constantin Bălăcescu (1900 – 1979), director de cabinet al lui Mitiță Constantinescu, guvernator al B.N.R. în anii 1935 – 1940 (dar și al altor guvernatori, precum Dimitrie Burillianu până în 1931 sau Tiberiu Moșoiu în 1947, așa cum se menționează într-unul dintre dosarele sale întocmite de Securitate), a activat și la Serviciul Studii al Băncii. S-a născut în București, fiind fiul sculptorului Constantin Bălăcescu (1865 – 1913), medaliat cu bronz la Expoziția Universală de la Paris în 1900, profesor la școala de Belle-Arte din București. La 1 ianuarie 1927 a intrat funcționar diurnist la Banca Națională a României. Avea studii la școala Superioară de Comerț și Facultatea de Drept. Cunoștea limbile franceză, engleză și germană. În septembrie 1946 a intrat în masonerie, obținând gradul 14 în aprilie 1948.

Alexandru Neagu

Soția sa era fiica lui Eugen Buchman, șeful Cancelariei regelui Carol al II-lea. În 1950 Bălăcescu era interpret-șef în Banca de Stat; în toamna lui 1952 lucra la Agenția nr.1 din Calea Dorobanți a Băncii, de unde era concediat la 30 decembrie 1952. La data aceea a fost recrutat de Securitate și reactivat în 1957 în acțiunea împotriva vărului său din exil, Radu Arion, însărcinat cu afaceri la Atena în 1941 –

1945. În anii '50 era salariat la Hotelul „Athénée Palace”.

Gheorghe Leonte (n. 1887) lucra în B.N.R. din 1917. Asistent în 1929 al consilierului tehnic pe lângă B.N.R., Charles Rist (fost prim-vice-guvernator al Băncii Naționale a Franței), Leonte a fost fondator și șef al Serviciului Studii în 1929 – 1933, apoi șeful Serviciului Importului și Devizelor în 1933 – 1940, secretar general al Ministerului Economiei Naționale între 5 aprilie 1938 – 11 februarie 1939, pensionar B.N.R. din 1 ianuarie 1941, rămânând colaborator principal al Buletinului. În 1952 era evacuat de la domiciliu.

Alexandru Neagu (n. 1903) în 1934 – 1936 era șeful Serviciului Studii din B.N.R. Era doctor în Drept la Paris. A fost ministru de Finanțe în 1942 – 1944, administrator B.N.R. până în 1946, condamnat în lipsă în 1947, descoperit și întemnițat între 1956 – 1964. În 1965 – 1969 a fost documentarist la Institutul de Cercetări Economice și la Institutul de Economie Agrară.

Alexandru Tomoroveanu (n. 1901) era fiu de colonel, doctor în Drept la Paris în 1928, apoi încadrat în B.N.R., activând la Serviciul Studii. A fost subdirector general din 1935 și director general al C.E.C. între februarie 1940 – noiembrie 1947. În 1944 era secretar general al Ministerului de Finanțe. Este tatăl actriței Ilinca Tomoroveanu și fratele colonelului Ion Tomoroveanu, atașat militar în Franța în 1941 – 1944. În 1949 – 1951 era contabil la

Alexandru Tomoroveanu

tele omului politic ardelean prof.univ. Mihail Șerban (1887 – 1947), subsecretar de Stat și deputat al României interbelice. A urmat anii de școală la Arad, în Germania și Ungaria până în 1914, când vine în București și învață la Liceul „Sf. Sava”. A urmat Facultatea de Drept din Cluj (luându-și licența în 1926 la Universitatea din Oradea). Vorbea limbile ungară, germană, cehă, franceză și engleză. Este menționat și ca șef de cabinet al lui Iuliu Maniu. În 1932 a fost angajat în B.N.R., Serviciul Contencios, iar în 1936 a fost transferat la Serviciul Studii al Băncii. În 1938 era trimis de B.N.R. la Praga, pe lângă Banca Națională a Cehoslovaciei, unde a stat un an, iar în 1939 a fost trimis la Roma, pentru a studia organizarea creditului agricol în Italia. S-a răntors în țară după patru luni, în septembrie 1939. A avut o contribuție importantă la construirea cabanelor de odihnă ale B.N.R. de la Diham și Podragu. Între 1944 – 1947 a fost transferat la Serviciul Secretariat al B.N.R., revenind apoi la Serviciul Studii, iar la desființarea acestui Serviciu, la 12 martie 1949, și transformarea lui în Serviciul (Sectorul) Planificării Circulației Monetare, a devenit șeful unei divizii importante din Serviciul P.C.M., poziție în care se afla și în februarie 1952. Îndepărtat apoi din Banca R.P.R., în 1954 – 1959 este menționat fotograf reporter la Institutul Român de Relații Culturale cu Străinătatea (I.R.R.C.S.). Era pasionat de

*Gheorghe Șerban
(aceasta și fotografiile
ce urmează provin
din dosarele de Securitate)*

alpinism și fotografie și era căsătorit cu Elpis Lichiardopol, din familia unor negustori greci din Tulcea. Este tatăl cunoscutului regizor Andrei Șerban.

Ion-Radu Pascal s-a născut în 1910. Era fiul colonelului de stat-major Traian Pascal. A absolvit Facultatea de Drept din București în 1933 și a plecat în 1936 în Germania cu o bursă de studii din partea Universității din București, obținând titlul de doctor în Economie Politică la Berlin, în 1938. Revenit în țară, a fost încadrat la Serviciul Studii al B.N.R., devenind apoi director de cabinet la Ministerul Economiei Naționale, iar între 1942 – 23 august 1944 consilier economic coordonator în cadrul Legației din Berlin, o funcție superioară celei de atașat comercial. Ținut de nemți în lagăr până în mai 1945, a revenit în țară în ianuarie 1946, fiind apoi șef al Serviciului Studii din B.N.R. Până în 1942 Radu Pascal fusese în paralel și asistent onorific

la Catedra de Economie a Facultății de Drept, iar între 1950 – iulie 1952 îl găsim șef al Serviciului Planificare – Circulație Monetară din B.N.R. Înălăturat din Bancă, în 1952 se angajează electrician pe un șantier al C.F.R. și în același an se angajează la Institutul de Proiectări Miniere (I.P.R.O.M.I.N.), inițial ca șef al arhivei tehnice, apoi ca economist.

Ion Hurmuzescu (n. 1904), nepotul marelui fizician Dragomir Hurmuzescu și văr primar cu marele chirurg acad. Th. Burghel, cu studii politehnice și de matematică în 1922 – 1924, apoi absolvent al Facultății de Drept din Iași (1926), doctor în științe Economice la Facultatea de Drept din Paris (1932), căsătorit cu franțuzoaica Armande-Madeleine Le Fur, s-a angajat în 1934 în B.N.R., Serviciul Studii. În 1938 – 1939 a fost delegat de B.N.R. în Anglia la diferite bănci, revenind în 1939 – 1940 la Serviciul Studii. În 1940 a fost detașat la Ministerul Comerțului Exterior, activând în 1944 – 1947 în cadrul Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului, iar în 1948 – 1951, ca angajat al Băncii R.P.R. în cadrul Comisiei Superioare Bancare (în operațiunile de lichidare a băncilor particulare). La 23 aprilie 1952 a fost înălăturat din Bancă, muncind din acel an la Sovromconstrucții Tg. Ocna. În 1956 era transferat la Grupul șantieră Alimentare cu Apă Iași, în 1957 la Grupul de șantieră 5 Cauciuc Onești, iar în 1964 lucra la Întreprinderea șantieră – Construcții – Mon-

Ioan Christu (n. 1895, printre altele, ministrul Comerțului Exterior în februarie – iunie 1940, președinte al Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului în 1944, dar și ministru plenipotențiar în cadrul Ministerului Afacerilor Străine până la 1 decembrie 1947, decedat în închisoarea Sighet în 1953) și se căsătorește cu Mariella, nepoata lui I. Christu și fiica lui Sergiu Nenișor (n. 1891, nepot și secretar particular al lui N. Titulescu, arestat în 1952 – 1954 ca fruntaș activ al Măsoneriei și după 1948). În toamna lui 1944 C. Emanoil era secretar general al Subsecretariatului de Stat pentru Industrie, Comerț și Mine din Ministerul Economiei Naționale, subsecretar de Stat fiind Valeriu Rică Georgescu (cu studii la Birmingham, arestat pentru spionaj în favoarea englezilor între 1941 – 1944, ginerele fruntașului P.N.Ț. Sever Bocu). A fost apoi membru supleant (ca specialist în operațiuni cu devize) în Comisia Specială Valutară, instituită printr-un decret din 2 mai 1945. În 1946 participa ca expert în delegația României la Conferința de Pace de la Paris, fiind din ianuarie 1947 directorul noii Direcții a Schimburilor cu Străinătatea din B.N.R., care cuprindea Serviciile: Acorduri, Controlul Exportului și al Importului, Inspectoratul Devizelor, Poliția Devizelor, Relațiuni cu Străinătatea. A fost numit la 1 decembrie 1947 inspector general administrativ pe lângă aceea Direcție, „pentru însărcinări

Mariella Emanoil

speciale“, iar între aprilie 1949 – 1954 inspector general la Serviciul Inspecțiuni (perioadă în care este menționat și ca traducător în Bancă). În 1954 a revenit în Direcția Operațiunilor cu Străinătatea, ca inspector principal la Serviciul Acorduri și Documentare. A scris și o carte despre operațiunile de clearing. În anii ce au urmat Emanoil a fost sfetnic al unor conducători ai Băncii (dar cu restricții de participare în delegațiile din străinătate). În dosarul de Securitate al lui I. Bălțeanu există o anonimă (nume și adresă fictive) din 12 iulie 1958 adresată lui Gh. Gheorghiu-Dej, în care sunt semnalate diverse aspecte în legătură cu președintele Băncii de Stat, Marin Lupu, vicepreședintele Emerich Deutsch și angajați ai Direcției Operațiunilor cu Străinătatea din Bancă (în frunte cu directorul adjunct Iosif Bălțeanu-Auerbach). Se afirma că „Chr. Emanoil [...] este gânditorul lui Deutsch și emanațiile creierului său reacționar sunt bazele relațiilor

noastre cu străinătatea“. Securitatea întărea denunțul: „Cele ce se arată în legătură cu Cristian Emanoil sunt reale“. În anii '60 a fost implicat în chestiuni delicate, inclusiv pe relația C.A.E.R./B.I.C.E., fiind consilier tehnic la Direcția Operațiuni cu Străinătatea din noiembrie 1963. În 1965 inspectorul șef Gh. Rujescu considera că Emanoil avea „o contribuție capitală în apărarea economicității unor clauze valutare în favoarea R.P.R.“. Participa și după 1965 (când a fost transferat la Direcția Valutară) la ședințele conducerii B.N.R. A fost transferat la 1 august 1968, împreună cu tot Departamentul Operațiilor Externe din B.N.R., la nou-înființata Banca Română de Comerț Exterior (B.R.C.E.). După iulie 1967 Securitatea a sistat urmărirea sa.

Tot atunci a încetat și urmărirea lui Paul Goreniciu. Născut în 1911 în Sturzeni, Tighina, a absolvit Școala Specială de Comerț din Liège (1933), cunoștea franceza, engleza, germana, rusa și italiana. În iunie 1948 a fost transferat de la Banca Românească la B.N.R., Serviciul Relații cu Străinătatea. În noiembrie 1967 Goreniciu primea o bursă de studii de o lună în Marea Britanie. Era transferat la 1 august 1968 la B.R.C.E.

La încheierea acestor rânduri, o concluzie se impune: comuniștii au îndepărtat un mare număr de oameni cu pregătire superioară și experiență în domeniul finanțelor, preferând cadre net inferioare ca pregătire, dar loiale noului regim. ■

Sovromtransport, iar în 1959 – 1962 era contabil la Banca Agricolă, filiala Răcari, și G.A.S. Crevedia.

Vasile Dimitriuc (n. 1896) era licențiat în economic la Universitatea din Jena în 1924, cunoștea limbile rusă, ucraineană și germană. Lucra în B.N.R. din 1925, unde devine șeful Serviciului Studii în 1936, apoi subsecretar de Stat pentru Petrol și Exploatare Miniere la Ministerul Economiei Naționale din 1940 până la 31 mai 1941, negociind cu H. Neubacher, C. Clodius și alți oficiali germani. Era condamnat în 1946 în lotul Antonescu, în lipsă, fiind dat dispărut, la închisoare grea pe viață pentru „crima de dezastrul țării”.

Mihail Romașcanu (n. 1906), absolvent al Academiei Comerciale din București (1928), ulterior doctor în științe economice, s-a angajat ca impiegat diurnist la B.N.R. în 1927, transferat după 1934 de la Direcția Secretariat la Serviciul Studii (al cărui șef era în martie 1940 – septembrie 1940 și în 1941 – 1942), apoi secretar general al Ministerului Coordonării și Statului Major Economic (1940 – aprilie 1941), detașat între septembrie 1942 – februarie 1945 la Ministerul Economiei Naționale în calitate de comisar al prețurilor, funcție tehnică asimilată subsecretarului de Stat. Revenit apoi în B.N.R., a fost inspector al sediilor, dar și implicat în 1947 în operațiunile stabilizării monetare. Înlăturat la 17 noiembrie 1947 din B.N.R., a fost până în vara lui 1948 con-

Constantin Bălăcescu

tabil la Textila Românească din Găvana, Pitești, apoi expert contabil pe lângă Tribunalul Ilfov până la 6 mai 1950, când este arestat „pentru motive pe care nu le cunosc”, cum scria din închisoarea Sighet la 16 mai 1954. În 1957 lucra la Departamentul Industriei Alimentare. A fost primul autor al unei monografii consacrate tezaurului B.N.R. evacuat la Moscova în timpul Primului Război Mondial.

Dimitrie Iordan (1903 – 1975) era fiul unui mic comerciant de coloniale din Constanța. A absolvit Școala Superioară de Comerț din Istanbul (1921), apoi Academia Comercială din București (1925), unde a susținut și un doctorat (1931). Știa mai multe limbi străine (engleza, franceza, germana, greaca, italiana, turca). În 1936 este transferat în B.N.R. de la Serviciul Studii ca șef al noului Serviciu al Acordurilor, fiind secondat din acel an la conducere de Christian Emanoil. În 1938 a fost detașat secretar general la Ministerul Industriei și Comerțului, iar în 1939 era detașat

secretar general la Ministerul de Finanțe (cu atribuții și în înzestrarea Armatei). De la 28 octombrie 1940 la 3 martie 1941 (când a demisionat din instituție) D. Iordan a fost șeful Serviciului Secretariat în B.N.R., apoi director general la Oficiul Fabricilor de Uleiuri Vegetale (1941 – 1942), director la Banca Românească (1942 – noiembrie 1947), subsecretar de Stat la Ministerul de Finanțe (1 septembrie – 4 noiembrie 1944), membru al Comisiei Române pentru Aplicarea Armistițiului (1944 – 1945). În aprilie 1948 a fost întemnițat 16 ani, fiind acuzat de spionaj în favoarea S.U.A. în grupul Popp-Bujoiu. Grațiat în 1964, din februarie 1965 era documentarist la Institutul de Cercetări Economice.

Christian Emanoil (1906 – 1977), doctor în Drept la Paris (1932), a fost angajat în B.N.R., Serviciul Studii, în 1934. A participat în 16 comisii de negociere în străinătate între 1936 – 1943, fiind decorat cu „Legiunea de Onoare” în 1939 sau cu „Steaua României” în 1942. Prelua oficial conducerea Serviciului Acorduri la 6 noiembrie 1940, secondat de Mircea Solacolu (n. 1906, fiul colonelului Aurel Solacolu, angajat la B.N.R., Serviciul Studii, în 1934, șef de cabinet al guvernatorului Gr. Dimitrescu în 1934 – 1935, Comisar al Comerțului Exterior în 1945 – 1946, ales deputat în 1946; la 5 martie 1948 părăsea țara cu ajutorul unor ofițeri sovietici). Emanoil devine un colaborator apropiat al lui

termenii Tratatului de la Karlowitz, din anul 1699. Pentru istoria Principatului ardelean debuta o etapă nouă în care vechea semi-independență, acceptată tacit de otomani și plătită prin tribut, era înlocuită cu un regim mult mai strict, menit a descuraja orice formă de insurecție la nivel nobiliar. Aceasta însemna, în primul rând, prezența armatei austriece în toate garnizoanele țării, iar în al doilea, implementarea unor instituții noi, necesare asigurării unei integrări rapide a Transilvaniei în imperiul

Andrei Hadik, guvernatorul Transilvaniei

central-european. Așa se face că, începând cu finele secolului al XVII-lea, aici se așază o serie de elemente alogene – funcționari și militari, în principal germanici, dar și de alte neamuri – ale căror interese erau legate direct de cele ale Vienei. Cu timpul, noii sosiți devin ardeleni „cu acte-n regulă”, se căsătoresc cu domnițe din aristocrația locală și adună averi importante.

Familia Desjardens era originară din Franța, iar o ramură a sa, reprezentată de un anume Jean, colonel în armata austriacă și comandant al Regimentului Steinvill, s-a stabilit în Transilvania prin 1699, odată cu înstăpânirea puterii habsburgice. După înăbușirea Răscoalei Curuților (1703 – 1711; *Magazin istoric*, nr. 12/1973), înaltul ofițer imperial a căpătat titlu de baron și cetățenie austriacă, primind particula nobiliară de Nagyszekeress.

Accasta aparținuse, în secolul al XVI-lea, familiei Drágffy, apoi lui Kún Róssalyi, și, în fine, în secolul al XVIII-lea familiei Zinzendorf. Jean Desjardens a devenit Baron János Dujardin, fiind unul dintre membrii de frunte ai nobilimii ardelenice. Fiul său, Francisc (Ferencz), și-a legat destinul de Elisabeta, din bogata familie Vay, cu o zestre impresionantă de moșii, printre care Ganci, Bobâlna și domeniul Coasta. Fiul lor, pe nume tot Francisc, a îmbrățișat meseria armelor, având o frumoasă carieră militară în calitate

de ofițer în armata habsburgică.

Iosif sau Jozsef Dujardin, exponentul celei de-a patra generații a francezilor împământenii în Ardeal, unicul fiu al lui Francisc și Ileana (Ilona) Bethlen, a fost un personaj sinistru și de tristă amintire, iar prin faptele sale reprobabile, care încălcau legile țării și etica nobiliară, a făcut ca numele Dujardin să capete o rezonanță cumplită. Reprezentant de frunte al elitei nobiliare transilvane prin avere, descendență și înrudire cu neamuri de prestigiu precum Bethlen sau Végh, baronul întreținea relații cordiale și cu înalți demnitari de la Curtea Mariei Tereza

din Viena. Dar toate acestea nu l-au împiedicat pe guvernatorul Hadik ca, atunci când soția lui Dujardin, Ecaterina (Katalin) Jábróczy, a sesizat curtea supremă în legătură cu faptele inumane comise de soț, să dispună arestarea nobilului și cercetarea sa.

Tabla Regală din Târgu Mureș

POVESTEA BARONULUI IOSIF DUJARDIN

Dr. GABRIEL-VIRGIL RUSU

● Baronul venit din Franța ● Soția, îngrozită, apelează la justiție ● Doi călări îi schingiuiau pe țărani la moară ● Îngropat ca un câine și peste el aruncat cadavrul soției ● Condamnat la moarte prin tragere pe roată ● Convins de fiică să se sinucidă ● Niciun nobil nu a vrut să își dea fata de soție fiului lui

Doi personaje implicate în procesul baronului Dujardin: Samuel von Brukenthal, șeful Cancelariei Curții Imperiale...

În acea dimineață friguroasă de octombrie a anului 1765, Curtea nobiliară din satul Coasta, situat în comitatul Clujului, la doar câțiva kilometri de târgul Sic și peste deal de Bonțida, a fost înconjurată din toate părțile de cătane imperiale, 30 la număr, bine înarmate, trimise personal de guvernatorul Transilvaniei, Andrei Hadik. Fuseseră date în vileag fapte nemaipomenite și atrocități cumplite săvârșite de baronul Iosif Dujardin, stăpânul locului, iar funcționarii Tablei Regale, cel mai înalt for de judecată al Principatului, emisese un mandat de arestare pe numele acestuia. În ciuda amenințărilor, răcnetelor și blestemelor, oamenii stăpânirii l-au imobilizat și

... și împărăteasa Maria Tereza

pus în fiare pe suspect, după care l-au băgat cu forța într-un rădvan tras de doi cai și, astfel escortat, au ajuns cu toții în cetatea Gherla, pe atunci sediul unui regiment de husari. De acolo, la 14 martie 1766, baronul a fost transferat, sub pază strictă, la Târgu Mureș, unde a început procesul.

În anul 1683, trupele otomane conduse de marele vizir Kara Mustafa fuseseră înfrânte sub zidurile Vienei de oștile creștine aflate sub spada biruitoare a regelui Poloniei, Jan Sobieski. Era începutul căderii puterii Semilunei în Europa, era momentul declanșării a ceea ce istoria a reținut ca fiind „Chestiunea orientală”, un proces complex ce avea să pună

sub semnul întrebării însuși echilibrul european. Refluxul valului otoman – ce invadase sud-estul continentului încă sub conducerea primilor sultani din secolul al XIV-lea – a însemnat pierderea Ungariei și a Transilvaniei, care devin acum perle ale Coroanei habsburgice. Practic, aceste teritorii își schimbau un stăpân cu altul, situație consfințită *de jure* prin

Conacul în ruină azi (fotografiile din această pagină și cea următoare au fost realizate de autor)

testanți, încercau să-i persecute și să-i alunge pe catolicii ca el din Transilvania.

În timpul procesului, baroneasa Ecaterina, măcinată de remușcări, suportând cu greu rușinea, dar și îngrozită de perspectiva pierderii averii, a solicitat examinarea psihiatrică a baronului, sperând ca acesta să obțină o sentință favorabilă. Instanța a acceptat procedura, dar, în urma evaluării, medicii au constatat că suspectul nu prezenta simptomele unui dezechilibru psihic, nu era deloc nebun – așa cum credeau mulți – și fusese tot timpul conștient de faptele sale, socotind că avea o metodă „artistică” în pedepsirea iobagilor. În schimb, se temea de infidelitatea servitorilor, vedea peste tot conspirații împotriva sa, se victimiza și suferea de mania persecuției.

După deliberări, sentințe și căi de atac, în anul 1771, baronul Iosif Dujardin a primit pedeapsa capitală prin tragere pe roată, trupul său urmând a fi expus în cele patru colțuri ale țării. Au urmat proteste și manifestări violente în sală, însă procesul era finalizat: crudul stăpân de la Coasta urma să fie executat.

Din motive tehnice și legale, decizia înaltei curți nu a putut fi pusă imediat în executare. Fiul mai mare al lui Iosif, baronul Ștefan (István) Dujardin, ofițer în

armata austriacă, a solicitat Tablei îmbunătățirea condițiilor de detenție pentru tatăl său, în timp ce Ecaterina s-a adresat în scris împărătesei Maria Tereza, cerând grațierea soțului. Solicitarea a fost susținută și de șeful Cancelariei Curții Imperiale, Samuel von Brukenthal (*Magazin istoric*, nr. 4/2005; 1/2018). Însă suverana, observând numeroase tergiversări în acest caz, a dispus ca sentința de condamnare la moarte să fie îndeplinită în termen de cel mult trei luni de zile.

Totuși, baronul a scăpat de execuție. Orgolios, sătul de anii grei de detenție, conștient că nu avea cum să scape de călău și, probabil, cuprins de regrete pentru faptele sale – deși nu suntem foarte convinși de acest lucru –, nobilul s-a sinucis cu otravă, în închisoare. Decizia suicidului a fost luată la recomandarea familiei, care dorea să evite o execuție publică nedemnă de titlul și de rangul său și să păstreze relativ intactă onoarea născutului Dujardin. Misiunea dificilă de convingere a baronului a căzut pe umerii firavi ai fiicei sale Barbara (Borbála), la care Iosif ținea foarte mult. Discuția a fost una tristă și dramatică, dar condamnatul a dat

Moara unde erau torturați sătenii

Acuzațiile erau extrem de grave: uciderea cu sadism a unui număr de 14 iobagi români (12 bărbați și două femei) din satul Coasta, pentru care legislația penală imperială prevedea condamnarea la moarte. Lumea cunoștea și vorbea în ascuns despre faptele baronului, însă nimeni nu a îndrăznit să-l denunțe de teama repercusiunilor, căci Dujardin era un om influent și răz bunător. Însăși baroneasa se simțea amenințată de izbucnirile violente ale lui Iosif, iobagii fugeau de pe moșie și, în curând, nu mai avea cine să lucreze pământul. Conștientă că la nivelurile inferioare judiciare nu avea șorți de izbândă, Ecaterina a apelat direct la justiția Tablei Regale de la Târgu Mureș.

Depozițiile martorilor din timpul procesului, care a durat șase ani, au fost extrem de utile în reconstituirea evenimentelor. Baronul se lăuda cu o impresionantă vie cu soiuri rare, aduse tocmai din îndepărtata Franță, pe care o lucrau iobagii din Coasta, sub stricta sa supraveghere. Dujardin se purta însă tiranic, acuzându-și oamenii de neglijență și de lene în pretențioasele practici vinicole. A aplicat pedepse corporale cumplite, mai ales celor care aveau curajul să comenteze vorbele sale pline de ocară, ajungând adesea de la bătaia cu biciul până la crimă. Angajase doi călăi care aveau diverse instrumente de tortură, iar bieții țărani erau schingiuiți tocmai la moara baronului, pentru ca țipetele lor să nu se audă până în sat. Se practica tortura prin scoaterea dinților sau smulgerea unghiilor și mulți dintre

Blazonul familiei Mikes de Zăbala

iobagi au murit în chinuri groaznice. Nu numai bărbații au căzut victimă acestor metode barbare, ci și un copil care, fiind biciuit în mod sălbatic, a decedat. La fel a pățit-o și un bătrân din sat, pe nume Simion, mort și el în urma rănilor căpătate. A fost îngropat ca un câine, peste cadavrul lui fiind aruncat cel al soției, ucisă tot la moară, din ordinul lui Dujardin. Oamenii au mai declarat în fața anchetatorilor că baronul a violat fete și neveste tinere,

ucigându-le soții care îndrăzneau să se opună poftelor animalice ale stăpânului. Nu trebuia să existe martori!

Dar martori au existat și au vorbit cu mult curaj, iar depozițiile lor, care i-au îngrozit până și pe judecători, s-au transformat în probe indubitabile. Pe baza lor, avocatul regal (procurorul) a solicitat instanței de judecată a Tablei pronunțarea pedepsei capitale prin decapitare sau tortură: dinții smulși, unghiile scoase, trupul tăiat în patru bucăți, pe roți separate, căci și-a ucis oamenii cu o cruzime teribilă – susținea acesta în fața judecătorilor. În timpul procesului, Dujardin a avut un comportament la fel de violent. A renunțat în mod sfidător la apărător, pe care l-a desconsiderat și umilit, preferând să se apere singur. Scriitorul George Rettegi îl caracteriza în memoriile sale ca fiind un orator clocvent, dar, mai presus

de toate, un mare mincinos. Cu un tupeu nemai-pomenit, el a încercat să-i intimideze pe membrii completului, acuzându-i de înscenare și trădare, afirmând că aceștia, fiind unguri și pro-

Biserica Minorităților din Târgu Mureș, gravură de Rohbock

1940

Am văzut în episodul anterior cum s-au organizat autoritățile române pentru momentul evacuării Cadrilaterului. Aflăm în continuare cum au decurs retragerea autorităților și schimbul de populație.

Refugiați români din Cadrilater

EVACUAREA CADRILATERULUI

ION GIURCĂ

Sarcina planificării și conducerii operațiunilor de evacuare a populației din județele Durostor și Caliacra a revenit Rezidenței Regale Ținutul Marea, care și-a îndeplinit misiunea până la 22 septembrie 1940. După această dată, oficial, evacuarea a fost condusă de Comisariatul general al evacuărilor din Dobrogea, în fruntea căruia a fost numit avocatul Cola Ciumetti; în realitate, tot generalul T.E. Grigorescu a fost cel care a coordonat operațiunile. Evacuarea s-a executat în baza celor stabilite în studiile elaborate, a ordinelor și dispozițiilor transmise prefecturilor și primăriilor și înțelegerii cu conducerea militară din Dobrogea. Perioada 15 – 20 august a fost marcată de măsuri pentru pregătirea evacuării, pretorii prefecturilor au întocmit planul de evacuare și plasare a evacuaților, planul de trecere peste Dunăre, au transmis cereri de transport pe calea ferată și apă, au organizat localitățile pentru cazarea evacuaților.

dovadă de rațiune în ceasul al doisprezecelea, acceptând otrava pe care i-o adusese Barbara în celulă. A murit la data de 30 martie 1771. O lună mai târziu, baronul Brukenthal o informa pe împărăteasă că s-a rezolvat situația lui Dujardin într-un mod convenabil, din motive de boală, condamnatul plecând dintre noi. Iosif Dujardin de Nagyszekeres avea 56 de ani. Decesul său a fost consemnat într-un registru de stare civilă al orașului (numărul 866, pentru anii 1771 – 1803), la pagina 146, în data de 1 aprilie 1771: *B(aro). Josephum Dujardin, exsangis*. A fost îngropat în cripta Bisericii Minorităților „Sfântul Anton de Padova” din Târgu Mureș, în prezența preotului Horvath Sepelivit și a călugărilor care, în ultima parte a vieții, i-au fost aproape.

Dujardin a părăsit viața, dar au rămas regrete și destine frante. Cele mai lovite de soartă au fost familiile iobagilor uciși. În timpul tragicelor evenimente satul s-a depopulat masiv, mulți țărani fugind de pe „moșia groazci”. Majoritatea s-au stabilit în satul Puini, unde au fost porecliți „ai lui Dujardi” și așa le-a rămas numele până în ziua de azi. Comunitatea din Coasta sau Julatelek (Gyulatelke), cum îi spun și în zilele de azi românii, a supraviețuit. Sătenii cu fire albe pe la tâmpile își mai aduc vag aminte, din poveștile spuse de bătrânii lor, despre un „boier rău pe nume Dujerdea”, ce-și bătea joc de țăranii care, cu botnițe la gură, aplecați de spate și adesea biciuiți, culegeau strugurii din via de pe dealul din spatele castelului. Din fiul baronului nu mai există decât o clădire în stare avansată de ruină. Ultimul proprietar s-a numit Moga, iar în conacul naționalizat de comuniști prin anii '50 ai secolului trecut a funcționat o școală elementară. După ce numărul elevilor a scăzut, în condițiile migrației populației de la sat la oraș, relicva a găzduit o fabrică de împletit coșuri ce și-a încetat în scurt timp activitatea productivă. Cu trecerea anilor, via de pe

dealul Cornii, cu prețioasele sale soiuri, s-a distrus, iar din moară, martorul tăcut al atrocităților, a rămas doar o dărăpănătură dezolantă la marginea pârâului Marocului.

Și familia Dujardin a avut mult de suferit, în special Barbara, care a trebuit să suporte povara sinuciderii părintelui ei. Marcată profund de mustrări de conștiință, culpabilizându-se pentru moartea baronului, aceasta a manifestat comportamente bizare. Se spune că uneori dormea într-un coșciug din piatră și că în fiecare an, de ziua morții lui Dujardin, intra în biserica romano-catolică din Cristești Ciceului, unde avea o moșie soțul ei, groful Ștefan (István) Mikes de Zăbala, și, aruncându-se în genunchi în fața altarului, cerea cu lacrimi în ochi iertare Mântuitorului pentru păcatul ei. A murit în anul 1811.

Fiul Ștefan nu s-a căsătorit niciodată, deoarece niciun nobil nu a consimțit să-i dea fata de soție, de teamă că acesta ar putea moșteni macabrele deprinderi și caracterul baronului Iosif Dujardin. A dus cu el în mormânt, în anul 1780, sângele blestemat și sălbatic al tatălui său. Celălalt fiu, baronul Carol (Karóly) Dujardin, a ales calea Domnului, devenind, în anul 1760, canonic la așezământul romano-catolic din Bratislava. A fost numit vicar episcopal 30 ani mai târziu și a murit la 19

decembrie 1793, fără urmași. Cercetările istoricului maghiar Tardy Lajos au descoperit că Iosif ar mai fi avut un copil nelegitim, menționat în matricolele orașului Dej cu numele Gheorghe (György) Dusardi, care, la 18 octombrie 1772, s-a căsătorit în Bobâlna cu fiica unui iobag, pe nume Elisabeta Corșovan (Korsován), cu care a avut șapte copii.

Astfel, neamul nobiliar Dujardin a dispărut din istoria Transilvaniei. Au rămas doar documentele arhivistice, poveștile și întrebările noastre despre firea uncori tainică, alteori imprezvizibilă, însă de cele mai multe ori necunoscută a omului. ■

Puini dintre cei care trec pragul ruinei mai știu povestea locului

la 10 septembrie 1940, ministrul de Interne a emis Decizia nr. 14.185A, prin care au fost numite delegația română în Comisia centrală mixtă româno-bulgară cu sediul la Bazargic, cât și cele din subcomisii, care urma să desfășoare activitățile la Turtucaia și Bazargic. Pentru delimitarea frontierei româno-bulgare în Dobrogea, a fost constituită Comisia mixtă româno-bulgară, condusă pentru partea română de colonel Gheorghe Gabriel, de la Institutul Geografic al Armatei.

Evacuarea Cadrilaterului de autorități trebuia să se execute între 20 septembrie și 1 octombrie. Pentru predarea localităților au fost întocmite procese-verbale în limbile română și bulgară, autorităților bulgare urmând să li se predea arhivele tribunalelor și planurile cadastrale. După predarea localităților, pretorii, primarii, notarii, jandarmii și preoții trebuia să se deplaseze și să se instaleze pe raza comunelor unde s-a evacuat populația. Conform ordinelor primite, autoritățile din comunele urbane și rurale au predat localitățile în termenele pre-

văzute pentru fiecare zonă, iar evacuarea s-a executat odată cu părăsirea de către grăniceri, jandarmi și unitățile militare a teritoriului cedat. Delegații români au predat bunurile publice și particulare delegaților bulgari, conform programului, în ordine, nefiind înregistrate situații conflictuale, care să impună implicarea comisiei mixte constituite în acest scop.

Evacuarea populației și autorităților din Cadrilater a impus un efort financiar din partea statului care, din proprie inițiativă sau la cererea Reziidenței Regale Ținutul Marica, a fost finanțat din fondurile de rezervă ale Guvernului, prin credite acordate Ministerului de Interne. Pentru desfășurarea activităților, la 31 august și 10 septembrie 1940 Ministerul de Finanțe a deschis Ministerului de Interne un credit de 7,5 milioane lei, repartizați astfel: Reziidența Ținutul Marica 650.000, județul Constanța 1.500.000, județul Caliacra 1.250.000, județul Durostor 2.100.000, județul Ialomița 2.000.000. Sumele alocate au fost cheltuite în mod diferit, în funcție de responsabilitățile care au revenit instituțiilor

angajate în operațiunile de evacuare, justificate ulterior cu documente de beneficiari.

După încheierea operațiunilor de evacuare a Cadrilaterului de populație și autoritățile civile, Comisariatul general al evacuirilor din Dobrogea avea de planificat și condus ample și complexe acțiuni: evacuarea bulgarilor din Dobrogea și plasarea populației românești evacuate din Cadrilater și aflate provizoriu pe teritoriul județelor Constanța și Ialomița. Cauze obiective, dar și subiective, au determinat ca și acele activități să se desfășoare cu mari dificultăți, din cauza timpului scurt la dispoziție, a plecării cu întârziere a populației bulgare, a condițiilor meteo nefavorabile, a stării de nervozitate existente în cele două categorii de populație, a riscului apariției unor epidemii în localitățile supraaglomerate.

În ansamblul operațiunilor de evacuare a Cadrilaterului, structurile militare au avut un loc și rol aparte. Între 12 august și 18 septembrie 1940, a fost transportat în afara Cadrilaterului materialul militar, unele structuri neoperative și

Distrugătorul „Mărăști”

Din Cadrilater trebuia evacuați 108.599 români, iar în privința bulgarilor s-a ajuns la înțelegerea să fie „trimise în Bulgaria deocamdată decât (!) 60.000 persoane.”

Concomitent cu statistica populației s-a realizat o estimare a numărului de animale, inventarului agricol, cerealelor, masei lemnoase și bagajelor care trebuia evacuate din Cadrilater, în baza acestuia fiind planificate deplasările și transporturile. Specificul zonei geografice în care trebuia să se execute operațiunile de evacuare și primire a impus ca deplasările și transporturile să se facă pe jos, cu mijloace hipo și auto, cu trenul și pe apă, mijloace aflate în Cadrilater, trimise din județele Constanța și Ialomița, de la București, din porturile Galați și Brăila.

Între 16 – 28 august, concomitent cu o parte a populației, au fost evacuate în Muntenia animalele, trecute peste Dunăre cu șlepurile. Conform datelor centralizate de structurile implicate, în perioada 16 august – 20 septembrie 1940 au fost trecute din Cadrilater în județele Ialomița și Constanța: 38.588 persoane, 19.245 căruțe, 22.069 cai, 8.380 vite, 180.360 oi, 5.572 porci, 59 bivoli, 211 autovehicule, 26.844 t de bagaje diverse, 1.128 t cereale, 561 t furaje, 605 t lemne, 5.480 t materiale de construcții, zece vagoane de fier vechi, cinci vagoane de mobilă aparținând palatului regal de la Balcic, subunități și materiale aparținând Diviziei 1 Grăniceri. Evacuările pe mare s-au executat din porturile

Armata bulgară intră în Cadrilater

Balcic și Cavarna la Constanța și Brăila cu cargoboturile „Carmen Sylva”, „Balcic”, „Suceava” și „Oituz”, între materialele transportate aflându-se și cele 212 colete de la palatul regal Balcic.

Deși planificarea transporturilor a fost corespunzătoare, realitatea din teren a fost alta, cele mai mari probleme fiind în punctele de trecere peste Dunăre, unde s-au produs aglomerări, abuzuri ale celor destinați să coordoneze activitățile, fapt ce a impus intervenția Poliției și a Jandarmeriei pentru menținerea și restabilirea ordinii. Evacuarea populației și bunurilor materiale din județul Caliacra s-a realizat în condiții mai bune datorită distanțelor mai scurte de parcurs între localitățile din care s-a plecat până în cele de destinație, într-un ritm mai rapid de deplasare a coloanelor pe jos și hipo. Dificultăți majore în desfășurarea transporturilor au fost determinate de puținătatea oamenilor de care era nevoie pentru încărcarea și descărcarea materialelor.

In ansamblu, până la 20 septembrie 1940 marea majoritate a populației și bunurilor materiale din Cadrilater au fost evacuate în zonele stabilite. Plasarea populației și bunurilor materiale în județele Ialomița și Constanța a fost o măsură provizorie, întrucât în perioada următoare evacuații urma să fie strămutați în diferite localități din Dobrogea, pe măsura plecării populației bulgare. Prin cantonarea populației evacuate în cele două județe s-a ajuns la o aglomerație excesivă a localităților și a locuințelor, fapt ce a impus adoptarea unor măsuri de ordin sanitar, constând într-o permanentă și riguroasă asistență medicală, măsuri de igienă individuală și colectivă. Pentru o bună gestionare a situației create pe teritoriul celor două județe, s-a cerut autorităților din teritoriul evacuat să fie în permanență în mijlocul oamenilor, evitându-se astfel apariția unor neînțelegeri între populația locală și cea evacuată.

În conformitate cu prevederile Articolului 6 din Tratat,

Casa unor aromâni de lângă Balcic

tuit evacuarea de către trupele române a orașului Balcic și intrarea trupelor bulgare în fosta reședință a reginei Maria. Oficialii bulgari au pregătit în mod deosebit acest moment, având în vedere semnificația orașului pentru România, în general, pentru Casa Regală în special. În dimineața zilei de 20 septembrie în rada portului, unde se aflau deja câteva nave bulgărești, au sosit distrugătoarele românești „Mărăști” și „Mărășești” și canoniera „Știhi”, care la orele 13.05 și-au reluat marșul spre Constanța. La festivitatea de predare a orașului și a Palatului regal au participat înalte oficialități bulgare, generalul Popov, comandantul trupelor care urma să ocupe Cadrilaterul, ambasadorul Argentiniei la Sofia, un ofițer german și unul italian, care au asistat și la protocolul de predare-primire a celui mai important obiectiv din oraș. Prezența ambasadorului argentinian, aparent surprinzătoare, era determinată de apropierea și colaborarea Guvernului de la Buenos Aires cu cele de la Berlin și Roma, în contextul diferendului cu Marea Britanie în privința Insulelor Falkland (Malvine).

La sfârșitul operațiunilor de evacuare a Cadrilaterului, comandanții de unități au prezentat eșalonului superior dări de seamă privind dificultățile întâmpinate și lipsurile constatate, unele obiective și chiar critice cu privire la nivelul de pregătire și înzestrare al unităților, asigurarea condițiilor minime de trai pentru ofițeri și trupă. Cel mai interesant era următorul aspect prezentat: „Moralul armatei trebuia refăcut, fiind ros de atâtea nenorociri și suferințe morale și materiale; trupa trebuia uniform și bine echipată și înarmată; unitățile să se motorizeze, chiar cu riscul de a se împușina simțitor; să se reia urgent, pe baze reale, instrucția trupei și în special a ofițerilor de rezervă; să se asigure specialiști din viața civilă – unele specialități nu se pot învăța numai în armată.” Aceste concluzii trebuia aduse la cunoștința factorilor de decizie militară, cu atât mai mult cu cât la începutul lunii octombrie se declanșase procesul de reorganizare a armatei, în baza ideilor generalului Ion Antonescu.

Evacuarea structurilor mi-

litare din Cadrilater a fost o operațiune care s-a executat în condiții mai bune, comparativ cu cea a populației și bunurilor materiale, avându-se în vedere: existența unui cadru organizatoric apt să execute acțiuni ample și complexe, claritatea concepției și ordinelor emise, pregătirea în detaliu a fiecărei acțiuni, buna cooperare între unitățile și subunitățile de grăniceri pază, jandarmi și cele ale Diviziei 9 Infanterie și Brigăzii 7 Cavalerie. Evacuarea unităților armatei din Cadrilater a marcat sfârșitul calvarului, umilinței și dezonoarei aduse organismului militar, care nu a fost angajat în îndeplinirea misiunii sale sacre, de apărare în orice condiții și cu orice preț a teritoriului pentru a cărui întregire cu ani în urmă zeci de mii de ostași își vărsaseră sângele între Nistru, Tisa și Dunărea Mijlocie.

Finalizarea operațiunilor pentru evacuarea teritoriilor cedate în anul 1940 a constituit un prilej pentru elaborarea de către Secția 2 din Marele Stat Major a unui „Studiu referitor la operațiile militare ce au avut loc cu prilejul pierderii Basarabiei, Bucovinei de Nord, Ardealului de Nord și Cadrilaterului”, în care era prezentat contextul geopolitic și geostrategic al evenimentelor, cu referiri la armatele statelor ocupante, fără acea atât de necesară analiză a cauzelor de ordin politic și militar intern care au determinat grava situație ce a dus la dezmembrarea țării, iar armata nu a primit ordinele care se impuneau pentru apărarea frontierei de est, vest și sud. ■

Generalul
Gheorghe Nikolov Popov

Divizia 1 Grăniceri, iar între 20 și 30 septembrie 1940 a avut loc evacuarea Diviziei 9 Infanterie și Brigăzii 7 Călărași, unităților și subunităților de jandarmi și grăniceri pază. La 12 august 1940 Marele Stat Major a ordonat pregătirea pentru „evacuarea cazărmilor existente în Cadrilater cu toată zestrea și mobilierul lor, care să fie transportate în garnizoanele în care sunt dislocate părțile sedentare ale unităților respective”, ale Cercurilor de recrutare Durostor și Caliacra, Inspectoratelor Pregătirii Premilitare din cele două județe, Spitalului militar Silistra, depozitelor de muniții, subzistență, materiale geniu și transmisiuni. Transporturile de evacuare s-au organizat pe județe, având în vedere că Divizia 9 Infanterie și Divizia 1 Grăniceri primiseră ca zonă de responsabilitate spațiul fiecărui județ. În perioada stabilită, printr-un efort impresio-

nant, s-a reușit evacuarea unor mari cantități de materiale transportate pe uscat la nord de frontieră, iar pe apă, la Oltenița, Călărași și Cernavodă.

Operațiunile de evacuare a Cadrilaterului executate între 20 – 30 septembrie 1940 au fost rezultatul unor acțiuni și măsuri adoptate de Marele Stat Major, comandamentele Armatei 2 și Corpului 2 Armată, care au avut inițiativa elaborării unor studii și ordine în acest sens. Comandamentul Corpului 2 Armată a condus nemijlocit operațiunile de evacuare, având sarcina de: a-și retrage toate trupele din sudul Dobrogei în siguranță și fără pierderi; a garanta ulterior menținerea frontierei pe tot timpul cât situația va impune aceasta; în cazul când bulgarii vor călca convențiunea sau vor trece la atac, va fi în măsură a primi bătălia pe poziția principală. Evacuarea Cadrilaterului trebuia să se execute în patru

etape zilnice; pe fiecare dintre liniile de evacuare stabilite trupele trebuia să realizeze dispozitivul de luptă, fiind în măsură să respingă atacul trupelor bulgare. Pentru buna desfășurare a operațiunilor s-a prevăzut că „punctele de comandă și ofițerii vor rămâne tot timpul în mijlocul trupelor, fără a părăsi un moment misiunea ce le-a fost încredințată.”

Evacuarea teritoriului și ocuparea liniilor stabilite trebuia să se execute în zilele de 20, 24, 27 și 30 septembrie 1940, astfel încât Corpul 2 Armată, concomitent cu deplasarea unor unități, să organizeze apărarea cu altele în adâncime.

Evacuarea Corpului 2 Armată din Cadrilater a început în dimineața zilei de 20 septembrie, ora 09.00, conform ordinelor și pregătirii efectuate în cursul lunii septembrie, fără incidente. În seara zilei de 30 septembrie și în ziua de 1 octombrie unitățile evacuate au ocupat în totalitate dispozitivul de apărare, înapoia celui realizat de grănicerii pază, întăriți cu detașamente de siguranță.

Evacuarea Cadrilaterului de către structurile militare a fost însoțită de o intensă activitate a delegaților români în comisia și subcomisiile mixte, a autorităților din comunele urbane și rurale, care au predat localitățile noilor autorități bulgare. La 1 octombrie, ora 09.00, delegația română pe lângă Comisia mixtă, terminându-și activitatea, a intrat în țară prin punctul de frontieră Negru Vodă. Un moment important, cu o semnificație aparte în cadrul operațiunilor, l-a consti-

Observatorul Astronomic „Vasile Urseanu”, în 1910

instalații moderne și instrumente perfecționate, inclusiv construirea unui local propriu, prevăzut cu o cupolă pentru observații astronomice. În 1894 Primăria aprobă fondurile necesare pentru construirea acestuia în sudul orașului, pe strada Dealul Piscului 68. Acolo a fost inaugurat la 12 octombrie 1895 Observatorul Astronomic Militar, singurul observator astronomic construit în scopuri geodezice din România. Carol I a fost atât de entuziasmat de această realizare, încât a cerut să se construiască un pilastru special de pe care să facă el însuși observații astronomice, fapt consemnat după moartea regelui pe o placă memorială. Pilastrul a fost distrus în anii comunismului, ca multe alte dovezi ale interesului monarhiei pentru știință.

În anul 2012 Observatorul Astronomic Militar a căpătat numele „Locotenent-colonel Constantin Căpităneanu”.

La sfârșitul secolului al XIX-lea astronomia începe să se afirme ca știință în România. Dintre primii patru români care și-au dat doctoratul în matematici la Paris, trei au tratat în tezele lor probleme de mecanică cerească: Spiru Haret (1878), Constantin Gogu (1882) și Nicolae Coculescu (1894). Întorși acasă, realizează lipsa Observatorului de care aveau nevoie atât pentru cercetările astronomice pe care le începuseră în Franța, cât și pentru predarea acestei științe la Universitate.

Necesitatea acestei instituții nu era nouă. Ea fusese reclamată încă din anul 1870, când P.S. Aurelian, viitor președinte al Academiei Române, între-

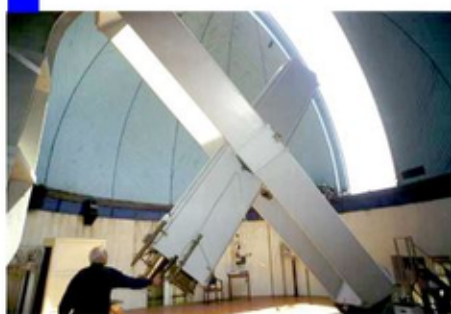
ba Guvernul și corpurile legiuitoare cât va mai dura până ce România va avea și ea o instituție de cercetare atât de importantă care exista deja în țări cu venituri mult mai modeste. Un alt om de cultură, Șt. C. Hepites, se adresează de mai multe ori autorităților, mai ales Academiei abia înființate, reclamând fondarea unei astfel de instituții. Ca director al Institutului Meteorologic, el cunoștea mai bine decât oricine necesitatea unor servicii speciale pentru păstrarea oricărui exacte, determinarea coordonatelor geografice pe cale astronomică sau urmărirea unor fenomene cerești remarcabile.

Urmarea este că, la 1 aprilie 1908, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice Spiru Haret semnează decretul de înființare a Observatorului Meteorologic și Astronomic, numindu-l ca director pe Nicolae Coculescu. Astronomia se va separa de meteorologie abia în anul 1920. Tot la 1 aprilie, dar în 1990, se va înființa Institutul Astronomic al Academiei Române, al cărui nucleu principal va fi Observatorul din Parcul „Carol”.

Observatorul din București al Institutului va rămâne însă cel mai important centru de cercetare astronomică din România, în special datorită dotărilor cu care a fost înzestrat încă de la început. Nicolae Coculescu a făcut tot posibilul ca să achiziționeze cele mai moderne instrumente ale vremii, conform unui principiu care ar trebui să fie valabil și astăzi: „nu suntem atât de bogați încât să ne permitem să luăm lucruri ieftine”. Este vorba despre luneta meridiană și despre luneta ecuatorială. Datorită calităților lor optice remarcabile, precum și grijii cu care au fost instalate de Gheorghe Demetrescu, ele au fost multă vreme cotate printre cele mai performante instrumente de acest tip, făcând astăzi parte din Patrimoniul național, categoria „Tezaur”.

Vasile Urseanu (1848 – 1926) a absolvit școala militară de ofițeri de infanterie din București, fiind repartizat în Corpul Flotilei. A participat la Războiul de Independență, organizând ulterior marina civilă. După începerea celui de-Al Doilea Război Balcanic, a

Luneta ecuatorială

Addenda et corrigenda

OBSERVATOARELE
ASTRONOMICE
DIN BUCUREȘTI

MAGDA STAVINSCHI

Aflăm deseori informații despre Observatorul Astronomic din București. Dar care este acesta? Cei mai mulți se gândesc la Observatorul public „Amiral Vasile Urseanu” de pe Bulevardul Lascăr Catargiu, alții la cel al Institutului Astronomic al Academiei Române din Parcul „Carol”. Mai puțini la Observatorul din Parcul Național al Copiilor. În fine, aproape nimeni nu-și mai amintește că a existat și un Observator pe Dealul Piscului.

Așadar, sunt cel puțin patru observatoare astronomice în Capitală.

Pavilionul principal al Observatorului Astronomic din Parcul Carol I

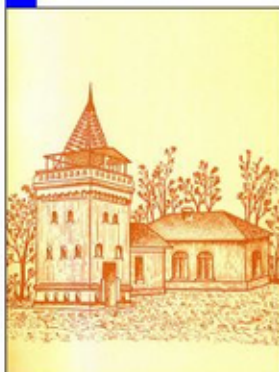
Astronomia are multe aplicații, dar poate cele mai importante se referă la cunoașterea propriei noastre planete. Orientarea în timp și spațiu (calendare sau poziții geografice) a determinat importante măsurători astronomice, și nu vorbim despre cele de la începutul primului mileniu, realizate în sanctuarul dacic de la Sarmizegetusa, ci de cele mai recente, din secolul al XIX-lea. Prima măsurătoare este legată de determinarea rețelei geodezice pentru întocmirea hărții comandate în 1855 de domnitorul Barbu Știrbei ofițerilor Institutului Geografic Militar din Viena, din care făcea parte și prima promoție

de ofițeri români. O personalitate care se va remarca în cadrul acestor operații a fost astronomul Constantin Căpităncanu (1844 – 1893), care a

contribuit, în vara lui 1873, la punerea în practică a primei concepții geodezice militare din România. Rezultatul a fost „Harta celor Trei Constantinii” (Barozzi, Brătianu, Căpităncanu). Căpităncanu a avut o contribuție însemnată și la alcătuirea Serviciului Geografic Militar al armatei române.

În 1895 Constantin Brătianu, șeful Depozitului de Război, intervine la autoritățile statului (Parlament, rege) pentru dotarea instituției pe care o conducea cu

Observatorul Astronomic Militar, în 1895

MIRCEA VULCĂNESCU ȘI RUGUL APRINS

MARIUS VASILEANU

Până în anii '90 nu se vorbea despre participarea lui Mircea Vulcănescu la întâlnirile Rugului Aprins. Și totuși, la întrebarea dacă acesta a fost sau nu membru al acestei grupări, în urma strângerii mai multor mărturii, astăzi se poate răspunde afirmativ.

Mircea Vulcănescu în tinerețe...

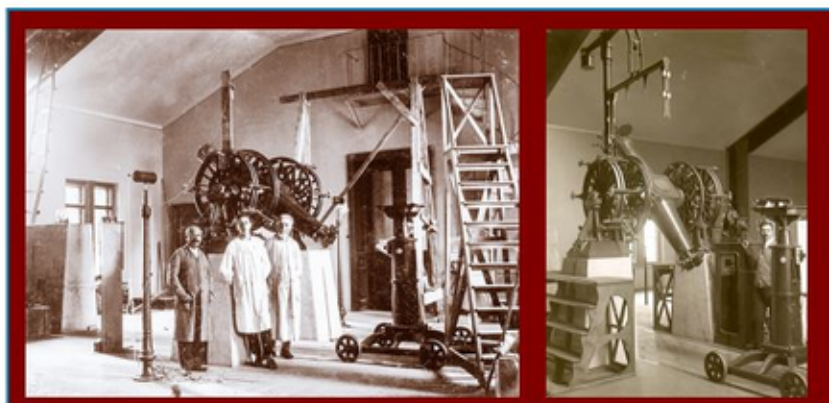
Îndeobște cunoscută, viața lui Mircea Vulcănescu – socotit de câțiva confrați ai generației '27 drept unul dintre liderii *de facto* ai acesteia – a interferat firesc cu membrii viitorului grup numit în acte „Rugul Aprins al Maicii Domnului”. Mircea Vulcănescu a fost bun prieten cu Paul Sterian, cu Alexandru Mironescu și, temporar, cu Sandu Tudor.

Relația lui Mircea Vulcănescu cu Sandu Tudor, viitorul părinte Daniil, care avea să fie inițiatorul Rugului Aprins, a fost oscilantă. În

anii '20, au făcut parte împreună din Asociația Studenților Creștini Români (A.S.C.R.), ca și Paul Sterian. Ba chiar din conducerea acesteia. Așadar, vederile lor erau moderate, niciunul dintre cei trei nu a avut simpatii legionare. Spre deosebire de această asociație studențască, mai puțin numeroasă, era o alta, majoritară, numeric vorbind, Uniunea Națională a Studenților Creștini (U.N.S.C.), care, treptat, urma să fie preluată de mișcarea legionară. De altfel, în timpul studiilor doctorale din Paris, Mircea Vulcănescu frecventează cercurile intelectualilor creștini (Nikolai Berdiaev, Serghei Bulgakov, Jacques Maritain), astfel încât bagajul cultural și spiritual cu care revine la București este nu numai prețios, dar îi conferă și o deschidere către multiple orizonturi. O descoperire personală recentă, despre care voi scrie cu alt prilej, este că în anii '30 sediul A.S.C.R. era tocmai la Mănăstirea Antim, iar un anume anunț vorbește despre o conferință pe care Mircea Vulcănescu urma să o țină acolo. Iată o altă dimensiune a „preistoriei” Rugului Aprins!

● prezență pasageră

Personalitate debordantă, recunoscut ca atare de majoritatea confracților (de la Mircea Eliade până la Emil Cioran), Mircea Vulcănescu face un pas lateral și față de discipolii înverșunați ai lui Nae Ionescu. El însuși un discipol al marelui profesor, realizează limitele magistrului și scrie un eseu de „despărțire”, atunci când excesele politice, mai ales ale unora dintre ucenici, ajung la paroxism (vezi

Luneta meridiană (în stânga, momentul instalării ei, în 1926)

fost înaintat la gradul de viceamiral și mobilizat pe lângă Marea Cartier General. După trecerea în rezervă, el s-a ocupat intens de astronomie, pe care o îndrăgise încă de pe băncile Liceului „Sf. Sava” pe care-l absolvise la București. La 27 ianuarie 1908, este ales președinte al Societății Astronomice Române „Camille Flammarion”, societate abia înființată de Victor Anestin. Primul său scop era construirea prin eforturi financiare proprii a unei clădiri în București pe Bd. Colței (actualul Bulevard Lascăr Catargiu), clădire în formă de navă, care în locul cel mai înalt avea instalată o cupolă astronomică de 5 m și care adăpostea o excelentă lunetă Zeiss, cu diametrul obiectivului de 150 milimetri: acesta este actualul Observator Astronomic „Amiral Vasile Urseanu” din București, singurul observator astronomic din trecut destinat publicului. „Studiul astrelor a devenit o a doua mea pasiune, după marină. După cum vedeți, mi-am construit casa în formă de yacht, cu cupolă de observator, ca, în același timp, când fac observații cu luneta pe bolta cerască, să am

senzația că plutesc și pe mare!”, a afirmat amiralul Urseanu.

La șapte ani de la decesul său, în anul 1933, soția a donat Primăriei municipiului București clădirea. În anul 1941 a avut loc dezvelirea în holul clădirii a unei plăci comemorative, dedicate celor doi ctitori, viceamira-

lul Vasile Urseanu și soția, Ioana Urseanu. În anul 1950 clădirii i s-a redat destinația inițială de Observator Astronomic Popular, în prezent Observatorul Astronomic „Vasile Urseanu” al Municipiului București, care are un rol important în popularizarea astronomiei în rândul iubitorilor acestei științe.

Prin amplasamentul său chiar în centrul Capitalei, ca și prin construcția specială, ridicată între anii 1908 și 1910 după planurile arhitectului Ion D. Berindey, Observatorul de pe Bd. Lascăr Catargiu a atras mereu atenția publicului larg, fiind mai cunoscut decât cel ascuns de copacii din Parcul Carol, dedicat doar cercetării academice.

De aici și confuzia care persistă de atâta timp în presă și care a făcut ca articolul meu, *Ella Marcus, o viață pentru astronomie*, apărut în luna septembrie al revistei, să fie deschis, la pagina 59, cu o ilustrație greșită: clădirea Observatorului Astronomic „Amiral Vasile Urseanu” din Bd. Lascăr Catargiu, și nu a celui din Parcul „Carol”, unde a lucrat ca astronom Ella Marcus. ■

**Radio
România
București fm [98,3 FM]**

ritualului creștin ortodox“ (publicată în volumul omagial *Mărturii pentru Iubire. Părintelui Nicolae-Ioan Bordașiu la împlinirea vârstei de 92 de ani*, coordonator Stelian Gomboș, Ama Aediting, București, 2015, pagina 70).

Adevărata sfințenie

Era de așteptat să impresioneze, deoarece cultura debordantă a lui Mircea Vulcănescu fusese altoită pe multiple studii și talente native. Mircea Vulcănescu a fost un economist de excepție, director, apoi subsecretar de Stat în Ministerul Finanțelor, sociolog, filosof, scriitor. L-au apropiat de Sandu Tudor și de ceilalți confrăți ai Rugului Aprins căutările de ordin spiritual, dedicate creștinismului ortodox, în particular, dragostea față de valorile românești. Este autorul unui binecunoscut volum: *Dimensiunea românească a existenței* (Editura Fundației Culturale Române, 1991), în care propune un „model ontologic al omului românesc“, temă sensibilă și îndelung discutată în epocă și în întreg secolul XX, dar de cele mai multe ori la nivel semidoct, protocronist etc. Mircea Vulcănescu iese din această capcană și trimite la ceea ce Sandu Tudor avea să numească, încă din anii '30, „universalismul românesc“. Cu alte cuvinte, nu este vorba despre un nou pășunism, de autohtonism, ci se referă la ceea ce noi, ca popor și indivizi, suntem în stare să aducem autentic în cultura universală, păstrându-ne astfel identitatea,

fără a diaboliza alteritatea. Este, într-un fel, și unul dintre vectorii care au animat conferințele Rugului Aprins, dar mai ales opera câtorva dintre participanții la aceste întâlniri.

Înrudirea spirituală a lui Mircea Vulcănescu cu Sandu Tudor era și mai adâncă: amândoi

aveau talent pentru artele plastice, scriau poezii și escistică. Amândoi au scris câte un acatist dedicat Maicii Domnului. În mod evident, geniul lui Mircea Vulcănescu, subliniat adesea de confrăți, l-a evidențiat în mod natural în epocă. De unde și mărturia unui alt coleg de generație, anume, Emil Cioran: „Cu cât mă gândesc mai mult la tatăl dumneavoastră, cu atât mai mult mi se pare că era el însuși o excepție uluitoare, care trebuie să evitase de asemenea, printr-un miracol, blestemul nostru comun. Poate părea fără sens să afirmi, cu privire la un spirit cu adevărat universal, că nu gustase din fructul blestemat. Acesta trebuie să fi fost totuși adevărul, întrucât cunoașterea sa prodigioasă era dublată de o asemenea puritate cum n-am mai întâlnit niciodată. Păcatul original, atât de evident în

noi toți, nu era deloc vizibil în el, în el care era destul de împlinit și în care, minunat paradox, se adăpostea evadatul dintr-o icoană. Fie că vorbea despre Finanțe sau Teologie, din el emanau o putere și o lumină a căror definire nu-mi aparține. Nu vreau să fac din tatăl dumneavoastră un sfânt, dar el era oarecum astfel. Luați în considerare că el, înconjurat de scriitori, n-a avut asemenea aspirații, că dorința de a avea un renume i se părea de neconceput, că nu a fost niciun moment sedus de glorie,

Dimitrie Gusti (în centru, cu ochelari) și Mircea Vulcănescu (în stânga profesorului)

Nae Ionescu. Așa cum l-am cunoscut, Editura Eikon, 2009).

În aceste condiții, în anii '30, fiind amândoi membri ai binecunoscutului grup „Criterion”, are loc o neînțelegere între Mircea Vulcănescu și Sandu Tudor, pornind de la un articol polemic publicat de Zaharia Stancu în ziarul *Credința*, la adresa profesorului Dimitrie Gusti – din a cărui echipă de sociologi făcea parte și Vulcănescu. Altercația ajunge până la o ruptură pe care amândoi urma să o regrete mai târziu. Cert este că Sandu Tudor continuă polemica declanșată de Zaharia Stancu cu o adevărată campanie de presă, timp de câteva săptămâni, în același ziar, *Credința*,

pe care-l conduce, incriminându-l fără dovezi și pe M. Vulcănescu, alături de Petru Comarnescu și alți câțiva.

Dacă în prima tinerețe cei doi, Mircea Vulcănescu și Sandu Tudor, se frecventau cu regularitate și erau prieteni, neîndoiește, această lipsă de eleganță a lui Sandu Tudor îl va costa. Și M. Vulcănescu, dar și bună parte dintre confracții de idei se distanțază de Sandu Tudor, devenit la rândul lui ținta unor calomnii nedrepte. Întrucât cel mai bun studiu despre cele amintite mai sus a fost scris de sociologul Ionuț Butoi (*Mircea Vulcănescu. O microistorie a interbelicului românesc*, Editura Eikon, București, 2015), trebuie să menționez că, personal, datorz acelui cercetător informația că există o scrisoare – nepublicată încă – prin care, peste ani, Sandu Tudor îi cere iertare lui M. Vulcănescu.

Deloc surprinzător, cei doi se reîntâlnesc la Mănăstirea Antim la conferințele Rugului Aprins. Trebuie subliniat însă că,

... pe o stradă din București...

în pofida unor mărturii, prezența la întâlnirile Rugului Aprins a lui Mircea Vulcănescu pare să fi fost mai degrabă pasageră. Fizic vorbind, nici nu prea avea când să participe. Mircea Vulcănescu este arestat fulgerător în anul 1946, iar după doar câteva săptămâni de libertate este rearestat definitiv și moare în închisoarea de la Aiud în anul 1952.

Despre participarea lui Mircea Vulcănescu la întâlnirile Rugului Aprins au scris fugitiv Mitropolitul Antonie Plămădeală și părintele Vasile Vasilache, starțul Mănăstirii Antim din acei ani. O altă mărturie este notată de Traian Bălea, fost coleg de studenție: „Îți amintești, părinte Nicolae, cum alături de

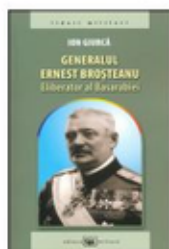
Sultana, Plămădeală, Bragă, dr. Nae Nicolau și alții, plecam de la cămin spre biblioteca Bisericii Antim, să ascultăm conferințele care erau o adevărată hrană pentru sufletul nostru? Se discutau subiecte religioase, care ne preocupau pe toți, dar și probleme de menținere a tradițiilor poporului atât de amenințate de noua ordine. Am auzit atunci vorbind oameni

de înaltă valoare, cum ar fi Mircea Vulcănescu, Sandu Tudor, Andrei Scrima, Vasile Voiculescu sau doctorul Gheorghe Dabija și încă multe alte vâruri ale intelectualității și spiritualității românești, care, prin discuțiile filosofice sau poeziile pe care ni le citeau, au contribuit, cu siguranță, la formarea noastră ulterioară. La fel de interesante erau și dezbaterile științifice susținute de matematicieni și fizicieni precum Octav Onicescu sau Alexandru Mironescu. În anumite zile, spre seară, discuțiile se axau pe teme pur religioase, în așa fel încât orice ascultător să înțeleagă sensurile

... și cu una dintre fiice

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ion Giurcă – GENERALUL ERNEST BROȘTEANU. ELIBERATOR AL BASARABIEI**
Editura Militară, București, 2020, 412 pp.

● **Augustin Mureșan, Laurențiu-Ștefan Szmekovics, Ioan Popovici – DRAPELE RECONSTRUIE ALE UNOR GĂRZI NAȚIONALE ROMÂNE DIN JUDEȚUL ARAD ȘI ÎMPREJURIMI (1918)**
Editura Gutenberg Univers, Arad, 2020, 184 pp.

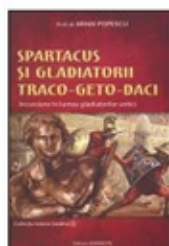
● **Gusztáv-Mihály Hermann – O SCURTĂ ISTORIE A SECOLILOR**
Editura Curtea Veche, București, 2020, 175 pp.

● **Miron Manega – FEMEILE DIN VIAȚA LUI BRÂNCUȘI. IUBIRI TRANSFIGURATE ÎN OPERE DE ARTĂ**
Editura BUREBISTA, București, 2018, 122 pp.

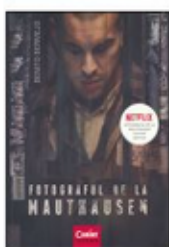
● **DOCUMENTE PRIVIND FABRICAREA TIMBRELOR POȘTALE, FISCALE ȘI A HÂRTIILOR DE VALOARE LA PARIS ÎN SECOLUL AL XIX-LEA IDENTIFICATE ÎN:**
– ARHIVA DIPLOMATICĂ A MINISTERULUI DE EXTERNE AL ROMÂNIEI (VOL. 106, FOND FRANȚA);
– ARHIVES DES COLLECTIONS DU MUSÉE DE LA POSTE (FRANȚA, PARIS). VOLUMUL I (Colecție de documente realizată sub îngrijirea ing. Săvoiu Emanoil Alexandru)
Editura Sitech, Craiova, 2010, 230 pp.

● **Prof.dr. Mihai Popescu – SPARTACUS ȘI GLADIATORII TRACO-GETO-DACI. INCURSIUNE ÎN LUMEA GLADIATORILOR ANTICI**
Editura BUREBISTA, București, 2019, 93 pp.

● **Ion Cârstea – PĂMÂNTUL STRĂMOȘESC DE LA ANNO DOMINI PÂNĂ IERI**
Editura PACO, București, 2019, 360 pp.

● **Benito Bermejo – FOTO-GRAFUL DE LA MAUTHAUSEN** (prolog de Javier Cercas; prefață de Irina-Margareta Nistor; traducere din limba spaniolă de Elena-Anca Coman)
Editura Corint Books, București, 2020, 287 pp.

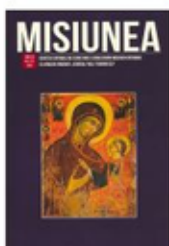
● **Charles Brandt – IRLANDEZUL. ASASINUL MAFIEI** (traducere din limba engleză de Claudia Roxana Olteanu)
Editura Corint Books, București, 2019, 490 pp.

● **Ion Hogas – CAPI DE ADMINISTRATIE ÎN TELEORMAN. 1831 – 2018**
Editura TIPOALEX, Alexandria, 2018, 285 pp.

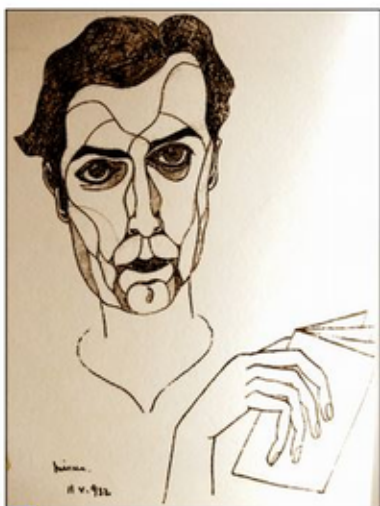

● **REVISTA TEOLOGICĂ** (Publicație oficială a Mitropoliei Ardealului sub redacția Centrului de Cercetare Teologică al Facultății de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna”)
Editura Andreiana, Sibiu, Serie Nouă, Anul XXX (102), nr. 1/2020, ianuarie – martie 2020, 259 pp.

● **MISIUNEA** (Revista Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”)
Anul VII, nr. 1(7)/2020, 260 pp.

acea tentativă a omului decăzut și care roade pe toți muritorii, cu excepția acelor câteva cazuri izolate care și-au găsit inocența la extremitățile spiritului. Nu cred că a înmugurit vreodată în el nesănătoasa idee de a fi un neînțelec; el nu era invidios și nu ura pe nimeni: respingea chiar posibilitatea de a fi demn de așa ceva, el nu s-a străduit să fie, el a fost. Într-o zi când, într-un acces de furie contra a ceea ce eu denumeam «nimicnicia noastră nativă», i-am spus că noi n-am fost capabili să producem măcar un sfânt, el mi-a răspuns cu obișnuita sa curtoazie care, atunci, trăda o oarecare vchemență: «Trebuia s-o fi văzut pe această bătrână pe care am cunoscut-o într-un sat uitat și care, după atâtea mătăanii și rugăciuni, marcase podeaua cu urmele genunchilor săi. Adevărata sfințenie

Autoportret

nu are nevoie să se arate și să fie recunoscută.» (fragment dintr-o scrisoare adresată primeia dintre fiicele lui M. Vulcănescu, Viorica Maria Elena Vulcănescu, publicată în *Revista de istorie și teorie literară*, anul XXXVI, nr. 3 – 4, iulie-decembrie 1988, pagina 193).

Ceea ce mai trebuie spus este că, la doar zece ani distanță, în 1962, și părintele Daniil Sandu Tudor, prietenul lui Mircea Vulcănescu, murca în aceeași închisoare de la Aiud. Mormintele celor doi au rămas necunoscute,

până astăzi. Anonimizarea oamenilor cu viață creștină excepțională – dintre care unii sunt numărați între sfinți – este o constantă a creștinismului ortodox. Dar este și o binecuvântată formă de discreție a „dimensiunii românești a existenței”. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 decembrie 2020, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.

– Cine a criticat-o pe Agnès Sorel, acuzând-o că ar fi introdus stiluri vestimentare imorale?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din septembrie 2020 este:

Doi lei de piatră, simbolizând Orientul și Occidentul

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **Carmen Matei**, din **Târgoviște**, jud. Dâmbovița.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2021.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 15-702, Of. P. 15, sect. 1, București

E-mail-ul nostru: **mistoric@gmail.com**

Imediat după 23 august 1944 autoritățile române au decis crearea unei formațiuni strict conspirate în cadrul Serviciului Special de Informații, de care știau foarte puțini chiar și dintre angajații instituției (Magazin istoric, nr. 10/2020).

„GRUPA SPECIALĂ” DIN S.S.I.

GEORGE TROHANI

După aproximativ zece zile, agenții s-au înapoiat aducând informații prețioase, care apoi au fost exploatate în modul obișnuit al „Grupei speciale”, adică notele au fost trimise reprezentanților serviciului american de informații (O.S.S.) din București, ministrului de Război și colonelului A. Runceanu, șeful Secției 2 din Marele Stat Major.

După câteva zile de la înapoierea acestor agenți, colonelul Lissievici a socotit că este necesar să se mai trimită agenți în Moldova.

In acest timp, venind deseori la Serviciu Alexandru Antohi, un fost funcționar al Serviciului, și spunând că urmează să facă pentru *Jurnalul de Dimineață* o serie de reportaje din Moldova, i s-a propus să îndeplinească și o misiune informativă. A acceptat, deoarece, fiind slab remunerat la ziar, spera la o eventuală viitoare utilizare a lui în cadrul „Grupei speciale”. I s-au redactat instrucțiuni pe circa patru pagini, având ca obiective: situația în general în Moldova și în special în orașele pe care informato-

rul ar fi putut să le viziteze, felul cum se călătorea, dacă liniile ferate din Moldova își schimbaseră ecartamentul. Pentru fiecare dintre orașele vizate să specifice numele capilor autorităților și nuanța politică căreia îi aparțin. Să caute să observe acțiunea organizațiilor politice și în special a Partidului Comunist, „Uniunii Patriotice” și a celorlalte organizații de stânga. Să urmărească ce anume lozinci agitau în rândurile maselor aceste organizații politice și care era rezultatul influenței lor. Apoi, starea de spirit a populației: relațiile dintre

trupele sovietice și populația civilă. Să mai urmărească dacă se observă tendințe separatiste în Moldova și măsura în care, eventual, aceste tendințe erau încurajate de anumite organizații politice sau de anumite autorități sovietice.

După ce le-a citit și memorandumul, Antohi a plecat în Moldova de sărbătorile Crăciunului și s-a înapoiat după Anul Nou, predând o notă documentată despre cele constatate în Moldova și care cuprindea răspunsuri la mai multe dintre întrebările prevăzute în instrucțiuni și care formau preocuparea „Grupei speciale”.

BRUTAR

5

1757. La Rossbach, un mic sat din Saxonia, azi cam la 37 km de Leipzig, o coaliție franco-austriacă (41.000 de oameni) este înfrântă de prusaci (21.000 de oameni), aflați sub conducerea lui Frederic cel Mare, în cadrul Războiului de șapte ani. Generalul francez Soubise, de la comanda armatei aliate, sigur pe el, nu observă că Frederic, cocoțat pe acoperișul unei case din Rossbach, de unde supraveghează mișcările, doar simulează o repliere. El ordonă trupelor să-și părăsească poziția, care era foarte puternică, și să se lanseze în ceea ce crede că este o urmărire. Frederic lansează atunci cavaleria prusacă, condusă de generalul von Seydlitz, apoi infanteria, așa încât aliații pierd 3.000 de morți și răniți și îi sunt luați 5.000 de prizonieri. Prusacii au numai 550 de victime. Frederic are grijă ca prizonierii să fie bine tratați și îi invită pe ofițerii captivi la masa lui: „Domnilor, le spune, scuzându-se pentru frugalitatea tratației, nu vă așteptam atât de devreme și într-un număr atât de mare“.

6

1878. La București, pe scena de la Hotelul „Dacia“, unde se joacă un vodevil în limba franceză, soții Dellemare, doi artiști francezi, au un joc mult prea dezinvolt, ceea ce provoacă un mic scandal, arbitrat de directorul general al teatrelor, Ion Ghica. Ignorând morala și respectul datorat publicului, domnul și-a scos în fața publicului hainele, pantalonii, cizmele și s-a culcat în pat, chemându-și soția. Urmează țipete, fluier, sticle, scaune azvârlite pe scenă. Poliția intervine și interzice familiei Dellemare să mai urce pe scenă.

9

1987. Mihail Gorbaciov este informat că în clădirea Comitetului orașenesc de partid din Moscova este descoperit trupul înșăngerat al lui Elțin, pe fondul ciocnirilor din multe ședințe și din afara lor cu noul lider al perestroikăi. La locul faptei se află un grup de medici, în frunte cu academicianul Evgheni Ceazov. Se dovedește că Elțin a simulat o încercare de sinucidere, cu ajutorul unor foarfeci de birou. Opinia medicilor este că nu există niciun pericol, pentru că rana este superficială. Dar bolnavul este spitalizat.

14

1884. Reprezentanții ai 11 monarhii europene, ai Franței, Imperiului Otoman și Statelor Unite se reunesc la Berlin pentru a discuta, până la 26 februarie 1885, soarta Africii. Inaugurată în mod solemn de cancelarul Otto von Bismarck, conferința este preluatul unei explozii colonizatoare care, până pe la 1900, colorează Africa, pe atlase, în culorile țărilor Europei, ce își împart teritoriile continentului negru. Pretextul conferinței este nașterea statului Congo, un ținut foarte bogat și mai accesibil decât se credea, unde regele Belgiei, Leopold al II-lea, abil administrator, creează un stat liber, legat nu direct de Belgia, ci de o Asociație internațională africană, fondată de el, Leopold fiind suveran cu titlu personal al statului. Așa începe împărțirea bazinului fluviului Congo, între Belgia, Franța, Portugalia, Bismarck sesizând ocazia de a fi o dată în plus arbitru Europei și convocând conferința.

16

1671. Elisabeth-Charlotte de Bavaria, fiica electorului palatin Karl I Ludwig, se căsătorește cu Philippe d'Orléans – căruia i se spune „Monsieur“, fratele mai mic al regelui Franței, un tip efeminat – și le adoptă pe cele două fiice ale mirelui, din mariajul precedent. Tânăra, educată în religia protestantă, este scandalizată de ceea ce descoperă la Curtea lui Ludovic al XIV-lea: intrigă, bârfe, „viciul grecesc“, adică homosexualitatea. Dar este o căsătorie eminamente politică: suveranul francez și-a asigurat neutralitatea palatinatului de pe Rhin în timpul războaielor. Foarte rapid el o consideră pe prințesa palatină ca pe o soră, iar ea se ocupă cu mult drag de contele de Vermandois, fiul regelui și al domnișoarei de La Vallière, pe care suveranul i-l dă spre educație în 1674 și pe care ea îl iubește ca pe propriul copil. Neglijată de soț, Elisabeth se consacră corespondenței, ceea ce îi va aduce porecla de „Ocean de cerneală“. Lasă 60.000 de scrisori, mărturie a victiei sub Ludovic al XIV-lea.

sate de Partidul Comunist din România, în comparație cu lozinci similare susținute de partidele comuniste din țările vecine României; în sfârșit, o lucrare vorbea despre organizațiile de masă susținute de Partidul Comunist (Apărarea Patriotică, Frontul Plugarilor, Confederația Generală a Muncii, Uniunea Sindicatelor), cu concursul cărora urma să se revendice guvernarea țării, excluzând astfel celelalte partide. Dactilograficarea s-a făcut pe hârtie obișnuită, fără număr sau antet, așa cum se obișnuia. Ele au fost alcătuite, printre altele, și pentru edificarea noului subdirector general zilier George Kintescu, numit în timpul guvernării lui Rădescu. Înainte de război acesta fusese informator al lui Moruzov în chestiunile masonice, el însuși fiind

membru de grad înalt al Marii Loji Naționale Române de pe str. Câmpineanu și era considerat ca unul ce avea legături cu serviciul de informații englez.

După ce a stat câteva zile la București, colonelul V. Palius este nevoit, conform ordinului M.St.M., să plece pe front, la comandă de unitate. El iese complet din scenă, iar pe front, în februarie 1945, își găsește moartea.

După plecarea colonelului Palius rămân la conducerea

„Grupei speciale“ colonelul I. Lissievici, locotenent-colonelul T. Borcescu și locotenent-colonelul C. Rădulescu-Sița.

Între timp, Serviciul primește informații disparate și îngrijorătoare de la Constanța. Se vorbea chiar de o tendință de separatism a Dobrogei, în urma activității desfășurate de organizația locală a Partidului Comunist și de Victor Dușa (avocat, licențiat în Teologie și Drept, membru al Partidului Comunist din

litoralul românesc al Mării Negre, colonelul Lissievici ia inițiativa trimerii unui agent destoinic acolo. Ordonă locotenent-colonelului C. Rădulescu-Sița să-i propună un agent capabil să ducă la bun sfârșit o misiune atât de importantă.

După prealabile investigații este propus agentul Stârcea, funcționar al Serviciului, căruia i se pune în vedere să aducă date cât mai exacte despre: direcția, orientarea și adâncimea fortificațiilor de pe teri-

torul românesc al Mării Negre; armamentul greu și ușor cu care sunt înzestrate aceste fortificații; ce trupe, eventual, le ocupă; ce trupe sovietice vin în Constanța, de unde vin și în ce direcție se îndreaptă. I se recomandă să observe și să noteze numerele și semnele

La fel de atent erau urmărite lozincile promovate de comuniști (Fototeca online a comunismului românesc, cota 2/1944)...

1936; de la 4 noiembrie 1944 până în 1947 a fost prefect al județului Constanța, în 1951 era director al Comitetului de Stat al Aprovizionării; în 1958 a fost exclus din partid pentru activitate antipartinică și fracționism). Cum aceste fapte erau prea importante pentru a nu fi verificate și apoi exploatate de „Grupa specială“ și, cum la București se vorbea de anumite lucrări fortificate ce erau în curs de realizare de către sovietici pe

distinctive ale autovehiculelor sovietice văzute în zona Constanței; activitatea desfășurată pe teren, precum și lozincile care sunt difuzate și agitate de Partidul Comunist în Constanța.

Pentru a putea duce la bun sfârșit misiunea, i s-au procurat mai multe acte de identitate pe un nume conspirativ, menite să-i camufleze ade-vărata identitate. Primește o legitimație de ziarist obținută prin bunăvoința directorului Lugoianu de la *Universul* și

În cursul lunii octombrie era mutat la S.S.I. și repartizat ca șef al Secției I Informații locotenent-colonelul C. Rădulescu-Sița, care urma să-l înlocuiască pe colonelul V. Palius, nevoit, în ciuda intervențiilor Serviciului, să plece pentru stagiul pe front, la comandă de unitate. Rădulescu-Sița este inițiat în lucrările speciale și este pus în legătură de colonelul Lissievici cu reprezentanții O.S.S. din București. La Rădulescu-Sița începe să vină aproape regulat un american care cunoștea bine limba română și se prezenta sub numele de Charlie. De asemenea, locotenent-colonelul C. Rădulescu-Sița mergea descori la Misiunea Americană din București, Direcția Serviciul de Informații. Aceste legături au fost păstrate până în luna martie 1945.

În aceeași ordine de idei și pentru a-și întinde cât mai mult antenele, colonelul Lissievici, profitând de plecarea în cursul lunii noiembrie

1945 a Eșalonului Serviciului pe Frontul de Vest din Ungaria, a convocat în biroul său pe șefii de centre, pe colonelul Palius, care urma să instaleze pe front centrele informative, și pe locotenent-colonelul C. Rădulescu-Sița, în calitate de nou șef al Secției I Informații.

Cu aceea ocazie, colonelul Lissievici le-a pus în vedere acestor șefi de centre că în afară de misiunea lor normală urmează să-i procure informațiuni cu privire la relațiile dintre trupele române și cele sovietice, modul de comportare al trupelor sovietice față de populația locală maghiară și slovacă, dacă trupele sovietice inițiază și încurajează anumite curente politice de stânga în rândurile acelorasi populațiuni și mai ales dacă trupele sovietice influențează aceste populațiuni în mod favorabil sau defavorabil, față de România cât și față de ceilalți aliați.

Colonelul Lissievici a atras atenția șefilor de centre în

mod special asupra delicateții acestei misiuni, subliniind că rezultatul acestor preocupări nu trebuie să figureze în rapoartele lor informative, ci să le comunice pe cele mai puțin importante, cifrat, prin radio, cu mențiunea „pentru colonelul Lissievici“, iar pe cele mai importante să i le trimită lui sau locotenent-colonelului Rădulescu-Sița prin curieri de încredere.

Colonelul Palius a plecat cu Eșalonul și a instalat în cursul lunii noiembrie 1944 centrele informative pe Frontul de Vest, iar după puțin timp de la plecarea și instalarea acestor centre informative au început să sosească informațiunile cerute de colonelul Lissievici.

Spre sfârșitul lunii noiembrie 1944, locotenent-colonelul Borcescu era mutat din Serviciu, plecând ca director de cabinet pe lângă vicepreședintele Consiliului de Miniștri, dr. Petru Groza. Deși el nu mai făcea parte formal din Serviciu, continua să facă parte din „Grupa specială“. De aceea, în mod curent, după-amiaza el venea la S.S.I., unde își rezervase casa de fier în fostul lui cabinet de lucru și unde lucra, bineînțeles numai pe linia „Grupelor speciale“.

În prima jumătate a lunii decembrie 1944 colonelul Palius, care se înapoiase dintr-o primă deplasare pe front, a dat la dactilografiat câteva lucrări. Una se referea la organizarea propagandei sovietice; alta privea introducerea în armata română a unor organe politice, după modelul Armatei Roșii; o lucrare se referea la temele și lozincile ce urma a fi lan-

Prezența trupelor sovietice constituia un motiv de îngrijorare (Fototeca online a comunismului românesc, cota 55/1944)

Instalarea Guvernului dr. Petru Groza a adus și sfârșitul „Grupei speciale”: manifestație în sprijinul noului guvern; în primul rând Nicolae Ceaușescu și Miron Constantinescu (cu ochelari; Fototeca online a comunismului românesc, cota 6/1945)

între Aliași existau deosebiri de vederi și disensiuni care impuneau imediat o luare de contact.

S-a stabilit că sinteza politică, ca de altfel și cea militară, trebuia să se termine cu o concluzie, a cărei redactare și-o

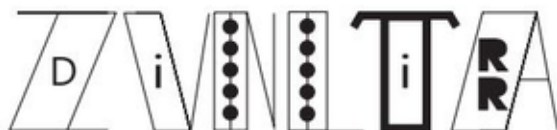
rezerva Rădulescu-Sița. Apoi s-a pus în vedere redactorilor sintezei – șefii de fronturi și Nicolae Trohani – ca prima formă a sintezei să fie gata cel mai târziu la 27 sau 28 ianuarie 1945. La data fixată

s-a predat proiectul cu sinteza politică. Locotenent-colonelul Rădulescu-Sița a făcut o serie de modificări pe text, a pus concluziile, după care lucrarea a fost dată la dactilografiat pentru a fi bătută în trei exemplare, întrucât șeful S.S.I., generalul Săvoiu, voia să o prezinte și celor doi noi subșefi ai Serviciului, G. Kintescu și colonelul Hristescu.

În luna februarie 1945 s-a continuat strângerea de material și redactarea de însemnări pentru sinteza lunară, iar către finele lunii s-a redactat chiar proiectul sintezei. Din cauza schimbării de guvern s-a renunțat să se mai dea o sinteză pe luna februarie 1945. Iar la 6 martie 1945 s-a instaurat guvernul dr. Petru Groza, care avea alte obiective politice.

În final, toți cei care au activat în cadrul „Grupei speciale” și au fost identificați au ispășit în temnițele comuniste. ■

ÎN VESTUL SĂLBATIC (Criptografie: 3, 4, 3, 8, 8)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului DIN MITOLOGIA UNIVERSALĂ, din nr. 10/2020

ATARGATIS – OM – PALAIMON
– PUA – APIS – ETANA – D – OIL –
OMER – LEO – SOARE – M – OLEN – H
– TANA – ANA – A – AS – MONAHISM
– ASA – ULIR – OS – ATTYS – ENOMAU
– NA – AURA – SARM – ANANTA – S –
ATE – TAPA – IUPITER

Soluția jocului **DRACULA**, din
nr. 10/2020

ȚEPEȘ ȚEPE PREGĂTEȘTE ÎN PIAȚĂ
(TE – PESTE – PE/PRE/G/A/T – ESTE –
ÎN – P – IATA)

un buletin de populație, eliberat de Prefectura Poliției Capitalei.

După procurarea acestor acte, agentul Stârcea pleacă la Constanța. La câteva stații de București este dat jos din tren și întors în București. Se plânge la Serviciu că i s-a furat paltonul. Pleacă din nou, izbuteste să ajungă la Constanța și își îndeplinește misiunea. După aproximativ zece zile se reîntoarce în București, aducând un bogat material ce interesa „Grupa specială”.

În ajunul Crăciunului 1944 colonelul I. Lissievici este înlocuit la conducerea S.S.I. prin colonelul, ce devine în curând general, Gheorghe Săvoiu. „Grupa specială” și-a continuat activitatea. Locotenent-colonelul C. Rădulescu-Sița preia conducerea și menține mai departe legătura cu reprezentanții O.S.S. din București.

După plecarea de la conducerea Serviciului a colonelului Lissievici, locotenent-colonelul C. Rădulescu-Sița i-a dat dispoziție lui Nicolae Trohani ca, pe linia activității speciale, să alcătuiască de două – trei ori pe săptămână o revistă a presei române, insistând în special pe analiza articolelor apărute în presa de stânga și mai cu deosebire cea a Partidului Comunist din România. Această

revistă a presei se bătea la mașină la început în două exemplare și apoi în trei. Unul dintre exemplare era înmănat reprezentanților O.S.S.

Nicolae Trohani era repartizat formal la Agentura Frontului de Vest, unde era șef maiorul Ion Bălțeanu și unde trecuse personalul bugetar al fostei Agenturi a Frontului de Est, care acum se regrupa pentru a pleca în cadrul unor centre informative pe zona de operațiuni din Vest. Secția I Informații se găsea

finele lunii ianuarie 1945, noul șef al S.I.I. dorea ca, în afară de buletinul informativ zilnic, să se difuzeze și un buletin informativ lunar, care să poarte denumirea de „Sinteză”. Ea urma să se facă de toate secțiile Serviciului. Secția I Informații îi revenea însărcinarea să facă un buletin-sinteză lunar, care să cuprindă un rezumat al informațiilor politice și militare externe. Sinteza Secției Informații urma să aibă două părți: o parte militară, redactată de cei doi șefi ai Fron-

tului de Vest și Sud, și o parte politică, a cărei redactare îi revenea lui Nicolae Trohani. Acest buletin-sinteză urma să fie difuzat prim-ministrului, șefului Marclui Stat Major și, poate, la Palat. Locotenent-colonelul Rădulescu-Sița spunea că generalul Săvoiu lua se această inițiativă întrucât, fiind aghiotant pe vremea regelui Ferdinand, vedea

lunar o sinteză informativă redactată de Marele Stat Major, care era deosebit de apreciată.

Începând din luna ianuarie 1945 s-a început extragerea rezumativă a informațiilor politice externe ce erau sintetizate pe țări. Întreaga presă și comunicările radio din acea vreme reproduceau știri, declarații și reportaje relative la necesitatea unei întrevederi a celor „trei mari”, întrucât

... și în general manifestațiile organizate de ei, precum cea din 7 noiembrie 1944, din fața fostului Minister al Afacerilor Străine și a noii clădiri a Guvernului (Fototeca online a comunismului românesc, cota 137/1944)

într-o mare criză, lipsită de legături și de surse informativ. I se cerea să întocmească un buletin informativ extern. Pentru a suplini lipsa surselor de informații, s-a apelat la ascultarea posturilor de radio străine, iar Nicolae Trohani a căutat să procure diferite publicații străine, pe baza cărora să se întocmească acel buletin, lui revenindu-i în parte comentarea și redactarea știrilor și a buletinelor. Începând de la

[Constantin, n. 1828, ziarist, avocat stabilit la Brăila, deputat și senator liberal] și generalul Pastia. Ori de câte ori am rămas singuri, generalul și cu mine, neconținut a vorbit de dumneata, „de Gogu”: „Când am cu cine vorbi de el, mi se umple inima”, exact fraza generalului.

Să revin la subiect. Prima parte.

Cociaș m-a luat deo parte. Am început să vorbim de ale politicii. Între altele, mi-a spus, în rezumat destul de lung, un discurs politic care nu mai era altceva decât o lingușeală la adresa domnului Sturdza [D.A., 1833 – 1914, șeful P.N.L. din 1892], bineînțeles fiind de față domnul Sturdza când l-a ținut. Imediat după acest rezumat, mi-a spus că înainte de discurs, într-o gălceavă cu domnul Sturdza i-a zis: „Dumneata ești om de stat, poți să ai nevoie de mine, dar eu de dumneata nici-odată”. N-am scăpat ocazia de a-i spune surâzând și prietenos: „După o asemenea declarațiune amicală se cuvenea un discurs așa de sever”. De aici veni vorba de ipoteticul Minister național-liberal. „Cu cine? N-ai cu cine. Nu vezi că n-ai cu cine?” etc etc. Când îi răspunsei: „Dar elementul tânăr?” foarte repede aruncă cuvântul: „Cu Palade?” și cu și el eram surprinși: eu de mirarea lui, el de credința mea în munca și talentul, buna credință și devotamentul lui Palade. Și apoi foarte ușor ne-a fost să-l prinz când i-am strecurat că se simte nevoie de tineri (cam de vârsta

Constantin Cociaș

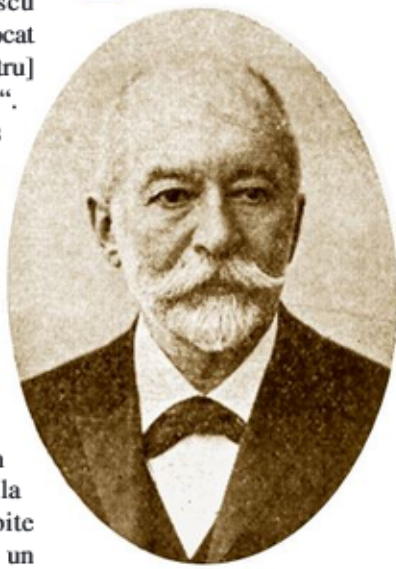
lui) să-și spuie cuvântul care să-i ministerializeze, „să devie ministeriabili”. Din această pricină poate, pe care ți-am spus-o în trecut și ff. pe scurt, eu am văzut elementul provincial, cu manierele, cu naivitățile, cu prezumția, cu egoismul și strâmtenia lui. Cu viitoarele lui pretenții. M-am gândit la problema pe care dumneata o vezi ridicându-se în Ziua de Apoi, ziua când național-liberalii vor veni la putere. Ceea ce m-a surprins: „Stătescu [Eugen, 1836 – 1905, avocat și om politic liberal, ministru] nu mai citește, este înapoi”. Asemenea cuvinte la Cociaș mi s-au părut imposibile. (Mi se lasă condeiul, am unul imposibil).

A doua parte. Vorbii de dumneata. Se simțea de ultima lui înțelegere în redacție. N-am înțeles de ce Ștefănescu vorbește prin „ochii căruia dumneata vedea”. După ce l-am ascultat, l-am făcut atent la următoarele lucruri: „Iubite Cociaș, nu există în partid un

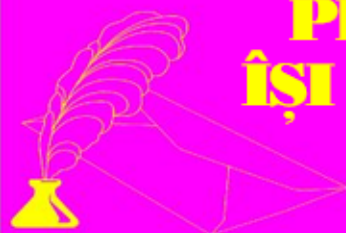
om care să cunoască mai profund oamenii ca directorul *Voinței naționale*”. „Ce, vrei (era surprins) să-i atribui cea mai mare calitate a lui Ion Brătianu [Ion C., 1821 – 1891, om politic liberal, ctitor al României moderne]?” „Nu m-am gândit la asemenea apropiere, căci nu știu cât Ion Brătianu cunoștea oamenii; ți-o afirm însă că nici Stătescu, nici Sturdza, nici Aurelian [P.S., 1833 – 1909, agronom și om politic liberal, disident] (vai, trebuia să-l pui!), nici

Pherekide [Mihai, 1842 – 1928, om politic liberal] nu au puterea de a înțelege mai repede și mai deplin pe oameni. Aceasta este credința mea. „Care este cauza?” Nu i-am înțeles bine întrebarea și i-am spus. După câteva deslușiri, i-am răspuns: „Este singurul care ar putea face istoria psihologică a tuturor oamenilor noștri de stat, marcanți, reali sau aparenti”.

D.A. Sturdza

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Cu o depresie rebelă, scriitorul Barbu Ștefănescu Delavrancea (1858 – 1918), își petrece verile 1893 și 1894 în stațiuni din Elveția și România, unde urmează tratamentele la modă în epocă cu hidroterapie. Îi împărtășește lui Gogu Cantacuzino (1845 – 1898), directorul foii *Voința Națională* unde lucra, progresele însănătoșirii, dar strecoară și considerații politice. Găsește asemănări izbitoare între spiritul politic cultivat pe malurile Senei și ale Dâmboviței. O opinie ciudată: nu-i place defel Turnul Eiffel, inaugurat la Paris în 1889. Scrisoarea e plină de complimente, directe sau mediate, pentru adresant. Talentul de scriitor răzbate cuceritor din cele trei scrisori, păstrate într-o arhivă particulară.

Barbu Ștefănescu Delavrancea (stânga) și Alexandru Vlahuță

*Barbu Delavrancea către
Gogu Cantacuzino*

Champel, 13 august 1893

Scumpul meu domnul director,

Credeam că astă dată mă voi ține de cuvânt. Au trecut trei zile peste data fixată ca să-ți scriu. Nu știu de ce am presimțiri că ești supărat pe

mine. Nu mă simt decât cu o vină: n-am fost sănătos ca să lucrez cât trebuia, cât eram dator, cât se cuvine să lucreze un adevărat soldat. Ideea că am avut anul acesta aerul de a mă codi și de a mă strecura de la lucru mă tulbură mai mult decât orice preocupare.

Ca să reviu la ceea ce am făgăduit a-ți comunica. N-are vreo importanță deosebită, dar totuși este un mic semn.

Înainte de a mă stabili în Champel, am făcut înconjurul lacului (Babinski [medic polonez] îmi spusese: nu scăpa ocaziile de a merge pe lacul de Lemman). Ce m-a hotărât mai mult la această petrecere au fost Palade [Gheorghe, 1858 – 1903, avocat liberal, ministru după 1895] și madam Palade (ca este prăpădită după bravul nostru gros și el se ține imperial și draguț). Era cu noi și Cociaș

la Agapia, dar la Bistrița, dar la Ialomicioara etc etc.

Mă gândesc, domnule director, să-ți supui planul detaliat al unei societăți pentru o instalație europeană de băi. Să nu râzi de mine, cel puțin să aștepti ca să-ți vorbesc. Și cu atât mai ușor se poate face cu cât tendința este: la o parte toate mașinăriile de până acum, recunoscute ca inutile, dacă nu chiar vătămătoare uncori. Eu să încerc să le fur secretele. Din civilizație este permis să furi!

Mă țineam să-ți comunic, domnule director, o impresie de la Paris: am citit aproape întreaga lor campanie gazetărească privitoare la alegerile din urmă și mi s-a părut, afară de *Le Temps* și de *Debats*, că sunt tot așa de jos parizienii ca și bucureștenii. Nu suntem noi mai rău. N-am mai găsit nici spiritul, nici claritatea, nici corectitudinea limbii franceze în furia lor. Din nenorocire, îți pot cita epiteze adresate adversarilor: c...t, ori porcade: infect, mizerabil, hoț, butelie cu..., iar primul ministru este tratat de „provincial stupid și feroce”. și pentru ca să nu rămânem noi mai în urmă în politică, au și ei junimismul lor. Iacă rolul junimiștilor îl joacă radicalii socialiști sau neo-socialiști. Tot programul lor se reduce la: Franța nouă, adică cră nouă sau forțe noi și înainte sau purificare (și ce pungași îmi par a fi) înăuntru și demnitate în afară. Ceva vag, fals, netrebnic îi caracterizează ca și pe junimiștii noștri. Ceea ce îi aseamănă și mai mult: amici ai ovreilor și ovreizați. E drept însă să adaug că toate gazetele aproape mi s-au părut ovreizate.

Eugen Stătescu

Când urmărești câțva timp ziarele pariziene capeți convingerea că la francezi în politică este o adevărată babilonic din care nu lipsește nici chiar turnul, turnul Eiffel, o necuviință, o insultă adusă geniului artistic francez, o momeală a spiritelor ușurele.

Domnule director, în Elveția s-au început o mișcare serioasă în contra ovreilor. Antisemitism în Elveția? Nu știu dacă or fi 10.000 în cele 3 milioane și jumătate de elvețieni. Îți voi scrie peste două zile (sigur) ce șiret au început lupta contra ovreilor. Desigur că ai văzut din depeși votul plebiscit în acțiunea tăierii animalelor [aluzie la legea elvețiană care interzicea sacrificarea rituală – coșer – a vitelor]. Este aici o lovitură teribilă ce se dă puținilor ovrei din Elveția. și în Elveția tot partea franceză nu înțelege chestiunea.

Ce neam extraordinar (francezii), de geniali și de naivi! Eu îi ador, deși mi-e foarte ciudă pe fanfaronada și copilăria lor. Nici în Elveția

nu s-au vindecat de ușurința și repeziciunea superficială a caracterului lor, propriu numai pentru opere artistice geniale.

Domnule director, voiam să-ți comunic oarecari impresii ce am primit și am lăsat unui amic al domnului S. în scrisoarea viitoare. Mai am două săptămâni de cură obligată.

Domnule director, o fi banal să-ți spun: te doresc foarte mult, dar așa este. Foarte mult te doresc și regret că nu am putut să-ți fiu la post în timpul greu, regret foarte mult. Am primit o scrisoare de la Ioanovici și îi voi scrie. El îmi spune cât lucrezi dumneata, știre care mă doare.

Multă sănătate doamnei Cantacuzino și copiilor, multă sănătate dumitale.

Al dumitale supus și devotat amic, Barbu Delavrancea

Am visat pe Protopopescu. Te rog dacă îl vezi să-i spui că îl sărut și îi doresc sănătate.

Același către același

Slănic, 9 august 1894

Scumpe domnule director,

Nu ți-am scris o lună de zile fiindcă nu aveam nimic bun de comunicat. Nu îmi venea să te mai tulbur cu neajunsurile și preocupările mele destul de uricioase. De opt zile de când sunt mai bine am păcătuit prin neglijență. De aceste din urmă zile te rog să mă ierți. Te mai rog să crezi că n-a fost zi în care să-mi fi uitat de iubitul meu director.

Neconținut am vorbit de dumneata, firește având și cu

După câteva suceli și învârtituri de avocat cu oarecare dibăcie, s-a refugiat într-o mică acuzațiune că dumneata ai fi indus în eroare pe d. S[turduza] cu ocaziunea acelei faimoase comunicări a delegațiunilor de județe. I-am spus ceea ce știam despre această împrejurare și mi s-a părut că înclină sincer (pe cât poate fi sincer a crede că d. C. se înșală). Din discuțiune în discuțiune, când, descriind rolul real și în mare parte neaparent pe care în adevăr l-ai avut și îl ai dumneata în evoluția partidului, am ajuns a-i spune că fără directorul *Voinței* partidul s-ar fi duminat. M-a întrerupt astfel: „Îmi pare rău că nu-l cunosc bine, mă voi sili să-l cunosc“. Iacă foarte în rezumat a doua parte.

Palade mi s-a părut, ca totdeauna, plin de inimă și dacă se poate și mai hotărât în luptă.

Gheorghe Palade

Domnule director, îmi trebuie să mai stau vreo zece zile. Te rog să nu gândești de rău. Aici n-am voit să știu prin ziarul *Voința națională* ce se petrece în țară; mi s-a oprit imperios în timpul curei de a lucra sau ceti mai ales lucrurile care mă pasionează.

Scumpe domnule director, te doresc din toată inima și aș fi fericit să pot începe lucrul cu putere și curaj. Tot îmi mai dau în petic cu boala, dar din ce în ce mai slab. Multă sănătate duminale, doamnei Cantacuzino și copiilor, complimente lui Manole.

Al duminale supus și devotat, Barbu Delavrancea

Același către același

Champel, 26 august
1893

Mult iubitul meu
domnule director,

Au trecut cinci, șase

zile de când trebuia să scriu. Progresul meu spre bine se ascămână cu progresul lumii despre care vorbește Goethe: merge în spirală, adeseori se scoboară mai jos decât a fost pentru a se ridica mai sus decât se ridicase. În orice caz, este dezgustător ca un om să fie nevoit să se ocupe de animalul din el. Până în anul acesta cu nu am știut ce este această nesuferită și nedemnă ocupațiune. Iarăși începusem la vale și de accia nu mi-a venit să scriu.

Domnule director, când mă gândesc la frumusețile din țară de la noi și le compar cu Champelul, nu-mi trece cu niciun preț ideea: cât de proști suntem noi românii, adică cât de neglijenți și de nedezechetați suntem! Atâți mii și mii și mii de lei pe care îi aruncăm peste hotare când am putea foarte bine să ne vindecăm la noi. E însă ceva care scuză la bolnavi ieșirea din țară: instalațiunile din străinătate. Curățenie, ordine, pricepere, liniște și aceea nepăsare de cum ești îmbrăcat și de cine este lângă tine pe care nu le poți avea încă la noi.

Nimic alt aici decât apă rece care variază natural între 7 ½ – 11 grade. Ceea ce te miră este râul Arve. Arvul este de lățimea Argeșului nostru și poate să se apropie de aceeași cantitate. Ei bine, această apă, când nu mai poți de căldură, sub raze[le] de 35 grade ale soarelui, ea nu se ridică mai sus de zece grade și se coboară până la șase grade.

Dar cu tot Arvul lor, ce nu s-ar face la noi sub poalele Ceahlăului, unde cade o apă tot așa de rece, dar limpede și luminoasă ca diamantul. Dar

Delavrancea

AGNÈS SOREL MISTERUL UNEI MORȚI CONTROVERSATE

THEO STĂNESCU-STANCIU

Histoire des Sciences Médicales, publicația oficială a Societății Franceze de Istorie a Medicinii, în nr. 3/2006, găzduia una dintre cercetările ce aveau să-i confere doctorului francez Philippe Charlier supranumele de medic al capetelor încoronate sau de Indiana Jones al cimitirelor, el fiind implicat în investigații ale rămășițelor unora dintre cele mai interesante personaje ale istoriei – de la

Tutankhamon, la Richard Inimă de Leu sau de la relicvele lui Ludovic al IX-lea împrăștiate pe întreg teritoriul Franței (Magazin istoric, nr. 12/1996, 7/2018) până la cele ale lui Adolf Hitler.

„Cine a ucis-o pe Doamna din Beauté?” – o întrebare la care a încercat să răspundă echipa pluridisciplinară coordonată de el și formată din 22 de specialiști de la 18 laboratoare și institute de cercetare din Paris, Reims, Strasbourg, Bourges, Lille sau Grenoble. Șase luni, anatomopatologi, paleopatologiști, paleoparazitologi, histologi au lucrat cot la cot pentru a oferi un verdict în cazul uneia dintre cele mai controversate morți de la începuturile Renașterii: prea-frumoasa Agnès Sorel (1422 – 1450), amanta oficială a regelui Carol al VII-lea (1429 – 1461).

Imortalizată de Jean Fouquet (Magazin istoric, nr. 9/2020) sub chipul Fecioarei alăptând pruncul, Agnès Sorel face parte dintr-o categorie specială de personaje ale istoriei: cele care și-au revoluționat epoca, dărâmând bariere și desființând tabuuri.

S-a născut fie într-o regiune renumită pentru vița de vie – Fromenteau (Touraine) – fie, după alți biografi, în Picardia, la Coudun. Familia

Sorel (uneori, în documentele vremii, apărând și sub forma Soreau), ce făcea parte din rândul micii nobilimi locale, a decis trimiterea lui Agnès în serviciul ducesei Isabelle de Lorraine (1410 – 1453), viitoarea regină de Napoli și de Ierusalim. Recunoscută atât pentru frumusețe, cât și pentru spiritul viu și curajul de a-și spune opiniile, Isabelle a fost încă de la început impresionată de personalitatea tinerei

din Touraine. Recunoștea, poate mai bine decât oricine, farmecul aparte, grația, trăsăturile unui chip aproape perfect, cu atât mai mult cu cât erau dublate de o minte ascuțită și o dorință aprigă de a învăța și a se perfecționa. În scurt timp, după cum avea să noteze unul dintre biografi regelui Carol al VII-lea, Jean Delort, la începutul secolului al XIX-lea, „reputația frumuseții sale răpitoare avea să

cine. Mai ales cu inginerul Dragu, carele mi s-a părut un om perfect, pe cât omului îi dat să fie perfect. Bun, blând, delicat, de o veselie delicioasă, iar nu zgomotoasă. Vorbește rar, dar corect, frumos de corect. Aceste 15 zile din urmă cu el, mai mult cu el le-am petrecut. De dumneata vorbește cu o admirație sinceră, profundă, uncori atingătoare (în sens de emoționantă).

Tot cam așa vorbea și inginerul Hazu, dar simțeam că nu te cunoaște îndestul. Dragu te înțelege, deși din depărtare, minunat și în politică, așa că de câte ori face vreo ipoteză despre modul dumitale de a lucra și de a voi politicește, de atâtea ori mi-aduce aminte de vederile și de idealul dumitale.

Parcă cu el ai fi discutat tot atât de des ca și cu unii din noi care au avut norocul de a te cunoaște de aproape. Azi chiar, la dejun, eram numai cu el, după o lungă și delicată discuție în care nu s-a ridicat tonul de la nota intimă, după o pauză mi-a zis: „Cantacuzino, iacă un om care cunoaște oamenii, iacă un om care are și idealul și acele facultăți care face pe om pozitivist...” și după altă pauză: „Cea mai înaltă inteligență practică pentru afacerile publice, dar nu pentru el, de loc pentru el...” și apoi, trist: „Cât timp altfel de oameni ne vor conduce politica, va fi încă o nenorocire pentru țară”.

Deși mi-a spus că personal îți este recunoscător, din discuție, din accent, din cuvinte și din modul lui de a fi, am înțeles că la dânsul nu recunoștința vorbește, ci „convincerea senină”. Dragu mi-e foarte drag

Mihai Pherekyde

și mi-a devenit și mai simpatic după ce am aflat toate nenorocirile lui intime, nu de la el, ci de la Vlădoianu.

Despre mine, puține și proaste.

Venind aici, două greșeli am făcut. 1. Am lăsat pentru ziua din urmă ca să văz pe dr. Cantacuzino [Ion, 1863 – 1934, medic bacteriolog, fondatorul Institutului ce îi poartă numele] (îmi expediasem bagajul). M-am dus la doi... Atâtea femei (unele frumoase) erau la dumnealui încât... n-am mai așteptat. Seara, atâtea femei..., iar am plecat. N-am voit să știu că sunt eu, de teamă de a nu-i tulbura ocupația cu eremiadele mele. Deci am plecat. Hotărât să devin prada dr. Pastia [Gheorghe, n. 1853; scrie *Idroterapia ca mijloc curativ în boalele nervoase și mentale*] 2. Cu ceea ce îmi dăduse dr. Cantacuzino mergea foarte bine. Aici m-a pus pe apă și băi reci. Apele, uf! sunt teribile. O lună de nr. 6. Luasem lumea în cap. Aproape zilnic pe munți și

singur. M-a oprit de a merge mult. Dureri neobișnuite prin pereții stomacului. În sfârșit, i-am spus doctorului că nu mai merge cu nr. 6. Era a patra oară. Și tot el mi-a spus: „N-ai luat prea mult... poți căpăta un catar!” Eu...? De zece zile nu mai iau ape dar mi-am tulburat stomacul. De unde eram bine cu el înainte de Slănic, acum stau prost. Iacă a doua prostie.

Băile însă mi-au făcut bine. Îmi plac. O mulțime de simptome uricioase au dispărut. Acum, când lumea e puțină, pot să am rând la masaj și să fac duș cum se cade. Dr. Pastia este harnic la hidroterapie, poate chiar că o înțelege bine, dar... dar numai atât. Cu apele minerale, credința mea e că habar nu are.

Scumpe domnule director, te rog să nu te superi dacă mai stau aici. Dumneata să nu te superi. Dumneata. Am primit circulara iscălită de comitetul electoral. Sper însă să viu mai bine dacă nu viu mai de grabă. Te rog să-mi spui un cuvânt asupra acestui punct – și altul despre sănătatea dumitale, a doamnei Cantacuzino și a copiilor frumoși. Mi-e dor de toți dumneavoastră. Nu știu de ce am credința că dumitale ți-au făcut mult bine băile. și deși sunt sigur, sunt nerăbdător de a-mi confirma dumneata aceasta printr-un rând.

Vă doresc. Mă ierți... să te îmbrățișez cu dragoste și devotament. Sărut mâinile doamnei Cantacuzino. Sărutări și sănătate copiilor. Pe finul, pe Cristi, îl sărut drept în frunte. Complimente amicilor de lucru cărora le mulțumesc.

Al dumitale devotat, Delavrancea ■

Carol al VII-lea și soția, Maria de Anjou

Și, pentru a-i aduce mult iubitul zâmbet pe buze, Carol ar fi fost în stare să îi ofere orice. Niciun dar nu era prea extravagant pentru Belle Agnès, cum își alinta protejata. Nenumărate bijuterii, care mai de care mai spectaculoase și mai valoroase (istoria consemnează că ar fi fost prima femeie care a primit un diamant tăiat special) sau haine de tot felul. Baierile pungii regale nu se închideau niciodată! Pe lista cadourilor speciale s-au înscris și proprietăți, precum domeniul de la Loches, pe malul Indre, sau castelul de la Beauté-sur-Marne (astăzi, din păcate, nu mai există), ultimul permițându-i lui Carol să își complimenteze iubita: „Acum sunteți de două ori o adevărată Doamnă a Frumuseții“!

Sfârșit în chinuri

Pentru a-și întreține frumusețea și, totodată, pasiunea regelui, Agnès s-a folosit de multe tertipurii: utiliza un machiaj zilnic special, pe bază de

praf de scoică, ce îi conferea o strălucire aparte tenului; își înroșea puternic buzele, colorându-le cu ajutorul unei paste obținute din petale de mac de câmp; își epila sprâncenele și partea de sus a frunții (considerată, în epocă, una dintre cele mai erogene zone ale corpului feminin). Cercetările recente au demonstrat însă că ultimul aspect – epilarea frunții – s-ar fi făcut și dintr-un scop estetic, ochii foarte mari ai metresei regale puteau părea disproporționați în comparație cu restul chipului, așa că alungirea frunții îi permitea obținerea unui echilibru atât de mult dorit.

Cu o asemenea imagine, după cum a observat și Steenackers, întreaga lor poveste de dragoste, faptul că „o amantă a fost transformată din punct de vedere social în favorită regală nu numai că a reprezentat pentru acele vremuri o noutate, ci a adus cu sine o adevărată revoluție și, ca toate revoluțiile, nu a putut să lase în urmă decât

indignare și ură“. Mulți dintre contemporani s-au arătat scandalizați, considerând-o pe fermecătoarea Agnès o manipatoare ticăloasă, o târfă de lux. Cronicarul Georges Chastellain (1405? – 1475), susținătorul taberei celui mai important adversar al regelui, Ludovic (1423 – 1483), fiul său cel mai mare și moștenitorul tronului, care nu avea cum să o vadă cu ochi buni pe Agnès, o condamna pentru că devenise un prost model: „Toate femeile din Franța și Burgundia au pierdut enorm la capitolul modestie, încercând să urmeze exemplul acesteia“. A acuzat-o că „s-a aflat la originea și la producerea“ de stiluri vestimentare inadecvate moralei epocii. Rochiile sale cu tăieturi speciale i-au scandalizat pe mulți. Ajuns la anii senectuții, istoricul și prelatul Jean II Jouvencel des Ursins (1388 – 1473) le înfieră, descriindu-le ca având „deschizături în zona pieptului, pentru a putea expune privirii rotunjimile sânilor și chiar sfârcurile“.

Au fost însă și contemporani care au reușit să o vadă într-o altă lumină, scoțându-i la iveală trăsăturile de caracter puternice, în special bunătatea pe care o arăta fără încetare atât pentru cei nenorociți de soartă, cât și pentru animalele bolnave. Cele doar câteva scrisori ale sale păstrate până astăzi conțin referiri la ajutorul pe care îl oferea constant în asemenea cazuri. La rândul său, cronicarul Enguerrand de Monstrelet (1400? – 1453) a notat: „această Agnès s-a arătat în timpul vieții ca o fire

depășească granițele regiunii și să-i deschidă porțile celor mai impresionante castele“.

Primul diamant tăiat special pentru o femeie

Nu a durat prea mult până ce tânăra i-a atras atenția și regelui Carol al VII-lea, a cărui pasiune pentru femeile frumoase era cunoscută în epocă. După unele surse, au existat mai multe ocazii pentru ca ei să se întâlnească față în față. Se pare însă că decisiv a fost anul 1443 – fie în primăvară (19 martie), când regele i-a întâmpinat cu mare fast la Toulouse pe Isabelle de Lorraine și al său consort, René d'Anjou, fie în septembrie, la Saumur, unde regele întreprindea o vizită.

Era un bărbat în toată puterea cuvântului, hârșăit de lupte, în vârstă de 40 de ani. Nici pe departe frumos, cu o talie mică, un piept de copil, pe care și-l ascundea în spatele unor tunici lungi și largi. Bântuit de tristeți, râdea rar și nu prea își pierdea vremea cu bârfele Curții. Îi plăcea însă să fie înconjurat de femei frumoase, după cum avea să sublinieze ironic, trei secole mai târziu, politicianul și eseistul François-Frédéric Steenackers, într-o lucrare dedicată analizei stării politice și morale în Franța veacului al XV-lea. „Carol al VII-lea era renumit pentru numărul mare de iubite anonime, el având mereu alături un întreg harem sau, mai bine zis, o grădină zoologică de gazele care îl însoțeau peste tot“.

Ducesa Isabelle de Lorraine, cea care a adus-o pe Agnès la Curte

Blonda Agnès, cu ochii săi mari albaștri și chipul angelic, l-a cucerit pe dată. După cum povestesc contemporanii, nu și-a mai găsit cuvintele: în mod clar, a fost dragoste la prima vedere! De atunci, a decis să o aibă alături.

Inteligentă, Agnès a înțeles pe dată ce ocazie uriașă îi oferă destinul. Nu mai avea să fie o simplă damă de companie. S-a decis: va deveni cea mai importantă femeie din viața lui Carol. Mariajul acestuia cu Maria de Anjou (1404 – 1463) nu o deranja. Fusesse unul aranjat, gândit ca o alianță între Casa de Valois și cea de Anjou, antamat când viitorii soți abia împliniseră nouă, respectiv zece ani.

Se pare că, odată ajunsă la Curte, răpitoarea Agnès a beneficiat de un sprijin neașteptat: Iolanda de Aragon, soacra lui Carol. Mama Marici întrevăzuse, la rândul ei, o oportunitate. Regele traversa o perioadă dificilă, era mereu ursuz, pus pe harță, suferind din ce în ce mai dese crize de nervi. Odată însă cu intrarea în scenă a lui Agnès, s-a schim-

bat brusc, prinzând, din nou, chef de viață. Și asta conta mult nu numai pentru Franța, ci și pentru liniștea fiicei sale.

Sfătuită probabil și de Iolanda, mult mai versată în afacerile de stat, Agnès și-a pus amprenta, încetul cu încetul, modelând caracterul regelui, conferindu-i din nou putere și încredere. Un rege înțelept – îi spunea ea adesea – trebuia să se înconjoare de oameni cu greutate, oameni importanți, cu minte limpede, care să îl îndrume să ia cele mai bune decizii. Printre ei, bancherul și negustorul Jacques Coeur (1395? – 1456), unul dintre inițiatorii stabilirii de legături comerciale între Franța și Levant, sau seneschalul Normandiei, Pierre de Brézé (1410? – 1465). „Sorel l-a scos cu totul pe rege din amorțeală – scria istoricul Henri Martin, prin 1855. Carol a început să se arate interesat de toate afacerile statului, punându-și la bătaie gândirea practică și bunul simț pe care le dovedise în tinerețe, ascultând și ținând cont de sfaturile utile și transformându-le în instrumente perfecte ale guvernării.“

Influența noii iubite nu avea cum să treacă neobservată de apropiații Curții. Mai ales că doar în foarte rare ocazii Agnès își scăpa din ochi giuvaierul. Cei doi se afixau peste tot împreună, mai ales la banchete și festivități organizate de nobili locali. Oriunde se ducea, epata: parfumuri exotice, rochii cu trene impresionante, cel mai adesea decorate cu blănuri scumpe (o îndrăgea foarte mult pe cea de hermină) și cocuri elaborate.

terul morții uncea dintre cele mai faimoase femei de la Curtea Franței a rămas neelucidat. Profitând de decizia Consiliului General al regiunii Indre-Loires de a transporta, din rațiuni muzeografice, rămășițele celei care a fost *Doamna Frumuseții* (septembrie 2004), s-a luat decizia realizării unei autopsii, unei analize complexe.

Nu era pentru prima dată când mormântul acesteia era deschis: se mai întâmplase cu trei veacuri în urmă, în 1777. Cum ea se odihnea în inima bisericii din Loches, canoanele vremii au impus ca trupul să îi fie scos, fiind de-a dreptul scandalos ca o femeie de o moralitate atât de îndoicnică să își găsească pacea acolo.

Reconstituirea chipului
lui Agnès Sorel,
obținută de Philippe Froesch...

După cum scriu cronicile din acea perioadă, odată deschis sicriul de lemn, trupul i-a fost găsit într-o stare relativ bună. Avea toți dinții intacti, la locul lor – dar nu pentru mult timp, căci, fără nicio urmă de jenă, cei prezenți la eveniment i-au scos pe unii, pentru a-i păstra ca suvenir sau purtători de noroc! Resturile au fost apoi depozitate într-o urnă, care a fost depusă în nava bisericii, sub o piatră funerară de marmură neagră.

... și reprezentarea ei
pe piatra tombală

Aceasta a fost deschisă în 2005. Dar, mai întâi, după cum a subliniat Charlier în studiul din 2006, pentru prima dată în arheologie, a fost realizat inițial un examen scanografic al urnei funerare, pentru a se identifica stratigrafia exactă. Apoi, cercetătorii au scos la iveală multe fragmente osoase într-o stare bună, care le-au permis atât o identificare prin recompunere a scheletului cu ajutorul unui computer, cât și o datare cu carbon 14. Totul a indicat că era vorba într-adevăr de Agnès Sorel, amanta regelui Carol al VII-lea.

Analiza stomacului a scos la iveală că tânăra femeie ar fi suferit de probleme intestinale – fapt însă destul de comun în epocă. A urmat o dietă mixtă, pe bază de carne și legume, și a avut grijă de igiena buco-dentară, dentiția fiind una îngrijită, fără carii și doar ușoare urme de tartru. O miasmă ciudată era emanată însă de resturile umane. Inițial, cercetătorii s-au arătat contrariați: să fie mirosul unei otrăvi exotice?! Analiza cavității abdominale

a elucidat enigma: era plină cu plante aromatice, piper negru, tămâie – conform obiceiurilor de îmbălsămare.

În cele din urmă, punând cap la cap toate datele, cercetătorii francezi au putut să retraceze ultimele clipe de viață ale lui Agnès: ea ar fi suferit de un gen de ascaridioză, o infecție cu paraziți intestinali, cea care i-ar fi produs și dureri îngrozitoare. Dar rămânea întrebarea: fusese ea și intoxicată cu mercur, otrava cea mai cunoscută și utilizată încă din Antichitate și care ar fi indus simptome asemănătoare?! Analizele multiple au arătat că exista substanța în corp. Faptul că a ingerat-o nu putea fi considerat neapărat o eroare, deoarece multe dintre tratamentele epocii pentru un asemenea tip de maladie se bazau pe argint viu (mercur).

Câțiva ani mai târziu, în 2014, tot la insistențele lui Philippe Charlier, a fost implicat și un reputat specialist în reconstrucție facială, Philippe Froesch (cunoscut pentru a fi adus din nou la viață chipurile lui Henric al IV-lea, Simon de Bolivar sau Maximilien Robespierre). La 22 octombrie 2014, una dintre televiziunile franceze a prezentat pentru prima oară imaginile astfel obținute. A fost un proces complicat, care a implicat, printre altele, și metode utilizate de FBI pentru combaterea terorismului. Însă rezultatele au fost spectaculoase: trăsăturile scoase astfel la iveală nu au fost foarte diferite de celebrul portret al lui Fouquet. Frumusețea lui Agnès vorbea din nou... ■

Fiul regelui, viitorul suveran Ludovic al XI-lea, era cel mai mare dușman al lui Agnès

caritabilă, deschisă, de multe ori împărțind din averea sa celor săraci, cerșetorilor sau bisericilor“.

În cei șapte ani cât au fost împreună, Agnès a dat naștere la trei fiice: Marie, Charlotte și Jeanne, toate recunoscute ca membre ale Casei de Valois. Începutul anului 1450 a găsit-o din nou însărcinată...

În ciuda vremii căinoase, Agnès a decis să meargă să-și întâlnească suveranul, plecat în Normandia, pentru a-și îmbărbăta trupele aflate în război cu Anglia. De-a lungul timpului au fost vehiculate cel puțin două motive pentru care ar fi luat o asemenea periculoasă decizie: fie, pentru a-l preveni de un posibil complot, fie pentru a o îndepărta din anturajul lui Carol pe noua favorită, Antoinette de Maignelais (1434 – 1474), verișoara lui Agnès și dama ei de companie. Ținând cont de faptul că, după moartea

lui Agnès, Antoinette i-a luat locul, ca amantă oficială, dar și de una dintre declarațiile făcute unor apropiați de Ludovic („regele conduce foarte prost afacerile statului; când mă voi întoarce, am să o alung pe acea Agnès și voi pune capăt acestei întregi nebunii, iar lucrurile vor curge, din nou, pe făgașul normal“), astăzi ambele variante pot trece ca plauzibile.

Până atunci, dusesse la bun sfârșit toate cele trei sarcini. Cea de-a patra însă i-a adus doar durere și disperare: într-o cămăruță întunecată a unei dependințe a casei abațiale de la Jumièges, în apropiere de Rouen, a adus pe lume un născut prematur (la 3 februarie), care s-a și stins la scurt timp. Ziua de luni, 9 februarie, a anului 1450 a găsit-o aproape sleită; s-a trezit cu o durere îngrozitoare de vintre, care a condus apoi la dizenterie. Au urmat două-trei zile de agonie; cea care pusese atâta preț pe frumusețea fizică se sfârșea în chinuri teribile, însoțită de miresmele sufocante ale morții.

Intoxicare sau tratament?

Când vestea pierderii atât a prea-iubitei Agnès, cât și a ultimului său nou-născut a ajuns la urechile lui Carol, suspiciunea i-a cuprins mintea... Oare nu în ultimele ei cuvinte pe care i le adresase, îi pomenise de un complot?! Mulți dintre apropiați au și început să șușotească: otrăvire. Au fost vehiculate mai multe nume... Printre ele chiar Jacques Coeur, care fusese desemnat

executorul ei testamentar; dar el a fost apoi repede exonerat (cu toate că au circulat și zvonuri cum că pe cei doi i-ar fi legat o relație amoroasă, și când Agnès a vrut să o rupă, bancherul s-ar fi răzbunat!). Dar și medicul personal al Curții, Robert Poitevin (și el executor testamentar), care ar fi fost cel mai în măsură atât să îi administreze ceva, fără vreo temere din partea lui Agnès, fie să recunoască simptomele suspecte.

Dar cele mai multe degete acuzatoare se îndreptau spre

Antoinette de Maignelais, doamna de companie a lui Agnès Sorel, avea să îi ia locul în grațiile regelui Carol al VII-lea

Ludovic, moștenitorul tronului. După cum a scris în memorii contemporanul Jacques Leclerc: „Am auzit descori că vinovat de moartea subită a acelei doamne pe nume Agnès, cea care l-a iubit atât de mult pe rege, tatăl acestuia, ar fi fost Delfinul“. Numai că regele a rămas impasibil; nu știm astăzi dacă chiar nu a dat crezare unor asemenea zvonuri sau a închis ochii pentru că era vorba de moștenitorul tronului, sânge din sângele lui.

Secolele au trecut și mis-

Abonament de serviciu eliberat de Navigațiunea Fluvială Română

Permisul de intrare la Biblioteca Națională din Paris (verso)

Adeverința eliberată de Institutul pentru Studiul Istoriei Universale (verso, cu însemnările lui Nicolae Iorga)

de familie ai pensionarilor de stat și funcționarilor publici cu reducere 50%, având copertele de carton pânzat maro, inscripționat cu litere aurii. În interior, pe pagina din stânga, se află o fotografie alb-negru a lui Nicolae Iorga peste care este aplicat un timbru sec, iar pe pagina din dreapta scrie: „Căile Ferate Române, seria A 50% Clasa I, dl. Nicolae Iorga de la Facultatea de Filosofie și Litere – București, calitatea: profesor universitar, Ministerul Educației Naționale, emis la 1 aprilie 1940; valabil până la...”. Este semnat de directorul general C.F.R. și de emitent și are numărul 197.291. Permisul are șapte file și a fost vizat până la 31 decembrie 1940. În partea dreaptă, atunci când este închis, sunt vizibile urme de perforare de glonț.

Cel de-al treilea document este un Abonament de serviciu eliberat de Navigațiunea Fluvială Română, având emblema N.F.L., eliberat în 1939, nr. 248, clasa I-a, pe numele senatorului Nicolae Iorga. În partea dreaptă arc aplicat un timbru sec cu legenda circulară: Navigația Fluvială Română și stema României, în mijloc. Pe spatele abonamentului sunt însemnări în creion făcute de Nicolae Iorga. În partea stângă lateral arc o urmă de glonț vizibilă mai bine pe spatele abonamentului.

Alături de aceste permise se afla și permisul de intrare la Biblioteca Națională din Paris. În partea stângă arc o fotografie alb-negru prinsă în colțuri cu cleme metalice, identică cu cea de pe Cartea de liberă circulație C.F.R., peste care a fost aplicată o șampilă roșie. Cu tuș negru au fost completate: „Ancien Président du Conseil des Ministres: Anc. Recteur de l'Université de Bucarest, membre associé de l'Académie de [indescifrabil]”. Pe spatele permisului apare viza pentru anul 1936 și instrucțiuni pentru cititori, iar lateral stânga este găurit de glonț.

Ultimul document este o Adeverință eliberată de „Institutul pentru Studiul Istoriei Universale, cu nr. 104/1940, din 7 septembrie 1940, șoseaua Jianu, nr. 3”, din care rezultă că Nicolae Iorga este directorul acestui institut, fiind semnată de administrator. Pe verso, documentul arc câteva însemnări făcute cu creionul de N. Iorga. Hârtia a fost străpunsă de gloanțe, având o bucată lipsă.

Publicul poate vedea aceste obiecte în cadrul manifestării „Exponatul lunii noiembrie 2020”, la Muzeul Național de Istorie a României. ■

NICOLAE IORGA

CÂTEVA PIESE DE MUZEU

Dr. CRISTINA PĂIUȘAN-NUICĂ

În anul 1974, la doi ani de la inaugurarea Muzeului de Istorie al R.S.R. (8 mai 1972), doamna Liliana Iorga Pippidi și domnul arhitect Valentin Iorga, urmași ai marelui istoric, au donat muzeului mai multe obiecte personale ale acestuia.

Asasinarea lui Nicolae Iorga de un comando legionar, în noaptea de 26 spre 27 noiembrie 1940, a șocat opinia publică internă și internațională și a discreditat definitiv mișcarea.

În seara zilei de 26 noiembrie 1940, Nicolae Iorga a fost luat din casa sa de la Sinaia de o echipă de șapte legionari. Familiei i s-a spus că-l vor duce la București pentru o anchetă a Poliției Legionare. În aceeași zi îi fuseseră răvășite biroul de la Institutul de Istorie Universală din București și casa de la Vălenii de Munte. A fost găsit în dimineața zilei de 27 noiembrie 1940, lângă pădurea Strejnic, acoperit de brumă. Fusese asasinat cu nouă gloanțe. Ele au găurit cele șase piese aflate în colecția Muzeului Național de Istorie a României: un portofel mic din piele maro și cinci documente aflate în sau lângă portofel.

Primul dintre documente este o Carte de liberă circulație pe C.F.R., în calitate de parlamentar, cu coperte din piele neagră imprimată cu litere aurii și însemnul C.F.R. din acei ani, o roată de tren cu două aripi. În interior, pe pagina stângă se află o fotografie a lui N. Iorga, în costum de gală și purtând colanul Ordinului „Ferdinand”, poziționată cu înclinare spre dreapta, peste care s-a aplicat un timbru sec. Pe pagina stângă scrie: „D. Nicolae Iorga, senator de drept”, cu semnătura directorului general C.F.R., cu cerneală roșie. Pe pagina dreaptă se află inscripționat: „seria E nr. 0453, clasa I-a, distanța în kilometri 3.000, costul 42.360 lei, valabil pe toate liniile C.F.R., de la 1 ianuarie 1934 până la revocare”. Cotorul din piele neagră este găurit de glonț.

Cel de-al doilea document este un Carnet de Identitate pentru pensionarii statului și membrii

Carte de liberă circulație pe C.F.R.

Carnet de Identitate pentru pensionarii statului și membrii de familie ai pensionarilor de stat și funcționarilor publici

DIALOG CU CITITORII

ROMÂNIA, ACUM 100 DE ANI ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 DE ANI

În ultimele luni, am primit nenumărate scrisori și telefoane de la cititori care ne întreabă de ce nu au mai apărut din luna martie, respectiv aprilie, rubricile noastre România, acum 100 de ani și În București, acum 50 ani.

Din păcate, din pricina pandemiei, bibliotecile – și în primul rând Biblioteca Academiei, unde se află colecțiile complete ale ziarelor pe baza cărora sunt realizate cele două rubrici – sunt închise. Vă asigurăm că rubricile vor reveni de îndată ce vom avea posibilitatea să consultăm colecțiile necesare.

ISTORIA UNEI ȘCOLI BUCOVINENE

Domnul VASILE ANDREESCU, din Câmpulung Moldovenesc, jud. Suceava, ne scrie: Sunt un vechi și pasionat cititor al revistei *Magazin istoric* încă din anul apariției 1967, având până în 2020 și cu siguranță și în viitor toate numerele acestei importante publicații despre neamul

românesc de pretutindeni și în același timp despre istoria altor popoare. Mă documentez și citesc cu interes despre fapte, oameni, date și locuri istorice, multe din ele necunoscute.

Întreaga colecție am donat-o Liceului Tehnologic nr. 1 din Câmpulung Moldovenesc, jud. Suceava. Am absolvit cursurile acestuia cu rezultate foarte bune cu mulți ani în urmă. Pentru pregătirea elevilor în domeniul construcțiilor am avut minunați profesori de specialitate, cu multă dragoste față de elevi și de viitorul lor. Iată câteva date despre această importantă școală, unde am fost elev și mai târziu cadru didactic în funcție de conducere.

Școala Tehnică de Construcții Civile și Edilitare, sub diverse denumiri, a fost înființată la Cernăuți prin înalt ordin „Kezaro-crăiesc” în anul 1873. Era prima instituție de învățământ tehnic din Bucovina.

În această școală din Cernăuți nu au fost discriminări rasiale sau etnice între elevi și dascăli. Trebuia să domnească un respect reciproc. Iubirea de neam și țară nu însemna ură față de alte neamuri.

După Marea Unire, școala a ajuns a doua în țară în ramura construcțiilor, după cea

din București și înaintea celei din Timișoara. În anul 1944, liceul a fost nevoit să ia calea bejeniei din cauza anexării de către U.R.S.S. a Nordului Bucovinei. A fost evacuat la Câmpulung Moldovenesc. Întreaga arhivă a fost arsă, ca să nu cadă în mâna sovieticilor.

Școala de construcții refugiată din Cernăuți a fost bine primită în localitatea Câmpulung Moldovenesc. Era frecventată numai de băieți; fetele au fost admise abia după 1948.

VIITORI ISTORICI

Domnișoara EKATERINA POPOVA, din București, elevă, câștigătoarea Blitz... Concursului din august 2020, ne scrie despre aspirațiile ei: Sunt un cititor avid al revistei *Magazin istoric*, o publicație foarte interesantă, cu o tradiție îndelungată. Sunt pasionată de istorie și am participat la olimpiada de istorie pentru clasa a opta, ediția 2019 – 2020, până la etapa pe municipiu, unde am avut rezultate foarte bune. În viitor, doresc să ajung profesor universitar de istorie și științe politice.

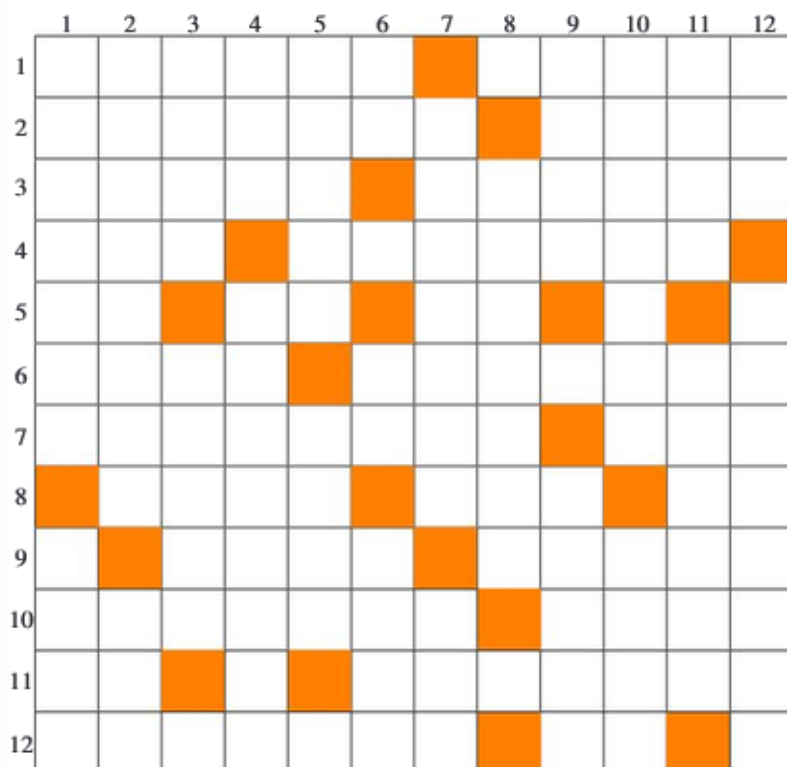
Îi mulțumim corespondentei noastre pentru aprecieri și îi urăm mult succes în viitoarea carieră!

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1–3, etajul 3, camerele 11–14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

NICOLAE IORGA – CUGETĂTORUL

ORIZONTAL: 1) Oraș de unde, în seara zilei de 27 noiembrie 1940, a fost răpit, torturat și ucis de legionari și aruncat lângă satul Strejnic – În anul 1904, pe lângă *Istoria lui Ștefan cel Mare* și alte cărți, publică și cartea *Drumuri și...* 2) La data de 19 noiembrie 1913, ține o conferință la Academia din Belgrad despre *Cauzele catastrofei Imperiului...* (masc. pl.) – *Cântec despre oastea lui...* este titlul unui poem rusesc din secolul al XIII-lea. 3) Profesorul de limba română, cel care i-a fost aproape când, în anul 1866, a fost eliminat din liceul din Botoșani – Orașul-stat din Grecia antică, rivalul Atenei. 4) De la Blaga la Blaj! – Poetul Anghel, prieten cu Iorga, îl înfățișează pe acesta „slab și deșirat ca un ... noduros”. 5) Una dintre cugetările lui Iorga spune: „Să nu fii sociabil ca... și personal ca măgarul” (neart.) – Acte centrale! – Carte! 6) Străbunica după mamă a lui Nicolae Iorga,

soția lui Iordache Drăghici, vornic și om politic – În 1910, dintre cele 33 de opere publicate se remarcă și *Istoria românilor*, care, pentru a ajunge în Transilvania, unde era interzisă, s-a recurs la coperti false, purtând titlul: *De-ale noastre sau noul metod de a cultiva...* (pl.). 7) Specialist în analiza matematică (pl.) – Presă centrală! 8) Nicolae Iorga susține în martie 1890 conferința sa publică despre *Moralitatea în...* – Fata din Sinaia! – Mihai Gruceanu. 9) Grad de rudenie al surorilor tatălui său, Zinca și Olga – Poetul muzician din mitologia greacă, fiul muzei Caliope și al lui Oiairos, regele tracilor. 10) În anul 1918, Nicolae Iorga publică multe lucrări în limbi străine despre drepturile naționale și politice ale românilor, demonstrând prin acestea *Continuitatea ... românească* (pl.) – Ulim (reg.). 11) Oraș antic, capitala statului sumerian – În anul 1910, când e ales membru al Academiei Române, printr-o numeroasă sale cărți, se află și *Istoria... românească*. 12) Despre acest subiect uman, Iorga spune într-una dintre cugetările sale: „... tari nu sunt cele răzimate pe multe propte, ci acelea care stau numai pe temelia lor (neart.) – Tudor Arghezi

VERTICAL: 1) În data de 2 ianuarie 1921, Iorga se află la Paris, iar la 7 ianuarie ține prima sa lecție la această Universitate de înaltă știință și cultură – În anul 1924, istoricul publică și această piesă de teatru, pe o temă religioasă. 2) Iorga, pe lângă un mare istoric, era și un poliglot care, pe lângă limbile clasice, cunoștea și franceza, spaniola și pe această soră a gintei noastre latine – Râu în Ghana. 3) Pe lângă alte publicații ca *Arhiva* lui Xenopol și *Contemporanul*, Iorga colaborează și la *Revista...* a lui Hasdeu. – În afară de cele 25.000 de articole publicate de marele savant, mai sunt și 1.250 de asemenea opere. 4) Diviziune administrativă daneză – În anul 1907, Iorga cumpără casa din Vălenii de Munte, ce devine un centru... și politic. 5) Produs lactat – După ce este eliminat din liceul de la Botoșani, Iorga se înscrie în toamna lui 1866 la Liceul Național din acest mare oraș. 6) Se împlinesc 80 de ani de la nașterea sa și 149 de ani de la nașterea sa (sg.) – Casă avocatică! – Iorga mai cugetă: „Vei fi cu... mai fericit cu cât va trăi în tine copilul care ai fost”. 7) Printre scriitorii pe care îi critică se numără și acesta, de factură socialistă, ... Panait – În teren! 8) Un alt scriitor editat de Iorga, în 1908, Dimitrie... 9) Volum de poezii de Hlebnikov, poet rus – „Măgarul e încredințat că el conduce turma și că păstorul e... lui”, mai cugeta Iorga (neart.). 10) Așa cum au fost cei ce l-au atacat pe Iorga la vila lui din Sinaia (sg.) – O altă cugetare a savantului: „Un om fătarnic are două... și niciun obraz” (sg.). 11) Așa cum au fost Nicolae Iorga și Maria Tasu, iar apoi cu Ecaterina Bogdan – În același an fecund, 1910, se editează și cartea *Viața... în trecutul românesc* (sg.). 12) Operă fără cap! – Comentarii pe marginea unei probleme sau dezbateri parlamentare

Dicționar: GAIT, PRU, AMT, RIAV

Nicolae GOLGOJAN

ROMÂNII ȘI EFICIENȚA LOR ECONOMICĂ REDUSĂ

„Un secol de la unificarea monetară“ este o temă specifică înaltei instituții în care ne aflăm. După unirea politică trebuia să urmeze, în chip firesc, și unirea banilor, din moment ce circula pe piață atunci cel puțin cinci feluri de monete. Când vorbești de bani, trebuie să vorbești și de bănci, pe care noi le-am creat cam târziu în comparație cu vestul Europei, cu Italia, cu Germania, cu Anglia, cu Franța etc. De ce oare?

Pe bună dreptate, mulți istorici, istorici ai economici, gânditori s-au întrebat de ce, cu o țară așa de generoasă în produse ale solului și subsolului, nu au ajuns românii să fie mari negustori, bancheri și i-au lăsat pe alții să le valorifice mărfurile. Răspunsul grăbit a fost, de obicei, că avem noi, românii, o incapacitate înăscută de a ajunge la performanță, că suntem ticăloși și corupți, leneși și lipsiți de inițiativă. Iar de când a înflorit și la noi, sub formă de „școală istorică“, teoria miturilor naționaliste, toate aceste defecte ale poporului român din toate timpurile au fost augmentate, îngroșate până la ridicol, clamate pretutindeni. Orice intelectual serios știe însă că acesta nu este un răspuns cu valoare logică și istorică și că poate fi luat în seamă doar la discuții amicale, de cafea.

Evident, cauzele „sărăciei“ românilor sunt complexe, dar o împrejurare istorică specială, ignorată adesea, explică bine această situație. În Transilvania, românii, inițial din motive confesionale, fiind catalogați drept „schismatici“, au fost discriminați. De la o vreme încoace, „schismaticii“ (adică creștinii ruși de Roma) au fost așezați în aceeași categorie cu „ereticii“ și chiar cu „păgânii“, fapt care a motivat confiscarea pământurilor lor în favoarea „cetățenilor“ catolici. Confiscarea bunurilor, mai

exact a pământului, bogăția fundamentală în Evul Mediu, însemna condamnarea la sărăcie, la chinuri, la o viață nenorocită. Cum să produci bunuri pentru piață dacă pământul nu-ți mai aparține?

Simțul proprietății a rămas însă și în rândul românilor secole la rând, încât aceștia, uneori, își luau cu de la sine putere roadele acelor pământuri proprii, ajunse de la o vreme în mâini străine. În asemenea cazuri, erau acuzați de hoție și de tâlhărie, fiind caracterizați drept „răufăcători“. Ei, românii, care stăpâniseră pământul în mod obișnuit, după tradiție, din moși-strămoși, nu aveau cum să înțeleagă că numai dacă ai „carte“ (document de la rege) ai parte (de pământ).

Cei puțini care au înțeles s-au înscris pe o anumită traiectorie socială și s-au adaptat noilor reguli, cu prețul, pentru cei mai mulți, pierderii naționalității. Majoritatea românilor din Transilvania au rămas slugi, iar slugile nu strâng capital și nu generează bănci. Când au putut-o face, timid, spre finele secolului al XIX-lea, românii

ardeleni aveau un handicap față de Italia și Germania de vreo cinci – șase secole.

În Țara Românească și Moldova, pământurile au rămas în stăpânirea românilor, adică a boierilor și a țăranilor liberi (moșneni și răzeși). Chiar și țăranii supuși pe

Un sat românesc, ușor idilic și în această fotografie din perioada interbelică, care astăzi nu mai există

SIMPOZIONUL ANUAL DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE BANCARĂ „CRISTIAN POPIȘTEANU” UN SECOL DE LA UNIFICAREA MONETARĂ

Cea de a 28-a ediție a Simpozionului organizat de Banca Națională a României și Fundația Culturală Magazin Istoric s-a desfășurat anul acesta, în ziua de 8 octombrie, în condițiile speciale impuse de pandemie. Centrul de perfecționare profesională și activități sociale al B.N.R. a putut asigura condițiile de deplină securitate medicală pentru numărul restrâns de participanți.

În partea a doua a reuniunii a fost lansat volumul realizat de domnul Cristian Păunescu, consilier al guvernatorului Băncii Naționale a României, intitulat *The Romanian National Bank Treasure taken to Moscow and never returned* (Tezaurul Băncii Naționale a României dus la Moscova și care nu s-a mai întors).

foarte drastici. Concluziile lor sunt pesimiste și, uneori, chiar defetiste: românii nu au făcut nimic ca lumea niciodată, nu au reușit nimic bun în ultimele trei decenii postcomuniste și nu o vor face nici în viitor. Un tânăr român care nu știe prea multă istorie, nu are o cultură generală solidă și care vrea să reușească în viață află din mass media că trecutul nostru a fost rușinos, laș, nevolnic, că prezentul este apăsător, corupt, dominat de incompetenți și că viitorul este incert, dacă nu chiar sumbru. Soluția dată de familie și de societate, de cele mai multe ori, este emigrarea. Disperarea multora este un sentiment real și autentic, mai ales că unele popoare au făcut în trei decenii minuni ale progresului, în timp ce noi nu am fost în stare să ne adunăm energiile și să construim în mod eficient. Iar explicația acestei neputințe nu ține numai de istorie.

Cu toate acestea, strămoșii românilor și românii au muncit, muncesc și fac să rodească acest pământ de mii de ani. Munca cea grea au făcut-o, de obicei, ei, românii, dar produsele pământului le-au împărțit cu alții, de voie sau de nevoie. Economia legată direct de pământ ne-a traversat destinul până în secolul al XX-lea. Nu ne mai gândim la țăranul român în spirit sămănătorist și poporanist, nici nu mai putem visa la sate idilice, cu fete care înfloresc alții și cu flăcăi osteniți de trasul la coasă, pe când soarele era ridicat de-o suliță pe cer. Azi satul este cu totul altul, pe-acolo pe unde el mai există și nu s-a stins în ruină și uitare. Dar nu este rău să ne amintim de sat, de cei care au dat viață satului și de marii intelectuali care au adus laudă țăranului român și care au făcut clogiul satului românesc. Amintirile acestea nu au cum să facă rău nimănui. *Nunta Zamfirei*, deși este una țărănească, pare împărătească, botezurile copiilor și prohodirile morților, fetele cu maramă de borangic și cu părul mirosind a flori de primăvară, muierile vajnice care erau talpa casei și bărbații dedicați muncii tăcute, bunicii

Portretul negustorului
Fotie Vasiliu, secolul al XIX-lea

cu argint în plete și bunicile torcând fus după fus, senine și tăcute, suspinând din când în când, la amintirea vreunui gând din vicile lor trecute...

Primul impuls este pentru unii de dispreț față de o asemenea lume, dar, la o privire mai atentă, toate acestea au în ele ceva majestuos, un filon de noblete adâncă dăătoare de destin peren. Țara aceasta s-a construit cumva de la 1300 înoace și dacă nu s-a risipit de tot niciodată, ba chiar, de la 1859 înoace, s-a adunat într-un șuvoi, înscamnă că înaintașii au fost capabili nu numai de

rău, ci și de bine. Se spune că nu e indicat să ne gândim prea mult la trecut, fiindcă trecutul este mort. Dacă pe mulți istorici români nu-i mai ascultăm, fiindcă nu sunt trendy, să ne uităm măcar la scriitorul William Faulkner, care constata că „trecutul nu este mort, el nici măcar nu este trecut“. Are dreptate Faulkner, pentru că trecutul este viață.

E drept că oamenii și faptele trecutului au fost și nu mai sunt, nu le putem reînvia în laborator cum facem cu substanțele chimice când le combinăm ori când le descompunem. Dar existența acestor oameni și a acestor fapte a fost la fel de reală ca și existența noastră. Ei au fost viață, iar viața, fie și cea trecută, tot viață rămâne. Dacă ajungem să știm și să prețuim ceea ce au făcut strămoșii nu devenim, probabil, mai deștepti și nici nu putem prevedea viitorul, dar putem dobândi o altă virtute, aceea de a înțelege mai bine prezentul și de a ne adapta mai bine vicii prezente. Iar soarta noastră de români a fost indisolubil legată de acest pământ și eu cred că mai este încă. Și dacă nu reușim cu toții să iubim acest pământ și acest popor și ne luăm, unii dintre noi, lumea în cap, măcar să nu urâm țara aceasta și oamenii ei. Nicio țară și niciun popor de pe lumea asta nu merită și nu trebuie să trezească ură.

Academician Ioan-Aurel POP,
președintele Academiei Române

moșiile domnești, ale boierilor și ale mănăstirilor erau stimulați să producă și puteau să trăiască decent. De unde vine atunci dezinteresul pentru producția de piață? Dintr-o împrejurare păcătoasă, care începe cu jaful instituit de migratori (mai ales de valurile de pecenegi, cumani și tătari) și continuat la scară largă de otomani. Tătarii au jefuit periodic – mai ales în Moldova – de la 1241 până la 1717, prădând recoltele și luând robi. Otomanii au făcut la fel, mai ales în Câmpia Română, de la Vidin și Calafat până la Galați și Brăila, confiscând tot surplusul de producție. Când tributul către Poartă, mucarercurile, sumele pentru cumpărarea

domniilor, monopolul comercial otoman etc. au ajuns la forme inimaginabile (155 000 de galbeni plătea Țara Românească drept tribut înaintea de domnia lui Mihai Viteazul!), producția a scăzut considerabil. De ce să mai produci dacă nu te puteai bucura deloc de roadele muncii tale? Orice surplus ajungea la stăpânii din țară și din afară. Lipsa de cointerese a fost fatală pentru dezvoltarea spiritului concurențial, pentru competiție, pentru acumularea de capital etc. și așa am ajuns să fim „săracă țară bogată” și să cultivăm proverbe de genul: „Munții noștri au poartă./ Noi cersim din poartă-în poartă”.

Au fost popoare cu altă istorie și cu altă geografie decât ale noastre, unele mai ferite de incursiunile păguboase de jaf, altele așezate pe malul mării ori al oceanului, cu deschidere generoasă spre lume, altele vecine cu stepe nemărginite, populate de foarte puțini oameni, ușor de dominat și de cucerit. Vă rog să priviți popoarele europene care au făcut „cheag” în Evul Mediu și apoi după epoca marilor descoperiri geografice. Aceste popoare care au putut tezauriza și investi averea lor și apoi averea altora adusă în Europa, în metropole, au fost și au rămas prospere. Jaful și prada nu s-au practicat numai de populațiile migratoare, ci și de popoarele

Negustor din București, acuarelă din 1830

sedentare și numite „civilizate”, iar faptele acestea s-au petrecut secole la rând, când nu te întreba nimeni dacă este moral sau nu acest lucru. „Cheagul” acela vechi nu s-a mai pierdut niciodată.

Noi nu am avut cum și de unde să acumulăm un asemenea „cheag”, mai întâi din pricina geografiei. Dacă istoria o fac oamenii, așezarea geografică ți-o dă Dumnezeu. Neavând resursele noastre în mână noastră, nu ne-am putut nici organiza o societate cu instituții puternice și stabile. În Ardeal nu am avut nici elită în numele nostru propriu românesc, încât viața prosperă și-a pierdut pentru români înțelesul. Ne-am ticăloșit

treptat, dobândind mentalitate de supuși, de slugi. De la 1848 încoace, lucrurile păreau să se schimbe în bine și pentru noi și chiar s-au schimbat. Dar, când ne ridicaserăm aproape în fruntea țărilor din sud-estul Europei în multe privințe (să ne amintim de indicatorii anului 1938), au venit peste noi Al Doilea Război Mondial și comunismul. „Naționalizarea” (confiscarea) a pus capăt proprietății private în industrie, finanțe, transporturi etc., iar colectivizarea forțată – de fapt exproprierea țăranilor de pământul lor – a suprimat proprietatea privată în agricultură. De la 1864 încoace, țăranii se reobișnuiseră cu ideea de stăpân, augmentată prin reforma agrară din 1921, dar timpul a fost prea scurt. Colectivizarea a oprit pentru o jumătate de secol setea de performanță, de profit, de concurență și de competiție din lumea rurală. Pentru ce să muncești bine și mult, dacă grosul îl ia statul și face ce vrea cu el?

Firește, împrejurările s-au schimbat și, cu toate că s-ar fi putut îmbunătăți multe dintre tarele moștenite de români, handicapul istoric a rămas. Aceasta nu scuză însă lipsa noastră de performanță economică de-acum, dar explică multe. Mulți analiști, care nu se uită prea atent la istorie, care nu cred în rolul ei de „învățătoare a vieții” și în faptul că trecutul influențează prezentul, sunt

faptul circulației a două valute înlăuntrul aceluiași domiciliu financiar. Rubla reprezintă averea mobilizată și lichidată a populației basarabene, iar leul se introducea peste rublă, mai ales prin aparatul administrativ și militar. Se începea o luptă între moneda cea veche și cea nouă, pentru a rămâne numai

una în uz". Speranța oficialilor români a fost aceea că „rubla va trece printr-o catastrofă” și se va nimici singură. „Catastrofa rublei a venit și exista mai dinainte, dar rubla nu a dispărut din circulație în Basarabia, ci devine din zi în zi mai numeroasă, cu cât se depreciază, în virtutea unei legi financiare prea cunoscute”. Legea la care făcea referire profesorul I.N. Angelescu era legea lui Grasham, care ne spune că moneda rea o alungă pe cea bună. Exact așa s-a întâmplat și în Basarabia, astfel încât, în decembrie 1918, directorul general al vămirilor, Dumitru I. Gheorghiu, aproxima rublele din Basarabia la 600 de milioane.

Au urmat lei de ocupație. După revenirea din refugiu de la Iași, conducerea Băncii Naționale a făcut o primă analiză a ceea ce s-a întâmplat în timpul ocupației străine și a constatat că s-a emis, „cu concursul Băncii Generale Române, o nouă hârtie monetă pentru mai bine de 2 miliarde lei”, „abundența circulațiunii” acestor bilete fără acoperire provocând, „cum era natural să se întâmple, o depreciere a banului”, pe lângă o uzurpare a dreptului exclusiv de emisiune al Băncii Naționale.

Pentru a stabili o cifră mai exactă, la 5 decembrie 1918, sub semnătura ministrului de Finanțe Oskar Kiriacescu, a fost promulgat de regele Ferdinand decretul pentru ștampilarea leilor de ocupație, după 1 ianuarie 1919, urmând să circule numai biletele ștamplate. Sucursalele și agențiile B.N.R. erau însărcinate cu această operațiune, pe lângă Ministerul de Finanțe, organe-

Formulare pentru declararea coroanelor (stânga) sau a rublelor și încasarea leilor

le administrației financiare și birourile vamale. Termenul de ștampilare al acestor bilete a fost prelungit de mai multe ori.

Problema leilor de ocupație s-a aflat și pe agenda discuției dintre guvernatorul Ioan G. Bibicescu și ministrul de Finanțe, Oskar Kiriacescu, venit în vizită la

B.N.R. la 12 iulie 1919, pentru a discuta despre situația financiară a țării. Cu acest prilej, a lăsat la bancă un memoriu al Ministerului, în care se preciza în legătură cu lei de ocupație: „Biletele Băncii Generale s-au emis 2.173.000.000 lei, din care însă, s-au prezentat la ștampilare numai 1.100.000.000; credem că să se fi ștampilat în fraudă și să fi rămas neștamplate în țară încă 3 – 400 milioane”.

In ceea ce privește coroanele austro-ungare, în ianuarie 1919, s-a hotărât ștampilarea lor. Operațiunea propriu-zisă, denumită și nostrificare (identificarea monetei austro-ungare în teritoriul național) a avut loc abia între 10 iunie și 28 august 1919, când s-au ștampilat biletele de 10, 20, 50, 100, 1.000 și 10.000 de coroane.

Acastă întârziere, care s-a tot prelungit până în anul 1920 și a fost foarte criticată atunci și mai târziu, se poate totuși explica într-o anumită măsură. În aprilie 1919, au început confruntările româno-maghiare din Transilvania. O parte a elitei politice românești considera că soluția problemei monetare trebuia identificată în cadrul Conferinței de Pace și pusă pe seama statelor și a băncilor de emisiune emitente, care ar fi trebuit să achite compensații. Și trebuie să mai avem în vedere și instabilitatea de pe scena politică românească, căci, din decembrie 1918 până în decembrie 1921, la București s-au succedat cinci guverne, iar portofoliul Finanțelor a fost deținut de șapte miniștri, respectiv: Oskar Kiriacescu, Ion N. Angelescu, Aurel Vlad, Mihai Popovici,

ROLUL BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI ÎN REALIZAREA UNIFICĂRII MONETARE DIN 1920 – 1921

În pofida impactului major pe care generalizarea folosirii leului pe teritoriul României întregite l-a avut atât asupra vieții cotidiene a oamenilor, cât și asupra economiei naționale, unificarea monetară realizată acum un secol face parte dintre subiectele ceva mai puțin sau chiar deloc atrăgătoare pentru istorici, cel puțin în ultimele decenii. Așa se face că, în continuare, studiile clasice pe tema unificării monetare au rămas cele semnate de Victor Slăvescu și Horia Maniu imediat după terminarea procesului și, ceva mai târziu, de Costin C. Kirițescu și Victor Axenciuc.

Rcalitatea monetară specifică României abia întregite era așezată în ședințele Consiliului de Administrație al B.N.R. sub semnul crizei monetare. În raportul anual al Băncii pentru 1920 era menționat „acel haos monetar care există la noi ca o consecință fatală a întrupării României Mari”. Pe teritoriul țării circulau patru însemne monetare, după unii autori, cinci după alții: leul B.N.R.; leul de război emis de administrația de ocupație în perioada 1916 – 1918; coroana austro-ungară, care circula în două variante: („banii albaștri” – emisi de Banca Austro-Ungarică – și „banii albi” – emisi în timpul guvernării Károlyi Mihály, cu mențiunea că această emisiune nu a fost recunoscută nici măcar de Banca Austro-Ungarică); rubla, la rândul ei, în două variante, rubla Romanov, emisă pe vremea țarului, și rubla Lwow, emisă în timpul Guvernului Kerenski.

După război, Banca Națională se bucura de prestigiul asigurat de efortul său de finanțare a războiului de reîntregire, dar, în același timp, se resimțea după încercările la care fusese supusă atât ca urmare a confiscării stocului de aur, cât și a prevederilor Păcii de la București din mai 1918.

Prima întrebare care s-a

pus la Banca Națională, la Ministerul de Finanțe și în presa economică a timpului a fost ce cantitate de monedă străină trebuia înlocuită? Răspunsurile au privit fiecare monedă în parte și s-au tot modificat, fapt pentru care Costin C. Kirițescu opina că asupra cantității de bancnote străine aflate în circulație în România imediat după încheierea Primului Război Mondial nu există date certe, ci numai evaluări, unele dintre ele contradictorii. În ceea ce ne privește, am apelat la cifrele care apar în documentele din Arhiva B.N.R.

Primele monete avute în vedere au fost rublele, deoarece, după decizia de unire din martie 1918, Basarabia a fost primul teritoriu în care a fost introdusă moneda națională, încă din aprilie 1918. Într-un articol publicat în septembrie 1918 în *Analele Statistice și Economice*, Ion N. Angelescu, profesor și viitor rector al Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale, dar și membru în guvernele din perioada 1919 – 1921, surprindea mai multe aspecte care pot fi extrapolate și la celelalte teritorii: „A doua zi după unirea cu Basarabia, ne-am văzut în fața unui fapt care împiedica viața economică unitară a noii Români libere: era

Proiectul unui afiș al Băncii Naționale a României prin care se anunța retragerea coroanelor, a rublelor și a biletelor Băncii Germane

retragerii din circulație a bancnotelor Băncii Generale“, având în vedere că în situația existenței mai multor valute „nu se poate începe nimic serios în scopul refacerii țării“. Cu acel prilej, a mai fost evidențiat un aspect, anume că „nici nu este posibil, nici nu este bine a se da monete ale B.N.R.“ pentru preschimbarea tuturor biletelor străine intrate în circulația internă.

La întâlnirea dintre ministrul Kiriacescu și guvernatorul Bibicescu, s-a convenit ca, pentru începerea operațiunii de unificare monetară, B.N.R. să avanseze statului suma de 80 de milioane de lei. Era prima și cea mai mică dintre sumele pe care Banca Națională le-a împrumutat Guvernului pentru a se realiza unificarea monetară, căci au urmat alte patru convenții de împrumut.

La 12 mai 1919, potrivit Convenției pentru retragerea biletelor Băncii Generale Române, Banca Națională a României a acordat Guvernului un nou împrumut de 1,5 miliarde lei, „în scopul retragerii din circulație a bancnotelor Băncii Generale Române și pentru alte nevoi ale statului“.

În mai puțin de două luni, la 10 iulie 1919, Consiliul general al B.N.R. constata că Ministerul de Finanțe ridicase aproape un miliard de lei, „fără a fi luat vreo măsură pentru retragerea biletelor Băncii Generale“ și fără „să fi retras un bilet din circulație“. De aceea, Consiliul solicita „să se ia contact, prin delegațiune, cu șeful Guvernului, pentru a-i supune la cunoștință situațiunea creată băncii, mai ales în ultimul timp, învederându-i starea excesiv de grea și îngrijorătoare ce s-a creat instituțiunei noastre“.

Răspunsul Guvernului a venit două zile mai târziu, prin memoriul Ministerului de Finanțe, în care se preciza: „Tezaurul statului este chemat a face față, pe lângă nevoile curente ale organismului statului“, și multor „cheltuieli

Legea pentru retragerea din circulație a coroanelor și rublelor...

extraordinare“, care se ridicau la circa 250 – 300 de milioane lei/lunar, în timp ce veniturile statului, în condițiile distrugerilor și ale dezorganizării produse de război, erau de 60 – 70 de milioane lei/lunar. În aceste condiții, precizând că „este incontestabil că trebuie să urmărim a avea o singură monedă, și anume, aceea a Băncii Naționale“, Ministerul de Finanțe estima că va fi nevoie în total de 2,7 – 2,8 miliarde lei și propunea să se facă un nou împrumut pe piață, pe lângă Împrumutul Unirii.

La 16 octombrie 1919,

s-a încheiat o altă convenție, prin care Banca Națională acorda Guvernului un nou împrumut de 1 miliard de lei, deoarece se constata că „statul nu poate lua în considerație pentru moment contractarea unui împrumut pe piața internă“. În același timp, „în interesul unificării monetei naționale reclamate deopotrivă de interesele economice, politice și financiare, Guvernul se obligă să studieze și să propună Băncii Naționale, cel mai neîntârziat în cursul acestei luni, măsuri pentru unificarea circulațiunii, ca și pentru reducerea inflațiunii monetare“. Deși, cu același prilej, Guvernul stabilea că „această operațiune va trebui să fie făcută înainte de sfârșitul anului“, angajamentul n-a putut fi îndeplinit.

De aceea, la 24 martie 1920, Banca Națională a României a transmis o scrisoare Ministerului de Finanțe, în care avertiza că „răul merge crescând, prin faptul că stocul monezilor străine admise la circulație în țară sporește în continuu prin contrabandă“. În aceste condiții, se prezenta un program de lungă durată, în care „unificarea emisiunii este o operație de făcut cât de curând și pentru toate monetele streine“, valoarea acestora fiind aproximată la 5 miliarde de lei.

În anul 1920, Guvernul Alexandru Averescu a trecut la fapte concrete. Îmboldul a fost dat de semnarea Tratatelor de Pace cu Austria (în

Constantin Argetoianu, Nicolae Titulescu și Take Ionescu. Evident, această instabilitate politică a însemnat modificări ale concepției de realizare a operațiunii de unificare monetară, ceea ce a generat ezitări și alte întârzieri.

Revenind la evaluarea monedelor străine, în memoriul deja menționat al Ministerului de Finanțe se arată că, până la 12 iulie 1919, în Transilvania, s-au prezentat la ștampilare 800.000.000 coroane, iar în Bucovina 200.000.000 coroane, estimându-se un total de 1,5 miliarde în ambele provincii.

Pentru noiembrie 1919 avem însă date noi, datorită situației actualizate trimise de Ministerul de Finanțe Băncii Naționale: bilete Banca Generală Română – 2.104.725.852; coroane – 4.000.000.000; ruble – 1.000.000.000. Luând în calcul un curs de 1 leu = 1 leu de ocupație, 1 leu = 1 rublă și 2 coroane = 1 leu, rezulta că pentru înlocuirea acestor însemne monetare erau necesare 5,1 miliarde lei, la care se adăugau biletele Băncii Naționale aflate în circulație, în valoare de 4,2 miliarde lei. Așadar, un volum foarte mare al circulației, în condițiile în care în România antebelică erau pe piață 700 de milioane, iar circulația normală a României era apreciată la B.N.R. între 3 și 4 miliarde lei.

Cu toate că era slăbit de inflație, leul avea însă o situație mult mai bună decât coroanele austro-ungare și rublele, supuse unei puternice deprecieri, ca urmare a prăbușirii celor două state emittente, Imperiul Austro-Ungar și Imperiul Rus. De aceea, schimbarea acestor însemne monetare în lei se dovedea o afacere extrem de bună, și pentru că granițele vestice ale țării nu erau încă trasate, din cauza disputelor cu Regatul Sârbo-Croato-Sloven și cu Ungaria, iar Cehoslovacia și Regatul Sârbo-Croato-Sloven au lichidat circulația coroanelor pe teritoriul lor, România a devenit țara de refugiu pentru toate aceste bilete devalorizate și raiul speculei cu ele.

Specula a fost favorizată și de limitele operațiunii de ștampilare: inexistența unui semn unitar, neinformarea populației cu privire la caracteristicile semnului oficial, astfel încât aceasta n-a fost în măsură să-l distingă de cel al falsificatorilor; folosirea cernelii de proastă calitate și, nu de puține ori, ștergerea semnului distinctiv din cauza circulației.

Specula cu coroane luase deja proporții, ceea ce se remarcă și în raportul anual al B.N.R. din februarie 1920, în care se menționa „speculațiunea revoltătoare” și se arăta că „inflațiunea monetară a țării noastre se găsește urcată cu diferite inflațiuni ale acestor monede străine, venite fie prin contrabandă, fie prin orice alt mijloc, așa că se impune o soluțiune urgentă, ca un pas hotărâtor pentru refacerea țării”.

Acest punct de vedere al Băncii Naționale se regăsește și în multe alte procese-verbale ale ședințelor Consiliului general al B.N.R., în care au rămas consemnate îngrijorarea în legătură cu volumul circulației bănești, precum și preocuparea de a generaliza cât mai repede posibil circulația leului pe întreg teritoriul național. În acest sens, în ianuarie 1919, s-a decis înființarea Agenției B.N.R. de la Chișinău, urmată, în noiembrie 1919, de înființarea Agenției de la Cernăuți și a încă cinci agenții în Transilvania (Cluj, Oradea Mare, Timișoara, Brașov și Sibiu). De asemenea, în aceeași direcție, în februarie 1919, au avut loc convorbiri între guvernatorul Ioan G. Bibicescu și ministrul de Finanțe, Oskar Kiriacescu, care și-a exprimat

punctul de vedere cu privire la „necesitatea urgentă [...] de a se retrage din circulațiune bancnotele Băncii Generale, pentru că, pe de o parte, a început să se facă încercări pentru falsificarea lor, iar, pe de alta, să se ajungă la o reducere a circulațiunei fiduciare”. Consiliul general al Băncii Naționale a luat „act cu plăcere de recunoașterea de către Guvern a necesității

**Anunț al Agenției B.N.R. Turnu Severin
privind retragerea coroanelor**

atenție specială organizării operațiunii în lumea satelor și au stabilit că „primarii comunelor rurale sunt obligați, în afara publicațiilor Ministerului de Finanțe, să aducă la cunoștință locuitorilor, prin avizări și sunări de goarnă, dispozițiunea prezentului regulament“. De asemenea, Ministerul de Finanțe s-a străduit să asigure totală implicare a autorităților locale pentru buna desfășurare a întregii operațiuni, așa cum demonstrează Circulara către prefecți din 6 august 1920, în care se arăta: „Dv. veți binevoi a controla chiar personal și prin organele dv. modul de funcționare al comisiunilor, cum și a veghea ca operațiunea să se efectueze în ordine și liniște, fără niciun spirit de părtinire, în mod egal pentru toți locuitorii. Credem de prisos, domnule prefect, de a insista asupra importanței operațiunii de retragere din circulațiune a coroanelor atât pentru economia națională, cât și pentru cimentarea mai mult a Unirei și nu ne îndoim că prin spiritul dv. luminat veți da o mână de ajutor pentru conducerea la bun sfârșit în termenele fixate a acestei grele operațiuni“.

Toate declarațiile erau înregistrate zilnic, în funcție de domiciliu, la oficiul de schimb sau la comisiunea rurală în „registru de declarațiuni, în ordinea prezentării“ și cu număr de înregistrare.

În seara zilei de 24 august, registrul trebuia certificat și se calcula suma totală a coroanelor declarate pentru preschimbare. Prin curier special, valoarea respectivă era comunicată, până în seara zilei de 26 august, Centrului de aprovizionare de care depindea oficiul de schimb.

A doua etapă a preschimbării coroanelor s-a desfășurat în intervalul 1 septembrie, ora 08.00 – 10 septembrie 1920, ora 18.00, și a constat în preschimbarea propriu-zisă. Acum au intrat în acțiune centrele de aprovizionare, care aveau sarcina asigurării fondurilor necesare preschimbării coroanelor, precum și aceea a colectării biletelor retrase din circulație. Aceste centre au fost organizate la Brașov, Sibiu, Cluj, Oradea Mare, Timișoara și Cernăuți, fiind „conduse de directorii Băncii Naționale din localitate“. „Direcționarea, conducerea generală, supravegherea și controlul operațiunilor de retragere“ a coroanelor au fost atribuțiile celor două Comisiuni centrale cu sediul la Cluj și la Cernăuți. În componența lor intrau: secretarul general al Finanțelor și câte un delegat de la Banca Națională și de la

ministerele de Finanțe, de Interne și de Război. Până în dimineața zilei de 1 septembrie, Centrele de aprovizionare au trimis fondurile necesare „în furgoane automobile militare, sub pază militară însoțite de o chitanță în două exemplare“.

Cea mai mare emoție a fost legată de stabilirea cursului de preschimbare, care a fost anunțat prin Jurnal al Consiliului de Miniștri, și anume la 0,50 lei o coroană austro-ungară. Același curs a fost stabilit inițial de Comandamentul armatei române la intrarea în Transilvania. Dacă la început, acest curs a subevaluat coroana, în momentul preschimbării devenise un curs supraevaluat.

Revista economică, săptămânal care apărea la Sibiu, a publicat la 4 septembrie articolul *Cum, cum nu: se duc coroanele!*, care a primit cu accente critice cursul coroanelor. „S-a găsit, în fine, un ministru – slavă Domnului – care să cuteze a înfăptui mult așteptată unificare a valutei în România întregită. Și nu împoartă că s-a făcut aceasta din dorința de a «lucra» a actualului Guvern sau la sfatul speculatorilor de valută [...] Principalul este că s-a făcut. Ce nu e bine se va îndrepta, dacă se va mai putea, iar ce lipsește se va mai întregi. Cu schimbul coroanelor, care este acum în curgere, se pune capăt unei situațiuni dintre cele mai nesănătoase și mai rușinoase [...] și, ceea ce este mai îmbucurător, marca majoritate, bunii, admirabilii cetățeni ai României nouă par a primi cu liniște, mulți chiar cu plăcere, jertfa nouă ce li se cere pentru perfectuarea unirii cu «țara – mamă» prin reducerea averii lor la jumătate față de cetățenii Vechiului Regat“.

Biletele de 10.000 de coroane, deși au fost predate oficiilor, schimbul acestora urma să se facă „numai după deciziunea Ministerului de Finanțe la București“.

Preschimbarea rublelor a înregistrat două etape, dar cu unele diferențe față de coroane. Mai întâi, rublele au fost depuse odată cu declarațiile în perioada 15 – 20 septembrie 1920 la birourile deschise sub supravegherea Băncii Naționale a României. Apoi s-a anunțat cursul: 1 leu = 1 rublă Romanov; 0,30 lei = 1 rublă Lwow. Ceea ce a generat mari proteste, fapt pentru care Guvernul a decis stabilirea unui nou curs: 1 leu – rubla Lwow (pentru primele 5.000 de ruble, după care urma un curs regresiv până la 60.000); 1,35 lei – rubla Romanov (primele 5.000 de ruble).

În a doua etapă, 28 septembrie – 8 octombrie

decembrie 1919) și cu Ungaria (la 4 iunie 1919). La 12 iunie 1920 s-a semnat convenția dintre Ministerul de Finanțe, prin Constantin Argetoianu, și Banca Națională, prin guvernatorul I.G. Bibicescu. S-a convenit ca, „în scopul unificării monetare, urmând a se retrage din circulațiune coroanele Băncii Austro-Ungare, regulat ștampilate, rublele Romanoff și Lwoff, admise în Basarabia, precum și notele Băncii Generale, regulat ștampilate”, Banca Națională să acorde „Ministerului Finanțelor un nou împrumut de cinci miliarde lei”. În același timp, s-a stabilit ca „pentru coroane și ruble, urmând a se da la retragere monedă numai maximum 60% din paritatea ce se va fixa, regularea restului de 40% se va face de Ministerul Finanțelor, prin emisiune de rentă sau bonuri de tezaur sau în alt mod, în niciun caz prin emisiune de monedă a statului sub orice formă sau denumire”.

Ultimul împrumut acordat de Banca Națională pentru a „desăvârși opera de unificare monetară” a fost cel din ianuarie 1921, în valoare de 2,5 miliarde lei, ajungându-se la 10,8 miliarde lei valoarea împrumuturilor acordate de Banca Națională a României Ministerului de Finanțe pentru realizarea unificării monetare.

Formula stabilită în Convenția Ministerului de Finanțe cu Banca Națională din iunie 1920 s-a regăsit în Legea pentru retragerea din circulație a coroanelor și rublelor, motiv pentru care, la vremea respectivă, s-a apreciat că, „incontestabil”, „Banca de emisiune capătă un rol hotărâtor în operațiunea preschimbării”, soluția plăților în două rate fiind promovată de Bancă și adoptată de Guvern pentru „o cât mai moderată agravare a cantității de monedă în circulațiune” (Horia Maniu). Legea a fost publicată în *Monitorul Oficial* la 13 august 1920. Constantin Argetoianu fusese între timp înlocuit cu Nicolae Titulescu la conducerea Ministerului de Finanțe, dar legea poartă semnătura ministrului de Externe Take Ionescu, desemnat și *ad-interim* la Finanțe. Potrivit ac-

... și Instrucțiunile pentru oficiile de schimb însărcinate cu preschimbarea de coroane

tului normativ, „Ministerul de Finanțe este autorizat să retragă din circulațiune, prin Banca Națională a României, la epoca ce o va hotărî, rublele și coroanele, înlocuindu-le cu bilete ale Băncii Naționale”. Faptul că momentul retragerii a fost formulat în termeni echivoci („la epoca ce o va hotărî”), precum și prevederea referitoare la cursul coroanelor și al rublelor, ce urma să se stabilească „la timp, prin Jurnal al Consiliului de Miniștri, după propunerea Ministerului de Finanțe”, au fost aspecte foarte criticate atât în epocă, cât și mai târziu.

Stabilirea cursului de preschimbare a provocat o tensiune extraordinară în societate. Lui Take Ionescu nu i s-a iertat faptul că, după ce declarase că nu va preciza care este cursul de schimb al coroanelor decât în ziua când avea să înceapă preschimbarea, a spus la un moment dat chiar în Parlament: „De la începutul lunii iunie, plătim pe funcționarii din Ardeal calculând leul 3 coroane”. De fapt, acesta a fost unul dintre principalele reproșuri aduse procesului de unificare monetară, anume că s-a sugerat că va fi un curs mic al coroanelor, fapt pentru care coroanele s-au adunat în anumite mâini la prețuri mici, după care au fost răscumpărate la un curs supraevaluat.

Organizarea operațiunii propriu-zise de preschimbare a fost stabilită prin: Regulamentul pentru punerea în aplicare a dispozițiilor Legii pentru retragerea din circulațiune a rublelor și coroanelor; Instrucțiunile pentru oficiile de schimb însărcinate cu preschimbarea de coroane; Instrucțiunile către comisiunile comunale de schimbul coroanelor. Conform acestor documente, calendarul preschimbării coroanelor a inclus două etape.

În prima, 20 – 24 august 1920, trebuia declarate, pe baza unui formular, dar și prin declarații verbale în cazul locuitorilor din comunele rurale, sumele în coroane deținute atât de persoanele fizice, cât și de instituții. Autoritățile au acordat o

anumită măsură creditul cămătăresc, a facilitat transferul unei părți a proprietății nobiliare maghiare spre comunitatea românească. Astfel, a crescut forța economică a românilor și dreptul acestora de a participa la viața politică prin implicarea în alegerile locale și parlamentare prin votul cenșitar. Concomitent, din „cota de cultură și binefacere” pe care Banca „Albina”, iar după exemplul ei și celelalte bănci românești, le distribuie spre școli, biserici, instituții și reuniuni culturale, burse pentru elevi și studenți, s-a sprijinit creșterea gradului de cultură al națiunii, constituirea unei elite românești cu rol decisiv în Unirea cu Regatul Român la 1918 – 1919.

Pec un asemenea fundament de activitate națională, Banca „Albina” răspunde tuturor demersurilor pe care guvernul provincial – Consiliul Dirigent – și guvernul central de la București le-au lansat pentru încadrarea Transilvaniei în fruntariile României Mari, din punct de vedere politico-administrativ, economic, financiar-bancar, cultural, religios, militar.

Pentru buna funcționare a întregului angrenaj statal o importanță decisivă o va avea reforma monetară lansată în ianuarie 1919 și încheiată în 1921. Necesitatea imperioasă a reformei monetare a fost determinată și de faptul că regimurile bolșevice din Ungaria și Rusia băteau masiv monedă proprie (coroana și rubla), pe care o aruncau pe piața României Întregite, din dorința de a provoca haos monetar, inflație și nemulțumiri în rândul cetățeanului de rând posesor de monedă „tradițională”.

În plan monetar în Transilvania asistăm la un fenomen interesant. Pe de o parte, constatăm criză de numerar la nivelul băncilor din provincie, indiferent de originea capitalului. Faptul se explică prin împrumuturile tot mai numeroase pe

care clientela dorea să le acceseze de la bănci în vederea revigorării activităților lucrative puternic lovite de economia de război. Este vorba atât de obiectivele industriale, meșteșugurile, mai ales proprietățile rurale țărănești beneficiare ale reformei agrare. În cazul Băncii „Albina”, situația se înregistrează în toamna anului 1920 până în februarie 1921, „când s-au rambursat cele 40% din valoarea coroanelor scoase din circulație”.

Pe de altă parte, debitorii băncilor care contractaseră credite înainte de 1914, pe fondul inflației galopante din timpul și după încetarea Marului Război, au putut să-și achite datoriile la bănci, care se trezesc, dintr-o dată, cu surplus de numerar.

În cazul Băncii „Albina” situația îi permite să-și mărească capitalul social cu 15 milioane lei, ajungând la 35 milioane lei, ceea ce înseamnă o consolidare a acesteia, rămânând și după 1918 cea mai importantă instituție bancară autohtonă cu capital românesc din Transilvania.

Între 1915 – 1920 funcția de director-executiv al Băncii „Albina” o ocupă Iosif Lissai, după ce Partenie Cosma se retrage la vila sa din

Călimănești (România). Partenie Cosma, fiind în foarte bune relații cu oameni din politica la vârf a României, știa că Guvernul de la București va intra în război de partea Antantei, ceea ce ar fi dus la arestarea sa de către autoritățile maghiare. Vârsta sa foarte înaintată i-ar fi periclitat viața. Cu atât mai mult cu cât unul dintre băieții săi se înrolase voluntar în armata română.

Numirea lui Iosif Lissai în fruntea băncii se explică prin faptul că în 1914 – 1915 era cel mai vechi funcționar superior al instituției, urcase toate treptele cerute

Sediul Băncii „Albina” din Sibiu, în 1880

1920, retragerea rublelor a fost pusă sub autoritatea Comisiei centrale cu sediul la Chișinău. Această era alcătuită din câte un delegat al Ministerelor de Finanțe, de Război, de Interne, precum și un reprezentant de la Banca Națională a României.

Potrivit Raportului anual al Băncii Naționale, la 31 decembrie 1920, stadiul desfășurării unificării monetare se afla „în curs”. Fuseseră retrase: 8,6 miliarde de coroane, 442,3 milioane ruble Romanov și 846,7 milioane ruble Lwow, a căror contravaloare în lei a fost de 1,002 miliarde lei, din care se achitase suma de 579,3 milioane lei. Așadar, în intervalul iulie 1919 – septembrie 1920, valoarea coroanelor s-a dublat. În cazul „leilor de ocupație”, au fost retrase numai biletele de 1.000 lei, în valoare totală de 677,3 milioane lei. În consecință, în anul 1920, Banca Națională a României a achitat în cadrul operațiunii de unificare monetară 4,1 miliarde lei.

Operațiunea de finalizare a unificării monetare a avut loc între 1 februarie 1921 și 31 iulie 1921 și a constat în achitarea rublelor încă neachitate și în retragerea și achitarea leilor de ocupație; era vorba de bilete de 100, 25, 5, 2 lei și 1 leu. Preschimbarea leilor s-a făcut prin Banca Națională a României și Casa de Depuneri la București și prin sucursalele și agențiile B.N.R. în restul țării. Banca Națională a mai plătit 2,976 miliarde lei în 1921.

La sfârșitul aceluia an, s-a putut trage linie și s-a adunat. Puțin peste 7 miliarde lei (7.079.000.000) a fost costul unificării monetare achitat de Banca Națională a României. Dincolo de angajamentele Guvernului, cea mai importantă compensație primită de Banca Națională a României a fost cantitatea de aur ce a revenit statului român în momentul lichidării Băncii Austro-Ungarice. Potrivit Tratatelor de la Saint-Germain și Trianon, pentru că a preluat preschimbarea coroanelor austro-ungare de pe teritoriul său, statului român i-a revenit o parte dintre activele fostei bănci, între care și aproximativ 17 tone de aur. Acest aur a intrat, în anii 1922, 1923 și 1924, în stocul de acoperire al Băncii Naționale, care l-a cumpărat de la Guvern.

Prin realizarea unificării monetare, s-a consolidat unirea politică din 1918, iar Banca Națională a României s-a manifestat ca singura autoritate monetară a țării. De asemenea, ca urmare a înfăptuirii unificării monetare, 1921 a fost anul în care s-a adoptat primul buget unificat al României întregite, iar din 1922 s-a putut trece la consolidarea financiară și bugetară.

Nadia MANEA,
expert principal B.N.R.

DE LA COROANA AUSTRO-UNGARĂ LA LEUL ROMÂNESC. IMPLICAREA BĂNCII „ALBINA” DIN SIBIU ÎN REFORMA MONETARĂ

Prin Banca „Albina” din Sibiu, înființată în 1871, cu capital pur românesc, se puneau bazele sistemului bancar național în Transilvania epocii austro-ungare. În jurul și după modelul ei de organizare și activitate, între 1882 – 1914 se constituie un veritabil sistem bancar românesc, format din aproximativ 300 de institute de credit, societăți anonime pe acțiuni și cooperative. Acestea vor fi organizate în Uniunea bancară „Solidaritatea” (1907), prin eforturile lui Partenie Cosma, directorul executiv al Băncii „Albina”, și ale funcționarilor aceleiași bănci: dr. Cornel Diaconovici și Ion I. Lapedatu, excelenți tehnicieni în probleme bancare.

Acordând credite cu dobânzi modice și cu promptitudine în special țăranilor, blocând într-o

Prin ultima sarcină primită din partea conducerii Băncii „Albina“, desigur, la cererea acționarilor, Iosif Lissai dovedește că este un funcționar loial, care a riscat și s-a sacrificat pentru interesul capitalului național românesc din Transilvania. Câteodată „loialitatea“ se plătește scump, mai ales atunci când nu profiți, în niciun fel, în interes personal.

Până în 1921, când reforma monetară este dusă la bun sfârșit, Banca „Albina“ este implicată în fenomen, făcându-și datoria în limitele

legii. Din păcate, târăgănarea reformei oferă cadrul favorabil îmbogățirii unor speculanți pe spinarea bugetului național, în fond a majorității românilor, din ale căror taxe se constituia acesta.

Prof.univ.dr. Mihai D. DRECIN,
Departamentul de Istorie,
Universitatea din Oradea,
Dr. Delia CORA,
Liceul Teoretic „Petofi Șandor“,
Săcuieni, Bihor

PROBLEMA TEZAURULUI ÎN RELAȚIILE ROMÂNNO-SOVIETICE

Se cuvin adresate felicitări domnului consilier Cristian Păunescu, autorul acestui volum, și Băncii Naționale a României pentru efortul de a păstra în atenția publicului și a cercetătorilor un subiect extrem de important pentru România: Tezaurul B.N.R. evacuat la Moscova și încă nerevenit în țară. Din propria experiență știu că această problemă a fost pusă în septembrie 1965, în timpul primei vizite oficiale a delegației conduse de Nicolae Ceaușescu la Moscova.

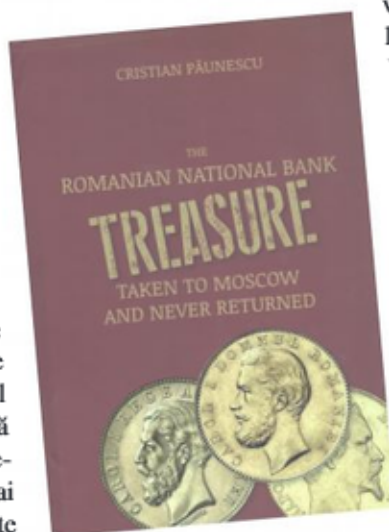
Sigur, abordarea acestei chestiuni a provocat o surpriză în rândul delegației sovietice, conduse la vremea respectivă de Leonid Brejnev. Meritul este în primul rând al celor care au pregătit documentul, al lui Alexandru Bărlădeanu, care a și prezentat istoricul problemei. Aș evidenția și rolul important pe care l-a avut premierul român, Ion Gheorghe Maurer; fiind și jurist, el a reușit să convingă partea sovietică de faptul că este o problemă foarte, foarte importantă pentru România.

Prima reacție a părții sovietice în 1965 a fost că nu se știe despre ce este vorba. Apoi au invocat datoria României față de Uniunea Sovietică. Este vorba despre echipamentul de război abandonat pe teritoriul României de armata rusă aflată în retragere după izbucnirea revoluției din februarie 1917 și, mai ales, despre pagubele provocate

Uniunii Sovietice prin participarea României la războiul antisovietic, Odessa fiind adusă în prim-plan, și nu întâmplător, după această întâlnire, când Odessa a fost declarată oraș-crow, Mihail Suslov, ideologul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, a ținut să sublinieze că niciun aur din lume nu poate răscumpăra viețile celor care au fost uciși la Odessa, pierderile provocate Uniunii Sovietice.

A doua discuție pe tema Tezaurului românesc a avut loc în cadrul unei vizite neoficiale făcute de Brejnev în mai 1966 la București. Ceaușescu i-a amintit că problema Tezaurului discutată în 1965 trebuia cumva clarificată, așa cum și promisese partea sovietică, că se va interesa ce documente există în arhivele sovietice.

Ultima discuție pe tema tezaurului în timpul lui Nicolae Ceaușescu a fost în

de „Pragmatica de serviciu“, pentru ca din 1881 să ocupe funcția de contabil-șef, intrând în triumviratul care, potrivit vremurilor, conducea o bancă în Austro-Ungaria (directorul executiv, contabilul șef, șeful Contenciosului).

Sub conducerea sa Banca „Albina“ devine, după 1 Decembrie 1918, instituția care se pune la dispoziția Consiliului Dirigent, căruia îi deschide un cont curent-creditor cu dobândă minimă pe timp nelimitat. Cu alte cuvinte, ea va juca rolul unei veritabile Bănci Naționale în timpul activității Consiliului Dirigent (2 decembrie 1918 – 4 aprilie 1920).

Încă din iunie 1919 Banca „Albina“ s-a implicat în preschimbarea coroanelor ștampilate în cadrul unui consorțiu (sindicat), alături de „Ungarische Allgemeine Creditbank“ din Oradea și „Bodenkreditanstalt“ din Sibiu. Reprezentanții „Albinei“ în consorțiu vor fi directorul-general Iosif Lissai și Ion I. Lapedatu, membri în Consiliul de administrație al Băncii „Albina“.

La începutul lui octombrie 1919, Iosif Lissai aduce din Viena, cu aprobarea Resortului de Finanțe al Consiliului Dirigent, „pe lângă valoarea biletelor albe, a bonurilor de casă și a bonurilor în giro și suma de cor. [coroane – n.n.] 2.500.000 de la Wiener Bank Verein Viena, printr-o tranzacțiune financiară, care sumă Wiener Bank Verein, conform scrisorii din 7 octombrie, a trecut-o în contul nostru [al Băncii „Albina“ – n.n.]“. Moneta este adusă în două geamantane și depusă în sediul băncii. Siguranța militară din Sibiu se sesizează, pune întreaga cantitate de monedă sub sechestru și dispune cercetarea cazului.

Din acest moment Iosif Lissai intră în atenția Comandamentului trupelor române din Transilvania, cu sediul la Sibiu. Contra lui încep cercetări, fiind acuzat că a pus în circulație coroane fals ștampilate. Este condamnat la patru luni închisoare și plata unei amenzi de 2.000 coroane. Conducerea băncii, încercând să-și salveze reputația, hotărăște schimbarea din funcție a directorului-general, înlocuit cu un „consiliu“.

Partenie Cosma

Evoluția scandalului ne face să credem că misiunea lui Iosif Lissai de a aduce la Sibiu hârtiile de valoare și suma de bani amintite a fost hotărârea conducerii băncii. În primul rând pentru că aceste valori erau depuse la banca vineză în mod oficial și legal încă înainte de 1914. În condițiile în care Transilvania se rupea de centrele bancare vinez și budapestan, integrându-se în sistemul bancar condus de Banca Națională a României, valorile bancare din Viena era normal să se reîntoarcă la Sibiu. În fond, ele erau rezultatul muncii băncii și a clientelei sale. În felul acesta banca încerca să facă față

crizei de numerar care afecta Transilvania la momentul respectiv.

Pe de altă parte, conducerea Băncii începe o amplă acțiune de intervenții, între ianuarie – decembrie 1920, pe lângă factori militari și politici de primă importanță de la Sibiu și București. Este vorba de comanda armatei române de la Sibiu, reprezentată de generalii Mărdărescu, Boeriu și Panaitescu, Curtea de Casație din București, Consiliul Dirigent, Resortul de Finanțe din Cluj, Ministerul de Finanțe, Marele Cartier General al Armatei Române, Direcțiunea Vămirilor și prim-ministrul de la București. În cazul „Lissai – Albina“ sunt sensibilizați: generalul Alexandru Averescu, Constantin Argetoianu, Take Ionescu, Octavian Goga, Octav Tăslăuanu, F. Gheorghiu.

În toată această perioadă tensionată, chiar suspendat din funcția de director-general, Iosif Lissai continuă să lucreze la Bancă, ca simplu funcționar, beneficiind de toate drepturile ce derivau din vechimea în muncă și salarizare. Presiunea continuă sub care trăia Iosif Lissai îl determină să-și înainteze cererea de pensionare cu începere din 1 mai 1921. În ședința Consiliului de Administrație din 5 martie 1921 directorul general Ioan Vătășian anunța decesul lui Iosif Lissai, în vârstă de 69 de ani, după slujirea „cu pricepere și conștiinciozitate a institutului timp de 40 de ani“.

Aleksandr Šliapnikov (stânga) și Leonid Krasin, în 1924

asigure accesul la fondul comisiei Šliapnikov. Cu această scrisoare oficială m-am prezentat la secretariatul domnului director general. O doamnă mi-a spus să aștept. A intrat la domnul director și peste câteva minute a venit cu aprobarea ca eu să am acces la acest fond.

A doua zi, am mers la sala de la fondul special, cu aprobarea domnului director general, în fotocopie, am făcut o solicitare scrisă. Doamna de acolo mi-a luat cererea, mi-a luat aprobarea în fotocopie și a plecat. A venit după câteva minute, și nu puține. Pe fotocopie apărea o altă rezoluție sub cea a directorului: „Nu se aprobă”. Au fost foarte multe situații de felul acesta. Am început cu această poveste pentru că nu-mi va ieși din minte, a fost a nu știu câta oară, când am pățit ca odată ajuns la un dosar, la un fond, la un document, să nu pot duce până la capăt demersurile.

Cu toate acestea, în arhive se găsesc documente, chiar am ajuns la câteva dintre acestea, inclusiv la documente din acest fond, al comisiei Šliapnikov. Atunci când se întrunea comisia, hotărârile și alte documente emise se distribuiau la participanții la respectiva

comisie, știind participanții, intervalul în care au avut loc ședințele, am încercat să iau urma documentelor și le-am găsit în alte arhive, de exemplu la arhiva economică, pentru că era o chestiune care privea aspecte financiar-economice. Este un mod prin care se poate ajunge la documente.

Așa am putut lămurii cine au fost inițiatorii evacuării Tezaurului României la Moscova. Nu au fost românii. A fost o lucrătură a ministrului de Finanțe rus, Piotr Lvovici (Liudwigovici) Bark. Cu mult mai înainte ca problema să se pună arzător la București și apoi la Iași, privind evacuarea Tezaurului, el inițiază o corespondență prin generalul Alekseev, prin militari, nu pe cale diplomatică, în care argumentează că există riscul ca din cauza evoluției frontului, Tezaurul României, bunurile bancare să fie puse în situație de risc și cere să sugereze autorităților române ca Tezaurul să fie evacuat în una dintre provinciile Rusiei. Primul demers este făcut în octombrie 1916. Apoi, la 27 noiembrie, deci înainte cu două săptămâni de ședința extraordinară a Consiliului de Miniștri din 12 decembrie 1916, prin care se hotărăște să se pună în siguranță în Rusia Tezaurul Băncii Naționale, țarul Nicolae al II-lea a aprobat ducerea în Rusia a Tezaurului. Deci, decidentul rus cel mai de vârf a fost de acord cu evacuarea Tezaurului, cu două săptămâni înainte de decizia Guvernului României. Până în acel moment a trecut o lună și ceva de sforțări de ministrul de Finanțe Bark și de alții pe filiera militară.

Mai este un aspect, pe care tare aș vrea să îl lămurisc, care privește Banca Națională, legat de evenimente anterioare evacuării. Tot Bark inițiază niște dialoguri cu partea română, tot pe filieră militară, prin care a încercat să obțină un împrumut substanțial de la Banca Națională a României. Rezerva de aur a Rusiei în toamna anului 1916 și în anii următori era subțiată și nu este exclus, pentru că cererea de împrumut de la Banca Națională este anterioară ideii de a evacua Tezaurul, ca inițiativa lui Bark să fi izvorât din această problemă.

În octombrie – noiembrie 1916, a funcționat o comisie condusă de senatorul Zasiadko, care avea ca obiectiv organizarea evacuării României, adică evacuarea autorităților de vârf ale

decembrie 1967, când, la fel de ferm, mai ales Ion Gheorghe Maurer, s-a replicat părții sovietice că partea română consideră că această problemă trebuie rezolvată, n-o socotește încheiată, iar Nicolae Ceaușescu a exprimat speranța că va veni o vreme când Uniunea Sovietică va recunoaște și va restitui Tezaurul României.

În aprilie 1991, în timpul vizitei președintelui Ion Iliescu, a fost din nou ridicată această problemă. Reacția părții sovietice a fost aceeași ca în 1965: „Nu știm, să ne interesăm, să vedem”. S-au interesat, au văzut, până la urmă, în iulie 2003, s-a creat o comisie mixtă ruso-română, care să discute, cu precădere, problema Tezaurului B.N.R., dar și alte probleme în dispută. Comisie care promitea să ducă până la capăt această chestiune, nu atât restituirea, ci era vorba de studierea problemei Tezaurului românesc. Au trecut atâția ani, progrese semnificative nu s-au înregistrat, a apărut câte o scurtă știre în presă despre faptul că a avut loc la Moscova sau a avut loc la București reuniunea Comisiei în problema Tezaurului.

Relațiile româno-ruse sunt într-un punct, cu

aș zice, sub zero. Din păcate, nici contactele pe linia cercetării nu se mai realizează. Din anul 2012, comisia de istorie româno-rusă nu se mai întrunește, schimburile interacademice au fost sistate ca urmare a reformei Academiei Ruse de Științe, în baza căreia institutele de cercetare au fost trecute în subordinea unui minister nou creat.

Ce se poate face în continuare? Cred că nu trebuie să dezarmăm. Prin Ministerul de Externe acest volum publicat în limba engleză ar trebui să fie transmis bibliotecilor principale din Occident. Trebuie să facem cunoscută pe plan mondial existența acestei probleme. Și la noi, din păcate, subiectul apare din când în când, nu cu forța necesară și nu întotdeauna corect prezentat. După 1990 este meritul Băncii Naționale a României că a scos volumul despre Tezaurul românesc, care se alătură celui coordonat de doamna Viorica Moisuc. Eu îl felicit din toată inima pe autor și sper că acest efort nu va trece neobservat. Este foarte important ca această carte să ajungă la cititorul străin.

Vasile BUGA

SURPRIZELE DIN ARHIVELE RUSE

Arhivele ruse au fost, sunt și vor fi foarte bine păzite în ceea ce înseamnă șansa de acces a cercetătorilor autohtoni sau străini la probleme delicate din istoria Rusiei, U.R.S.S. și Federației Ruse. Se mai găsesc documente, este adevărat răzlețe, nu constituite în dosare complete sau în fonduri destinate Tezaurului românesc, pentru că acestea au fost închise de foarte multă vreme. Am cunoscut cercetători ruși care, în urmă cu 20 și ceva de ani, mai ales după deschiderea din anii 1990, au avut acces la unele fonduri arhivistice care tratau în mod unitar, compact, problematica Tezaurului României. Nici lor nu li se mai permite în prezent accesul la asemenea dosare, documente, fonduri, în care au studiat în urmă cu 20 și ceva de ani.

Chiar eu am fost subiect, nu doar martor la o asemenea abordare, în ceea ce înseamnă adevărurile bine păstrate în arhivele ruse. Există un fond complet, cu 36 de dosare, care conține documente ale unei comisii constituite în 1923 – 1924, comisie care a inventariat, este adevărat, problematica tezaurului cultural și arhivistic, adică al doilea transport din Tezau-

rul României, este vorba de comisia Șliapnikov. În opisul Arhivei de Stat a Federației Ruse am găsit precizat faptul că nu este accesibil fondul. Am făcut, ca și în foarte multe alte ocazii, un demers din partea Ambasadei României la Moscova, a domnului ambasador Vasile Soare, către directorul Arhivelor de Stat ale Federației Rusei, în care am solicitat să mi se

s-a împiedicat a fost traducerea termenului de garanții, care apare într-o telegramă trimisă de Victor Antonescu, ministrul României la Paris, care anunța că a obținut garanția Guvernului francez pentru Tezaurul evacuat la Moscova. Domnul Latham spunea că nu există în limba engleză un cuvânt care să desemneze niște garanții care nu garantau nimic, cum s-au dovedit cele oferite de Guvernul francez.

Este meritul autorului că a gândit această carte pentru cititorul străin. Acesta găsește în volum elementele esențiale pentru a înțelege că evacuarea Tezaurului României la Moscova s-a făcut după ce s-au obținut toate garanțiile Guvernului rus privind siguranța transportului și posibilitatea recuperării valorilor evacuate, îi sunt prezentate eforturile făcute în perioada interbelică pentru a determina Guvernul sovietic să ne restituie Tezaurul, ce s-a restituit în 1935 și

1956, demersurile încercate în perioada regimului comunist și cele de după 1989. De asemenea, cititorului străin îi sunt prezentate, într-un ritm alert, principalele momente ale istoriei noastre, pentru a înțelege mai bine locul și rolul nostru în această parte de lume. Se adaugă o ilustrație care susține conținutul cărții, inclusiv facsimile ale principalelor documente aflate în păstrarea B.N.R. și care dovedesc drepturile sale asupra Tezaurului evacuat la Moscova.

Cred că autorul merită toate felicitările pentru acest volum, Banca Națională merită recunoștința noastră pentru eforturile pe care le depune pentru a nu lăsa să se stingă interesul pentru această problemă. Rămâne ca volumul să își găsească cât mai repede drumul către cei cărora le-a fost destinat.

Dorin MATEI

UN OPTIMISM PRUDENT

Prima carte despre Tezaurul B.N.R. evacuat la Moscova a fost scrisă în 1934 de Mihail Grigore Romașcanu, director al Direcției de Studii a Băncii Naționale. Remarcat de Antonescu și chemat la Guvern, a fost numit Comisar general al prețurilor. El provenea dintr-o familie foarte săracă din județul Botoșani. A ocupat înalte demnități, dar a plătit cu cinci ani în temnița de la Sighet.

Tonele de aur plecate la Moscova și ne-întoarse rămân o rană nevindecată a istoriei noastre. Sunt și eu implicat, ca membru al Comisiei româno-ruse privind Tezaurul, și am participat la cele cinci întâlniri ale comisiei de până acum. Mulți se întrebă ce perspective, ce șanse avem să mai recăpătăm vreodată Tezaurul, ținând cont că emitem pretenții față de o mare putere. Eu, fiind un optimist, dar de un optimism prudent, răspund astfel: șanse sunt, și anume când se va internaționaliza problema Tezaurului nostru. Accasă carte, a treia scoasă de Banca

Națională a României despre Tezaurul evacuat la Moscova, este destinată tocmai acestui rol: să contribuie la internaționalizarea problemei. În multe centre de decizie străine nu se cunoaște în amănunt problema tezaurului B.N.R. evacuat în 1916 – 1917 la Moscova. Am mai răspuns și că Transilvania a fost 1.000 de ani sub stăpânire străină și românii nu au renunțat niciodată la speranța că ea va reveni acasă, iar lucrul acesta s-a întâmplat până la urmă.

Am avut bucuria să-i ascultăm pe doi buni cunosători ai problematicii relațiilor ro-

statului, a armatei, a Tezaurului, a unor bunuri economice, în perspectiva deteriorării cadrului militar-strategic de pe front. Despre această comisie la noi se știe foarte puțin. Sunt multe documente care pot fi puse în circulație și care clarifică aspecte legate de contextul în care s-a lucrat pentru a sugera autorităților statului român că varianta cea mai bună este evacuarea, începând cu familia regală română, Guvernul României, o parte din armata României, bună parte din resursele productive economice și înainte de toate Tezaurul României. Sunt realități pe care această comisie interdepartamentală

le-a analizat, le-a conturat, le-a transmis părții române, comandamentului român, în principal. De aici au ajuns la autoritățile române și probabil au influențat, într-o măsură încă insuficient cunoscută, decizia evacuării Tezaurului României la Moscova. Poate că timpul va mai clarifica din aceste aspecte și sunt șanse, deși documentele sunt păstrate cu sfințenie în arhivele ruse, pentru a înțelege contextul în care Tezaurul bancar și cel cultural-patrimonial-arhivistic au ajuns la Moscova.

Dr. Ilie SCHIPOR

O CARTE DE CARE ERA NEVOIE

Sunt foarte bucuros să particip la lansarea acestui volum, din mai multe motive.

In primul rând, pentru că acest volum a apărut într-o limbă de circulație internațională, limba engleză. Este al doilea volum editat în engleză, după 1989, tot de Banca Națională a României, care privește soarta tezaurului B.N.R. evacuat la Moscova în 1916 – 1917, cu toate garanțiile oferite de Guvernul rus că va fi păstrat în siguranță și că îl vom putea recupera oricând dorim, dar care nu a ajuns înapoi la posesorul de drept nici până azi.

Mă bucur apoi pentru că prin apariția acestui volum – și sper ca el să își găsească drumul către cei cărora le este destinat, factori de decizie din statele partenere din Uniunea Europeană și din NATO și publicul din Occident – se sparge un pic zidul de tăcere pe care acordul care stă la baza comisiei mixte româno-ruse l-a impus asupra subiectului Tezaurul României evacuat la Moscova. Partea rusă a insistat ca toate discuțiile privind acest subiect să se poarte doar în cadrul comisiei, o limitare care avantajează doar partea rusă. Mă bucur deci că Banca Națională a României face efortul ca problema tezaurului ei rămas la Moscova să fie cunoscută și de opinia publică străină și mai ales acolo unde se iau marile decizii de politică internațională. Ar trebui să învățăm din experiența istorică faptul că trebuie să ne susținem

argumentele cu documente din timp, nu în clipa când se convoacă conferințele internaționale, care au doar menirea să anunțe decizii luate deja. Așa cum a fost cazul, de exemplu, la Conferința de la Viena, din 1940, când efortul nostru de a prezenta documente în apărarea punctului de vedere românesc s-a dovedit inutil. Argumentele trebuie să le prezinți din timp, convingător, inclusiv prin forma în care o faci, pentru a determina adoptarea acelor soluții pe care le dorești.

Mă bucur și pentru că volumul a beneficiat de o traducere în limba engleză de calitate, asigurată de domnul Ernest Latham jr. și soția sa, doamna Ioana Ieronim. Domnul Latham a fost diplomat și a lucrat la Ambasada S.U.A. din București înainte de 1989, când a tradus în limba engleză *Miorița*, iar doamna Ioana Ieronim este o cunoscută scriitoare și traducătoare. Marca calitate a traducerii lor, pe care nu o au multe traduceri făcute la noi în limba engleză, foarte corecte gramatical de altfel, este a unei engleze vorbite în mod curent de nativul englez.

Am să evoc un episod din procesul de traducere la care am fost martor. Domnul Latham i-a solicitat autorului, domnul Cristian Păunescu, mai multe lămuriri pentru a găsi formulele cele mai corecte de traducere. O problemă de care

CONTENTS (Romanian History) Ș. Cioculescu Listening Nicolae Iorga's lectures • **I.-A. Pop**

Why today's medieval history does not resemble the one taught during the communist regime • **I. Schipor** The story of the NBR Treasure evacuated to Moscow in 1916 – 1917 and never returned. Russian and Soviet documents • **Al. Ștefan** The Brașov Council House turns 600 • **O. Trașcă** Romanian-Hungarian relations as seen in the reports of the Romanian Minister to Berlin, Raoul Bossy (III) • **C. Borangic** Clergy of the Dacian world (II) • **M.Y. Menéndez** Recollections of the first Ambassador of the Republic of Cuba to Bucharest • **C. Nițulescu** NBR dignitaries removed by the communist regime (II) • **G.-V. Rusu** The horrible crimes of baron Joseph Dujardin • **I. Giurcă** 1940. Romania evacuates Southern Dobruja (Cadrilater) (II) • **M. Stavinschi** How many astronomical observatories did Bucharest have? • **M. Vasileanu** Mircea Vulcănescu and the Burning Bush • **G. Trohani** Nicolae Trohani on the „Special Group” created by the SIS after 23 August 1944 to track communists and watch Soviet troops (III) • **G. Filitti** Letters from former days: correspondence from Barbu Ștefănescu Delavrancea • **C. Păiușan-Nuică** Nicolae Iorga exhibition at the National Museum of Romanian History • The 28th Symposium of banking history and civilization „Cristian Popișteanu”: One century from the monetary unification

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Ш. Чокулеску Студент на лекциях профессора

Йорги • **И.-А. Поп** Почему не похожа история средневековья преподаваемая сегодня с историей преподаваемой при коммунистическом режиме • **И. Скипор** История казни Нацбанка, эвакуированной в Москву в 1916 – 1917 и ещё не вернувшейся домой. Русские и советские документы • **Ал. Штефан** Дому Совета в Брашове 600 лет • **О. Трашкэ** Румынско-венгерские отношения отражены в докладах румынского министра в Берлине Рауля Босси (III) • **К. Боранджик** Духовенство в дакийском мире (II) • **М.И. Менéndез** Воспоминания первого посла Республики Куба в Бухаресте • **К. Ницулеску** Служащие Национального Банка, устранённые коммунистами (II) • **Г.-В. Русу** Ужасные преступления барона Йосифа Дюжарден • **И. Джуркэ** 1940. Румыния эвакуирует Кадрилатер, территорию южной Добруджи (II) • **М. Ставински** Сколько астрономических обсерваторий были в Бухаресте? • **М. Василиану** Мирча Вулкэнеску и Неополима Купина • **Дж. Трохани** Николае Трохани о „Специальной группе”, созданной Специальной Службой Разведки после 23 августа 1944 для преследования коммунистов и наблюдения над советскими войсками (III) • **Дж. Филитти** Когда-то люди посылали письма друг другу: переписка писателя Барбу Штефэнеску-Делавранча • **К. Пэюшан-Нуйкэ** Выставка, посвящена Николаю Йорге в Национальном Музее Истории Румынии • XXVIII-ой ежегодный Симпозиум по истории банковской цивилизации имени „Кристиана Попиштану”: 100 летие унификации денежной системы

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541 – 881X

Lei 8.00

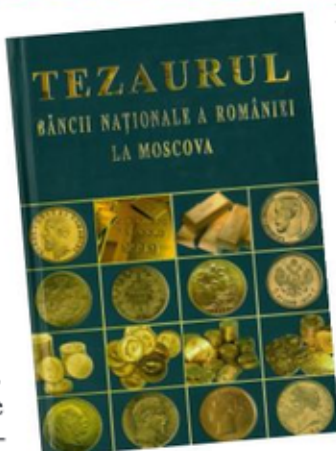
mâno-ruse/româno-sovietice. Știm astăzi destul de multe despre problema Tezaurului B.N.R. plecat la Moscova și neîntors, inclusiv din lucrările istoricilor ruși. Doamna Elena Osokina, care este *visiting professor* în Statele Unite, a publicat o lucrare în care apare clar formularea aurul românesc. Un alt profesor de la Academia Diplomatică, Vladlen Sirotkin, a publicat o lucrare în care, de asemenea, menționează evidențierea aurului românesc în cadrul bugetelor U.R.S.S. din anii '20 ai secolului trecut. Mai bună dovadă a existenței aurului românesc depus la Moscova, cu garanția Guvernului imperial rus, nu se poate. Iată răspunsul la eterna întrebare a autorităților sovietice sau ruse: „Despre care aur este vorba?”.

A vorbit domnul profesor Schipor despre comisia Șliapnikov. Noi știm inventarul comisiei Șliapnikov. Știm că Lenin cerea periodic să i se spună cât a mai rămas din aurul românesc. De acolo erau plătiți agenții care veneau în România pentru răsturnarea ordinii constituționale.

Negocierea cu partea rusă este foarte dificilă. După ce am depus cele două protocoale edificatoare, din decembrie 1916 și iulie 1917, cu semnăturile de predare și primire din partea rusă, cu ștampilele aferente, privind preluarea primului și a celui de al doilea transport de aur al B.N.R. către Moscova, am așteptat îndeplinirea promisiunii din partea Federației Ruse că vor căuta documente omoloage în arhivele lor. Caută de mult timp și nu găsesc niciodată nimic, iar comisia nu poate face pași înainte.

Există această înțelegere ca să nu se publice dezbaterile din comisie, să nu se publice amănuntele legate de acest subiect și astfel o mare parte a publicului românesc crede că în comisie partea română nu este suficient de activă. Ba mai mult, unii cred că membrii comisiei primesc alocații bugetare pentru activitatea depusă, ceea ce nu este adevărat.

Banca Națională a României – încă de la primul mandat al guvernatorului Mugur Isărescu, după ce a primit dosarul Tezaurului evacuat la

Moscova de la antecesor, Decebal Urdea – a făcut tot ceea ce îi stătea în putere pentru a ține trează această problemă, a încurajat publicarea unor lucrări, a documentelor. Am organizat ședința a patra a comisiei la centrul nostru de pregătire, la Sinaia. A participat atunci personal guvernatorul, s-a întâlnit cu delegația rusă, am fost gazde politicoase, am făcut tot ce am putut pentru ca lucrările comisiei să se desfășoare în condiții civilizate și să obținem rezultate. Istoria va demonstra dacă se poate sau nu să avem un rezultat pozitiv până

la urmă. Este o luptă foarte grea și inegală, iar opinia publică este nerăbdătoare. Cum am mai spus, activitatea comisiei de experți reprezintă un prim palier al procesului. Dacă evoluează pozitiv, ar urma palierul doi, care înseamnă întâlnirea diplomaților pe baza documentelor oferite de istorici, și apoi al treilea palier, cel al deciziei politice, cel hotărâtor. Un proces îndelungat, însă nu trebuie să ne oprim, nu trebuie să dezarmăm, trebuie să continuăm să aducem la lumină documente edificatoare.

Vom trimite volumul bibliotecilor importante din Occident, cancelariilor diplomatice, pentru corecta informare a factorilor de decizie și a opiniei publice în privința acestui aspect contradictoriu dintre noi și Federația Rusă.

Mulți întreabă de ce nu mergem la Tribunalul internațional de la Haga, așa cum s-a procedat în cazul diferendului cu Ucraina pentru Insula Șerpilor. Este imposibil să apelăm la arbitraj internațional, căci partea rusă nu dorește acest lucru și la Tribunalul internațional se poate apela doar dacă ambele părți sunt de acord. Federația Rusă dorește ca această problemă să fie discutată strict în cadrul comisiei amintite, ale cărei lucrări le stopează cât poate.

Închei mulțumindu-i doamnei Angelica Moldovan, directoarea Editurii Oscar Print, care a scos în timp record, în condiții grafice deosebite, acest volum.

Cristian PĂUNESCU,
consilier al guvernatorului B.N.R.

magazin historic

5 948384 040081 20011